

NART

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE KÜLTÜR DERGİSİ

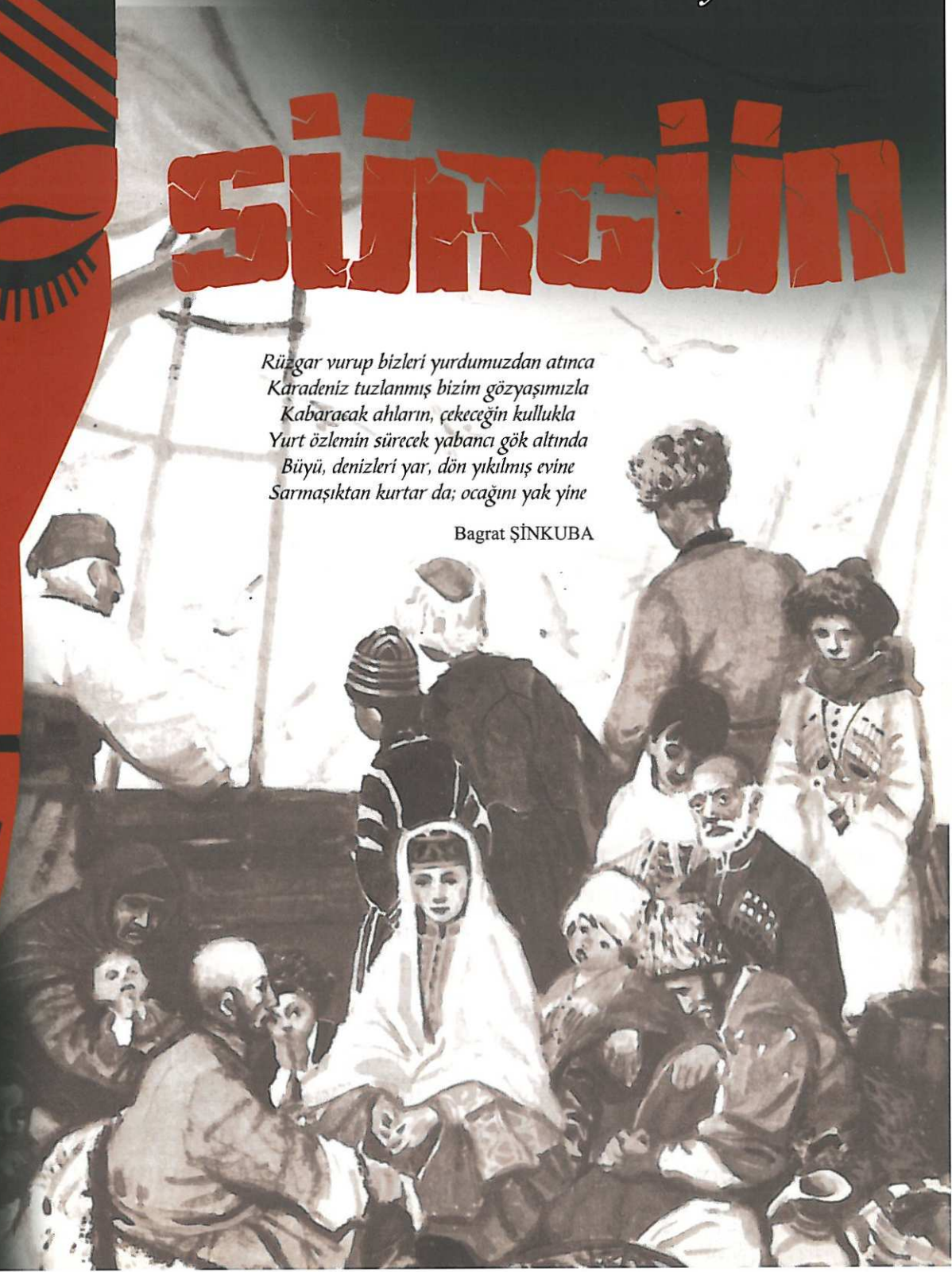
ISSN: 1302-2539

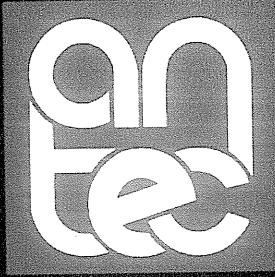
143 yıl
önceydi...

Sürgün

Rüzgar vurup bizleri yurdumuzdan atınca
Karadeniz tuzlanmış bizim gözyaşımızla
Kabaracak ahlarn, çekeceğin kullukla
Yurt özlemin sürececek yabancı gök altında
Büyü, denizleri yar, dön yıkılmış evine
Sarmaşıktan kurtar da; ocağını yak yine

Bagrat ŞİNKUBA

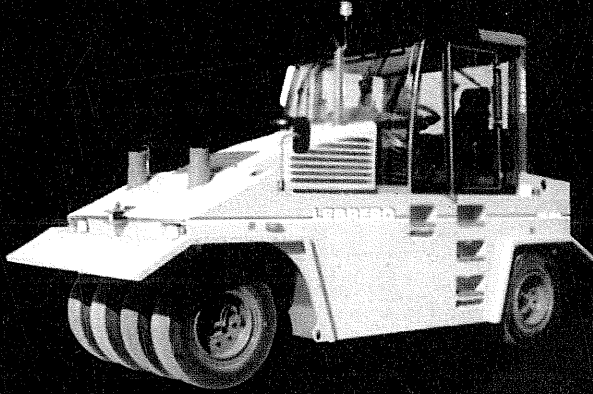
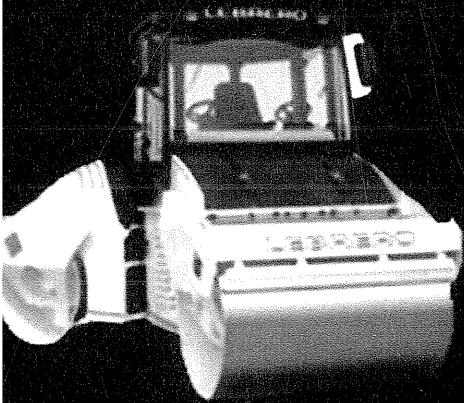
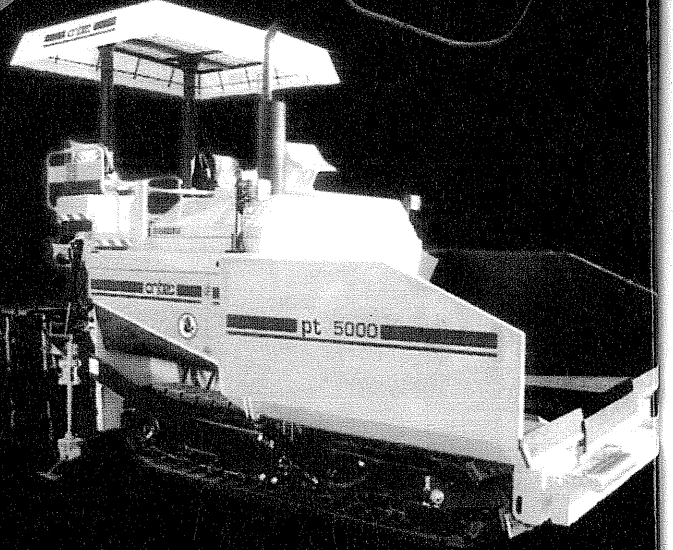
antec spa

LEBRERO

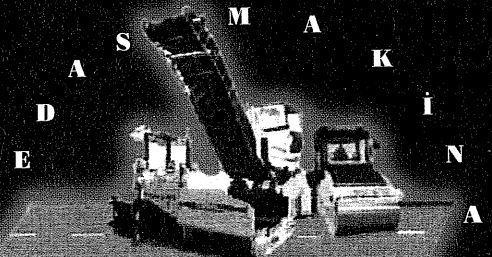
ASFALT MAKİNALARI

ALIM, SATIM, KİRALAMA,
SERVİS ve YEDEK PARÇA

VÖGELE - WIRTGEN - HAMM - DEMAG - VIBROMAX

BOMAG - CAT - BİTELLİ - TITAN - STA - MARİNİ

www.edasmakine.com

ASFALTA ÖNCÜ GRUP

Adres: İvedik Org. San. Bölgesi 22. Cadde 691. Sokak No:4 Ostim/ANKARA

NART
İKİ AYLIK DOĞUŞ VE KÜLTÜR DERGİSİ ISSN: 1302-2539

ISSN 1302 - 2539
Mayıs - Haziran 2007
Sayı: 55
Yerel süreli yayındır. İki ayda bir yayınlanır

YAYIN SAHİBİ
Kafkas Dernekleri Federasyonu adına
CIHAN CANDEMİR

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Cumhur Bal

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Behice Yeşilbağ

YAYIN KURULU
Adnan Özveri
Hakan Eken
Özdemir Özbay
Zafer Sürer

DANIŞMA KURULU
Cahit Aslan
Çetin Öner
Erol Taymaz
Murat Papuşu
Memet Yedic
Nejdet Hatam
Sururi Öğün

GRAFIK TASARIM
Behice Yeşilbağ

ABONE ve HALKLA İLİŞKİLER
Fidan Şimşek

BASKI YERİ ve TARİHİ
Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.
İvedik Matbaacılar Sitesi 35. Cad. No: 36-38
Tel: (0312) 395 21 12 Yenimahalle-Ankara
Baskı Tarihi: 20.09.2007

ABONELİK İÇİN
Ziraat Bank. Emek Ankara Şb.
TL. hesabı: 35586148 - 5001
Dolar hesabı: 35586148 - 5002
Euro hesabı: 35586148 - 5003

Posta çeki hesap no. 1911687

ABONELİK KOŞULLARI
Yurt içi yıllık: 30 YTL.
Avrupa yıllık: 30 Euro
ABD yıllık: 40 USD

YAYIN İDARE ADRESİ
Şenyuva Mahallesi, Kafkas Sokak, No: 60
Beştepe / ANKARA
Tel: +90(312) 223 51 59
Faks: +90(312) 212 52 40
nartdergisi@kafkasfederasyonu.org

Yayımlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir. Dergide yer alan yazı
ve fotoğrafların her hakkı saklıdır.
Kaynak göstermek koşuluyla yayınlanabilir.

Bu sayı 5.000 adet basılmıştır

Editörden...

Merhaba değerli Nart okurları;

Mayıs ayını her yıl hüznün dolu yaşıyoruz. Bu yıl da, vatanımızdan koparılıp atılışımızın 143. yılında, bir yandan büyük Çerkes sürgününde yitirdiğimiz yüzbünlerce insanımızı hatırlarken, diğer yandan dünyanın dört bir yanına savrulmuş Çerkesler olarak, kimliğimizi, kültürümüzü unutmamaya, asimilasyonu körükleyen bütün olumsuz şartlara rağmen ayakta tutmaya çalışıyoruz. Türkiye diasporasındaki anma törenlerinde, bu güzel kültürü yaşatma bilincinde ve sorumluluğundaki insanlar biraraya gelmişti, uzak yakın demeden. Üzüntüyle birlikte heyecan, umut ve kararlılık vardı yüzlerde. Onları böyle izlemek, görüntülemek bizi de heyecanlandırdı.

Nart dergimizin bu sayısında sürgün ağırlıklı yazı ve fotoğraflar olacak elinizde. Diasporalardaki sürgün anma törenlerinden kısa bilgi ve görüntülerin yanı sıra, anavatana dönüş ve kültürümüze vurgu yapan yazı, şiir ve çevirilere yer vermeye çalıştık sayfalarımızda. Bunların yanında Mayıs-Haziran 2007 döneminde yaşanan bazı gelişmeleri ve haberleri de aktardık sizlere. Yine Nart dergisi için yazılmış, özel makalelerimiz var sayfalarımızda, ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz. Sözü fazla uzatmadan Adnan Özveri'nin içeride tamamını okuyacağınız sürgün şiirinden birkaç mısra ile sizi derginizle başbaşa bırakıyorum.

56. sayıda tekrar buluşmak üzere;
Sağlıcakla kalın...

.....
zaten adımı da ben çağırmadım,
kıyasız bir denizin ortasında dilsiz bir gemici
"adın sürgün olsun" dedi
ey sürgün, sensiz bir eksiğim,
gecemde düşüm eksik, toprakta gölgem...
gerçeğin gölgesidir düş,
kim kimi doğuramaz ki zaten...
yeter artık kendi boynuna sarılıp sarılıp ağladığın.
kimin korkusu daha büyük, kimin acısı kimden önce,
ve bir insan
uyanamaz mı uykularından yüz yılda?

.....

Behice Yeşilbağ

İÇİNDEKİLER

Uzman Gözüyle - Çerkes diasporası ve siyasal katılım stratejileri: kurumsal yönlendirme / Doç. Dr. Ayhan Kaya	3
Başkan'dan - Son gelişmeler üzerine... / Cihan Candemir	8
Haber - "100. kuruluş yıldönümünde, her yönüyle çerkes Teavün Cemiyeti" paneli İstanbul'da yapıldı	9
Haber - Sürgünün 143. yılı diasporada anıldı	10
Görüş ve Düşünceler - Anavatana dönüş üzerine / Bahri Kazbek - Kaf Fed Dönüş Komisyonu Başkanı	16
Şiir - ИстамбылакIyэ / Çev.: Dzübe Osman Gölgesiz Sürgün / Adnan Özveri	20
Haber - IV. Silahsızlanma Şurası Altındere'de yapıldı	24
Görüş ve Düşünceler - Dünya Abaza Birliği ve yine isim sorunumuz / Murat Paşşu	25
Tarihçinin Mutfağından - Osmanlı, Rus, İngiliz gözüyle ve belgelerle Karadeniz limanlarındaki Çerkes muhacirlerin durumu / Berat Yıldız	28
El Sanatları - Feden-3 / Abaze Süleyman	32
Görüş ve Düşünceler - 11 Mayıs geleneğinin temsil sorunu / Dr. Ömer Aytek Kurlm	35
Haber - I. Uluslararası Nart Karikatür Yarışması'nda sürgün çizgilerle anlatıldı	40
Çeviri - Peneşu Sefer: Kendimize gelmenin zamanıdır / Çev.: Jade Wumar	44
Çeviri - Kaybolan bir dilin yeniden konuşulur hale getirilmesi: İbranice'nin şaşırtan başarısı / Dr. Jack Fellman - Çev.: Cem Özgür	47
Röportaj - Ahşap ustası, sanatçı Nevzat Özbay: "Ağaç benim iç dünyama en yakın malzeme"	49
Sizden Gelenler - Bir tablodan anımsamalar / Yismeyl Özdemir Özbay	53
Sizden Gelenler - Uluslararası Arkeoloji Kongresi'nin ardından / Halit Yaşar Nogay	55
Haber - Adıgey Devlet Dram Tiyatrosu diasporayı fethetti	58
Görüş ve Düşünceler - Çerkes Ethem'e ideolojik olarak bakmak, ya da bile bile lades / Emrah Cilasun	59
Nart Çocuk - Boyama	64

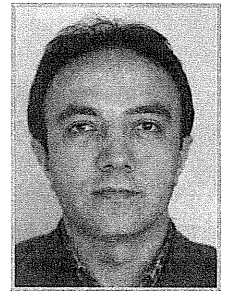
Çerkes Diasporası ve Siyasal Katılım Stratejileri:

KURUMSAL YÖNLENDİRME

Ulusaşırı alanların ortaya çıkması beraberinde, nehrin iki yanında (diasporada ve anavatanda) aynı anda yaşamayı mümkün kılar hale gelmiştir. Bu ulusaşırı gerçeklik, Türkiye’de yaşayan Çerkes diasporasının siyasal katılım stratejilerini de büyük ölçüde şekillendirmeye başlamıştır. Çerkeslerin tarihsel süreç içerisinde, yaşadıkları ülkenin egemen, siyasal ve yasal yapısından etkilenmek suretiyle siyasal katılım stratejileri ürettikleri sonucuna varmak mümkündür. Bu siyasal katılım stratejisinin dönemin hakim ideolojisiyle bir bağının olduğunu görmek gerekir.

Sürgünün başlangıcından bu yana Çerkesler anavatanlarından uzakta kendileri için yeni diasporik vatanlar yaratma arayışında olmuşlardır. Terk edilen coğrafyaya benzer coğrafyaların bulunması, akordeonla çalınan folklorik müziğin, tahtalara vurularak elde edilen ritimle yapılan dansların, gençler arasında süregiden Zekes isimli sohbetli gecelerin, sürgün sırasında yakılan *İstanbulako* adlı ağıtların günümüzde sürekli yinelenmesinin, kadın erkek arasındaki katılımcı toplumsal ilişkilerin, yine kadın ve erkek arasında 'kaç-göç' ilişkisinin olmamasının, Kafkasya’da varolan 'Thamate' geleneğinin, hijyene verilen önemin, batılı anlamdaki kamusal ve özel alan ayrımının, bireyler arası saygı kurumunun, toplumsal ayıp (*haynape*) kurumunun ve belki de en önemlisi misafirperverlik geleneğinin devamı anavattan uzakta yeni vatanların oluşumunu büyük ölçüde sembolik düzeyde de olsa mümkün kılmıştır.

Türkiye toplumsal yaşantısına daha çok saraya verilen 'alimlik' Çerkes kadınlarıyla, Milli Mücadele yıllarında Biga’da gerçekleşen Anzavur Ayaklanması ve yine bu ayaklanmayı bastırmak amacıyla gönderilen Kuva-i Milliye temsilcilerinden Ethem Bey ile geçen, son yıllarda yaşanan Abhazya ve Çeçenistan olaylarıyla gündemi

**Doç. Dr.
AYHAN KAYA**

İstanbul Bilgi Üniversitesi
Avrupa Birliği Enstitüsü

zaman zaman işgal eden Çerkes diasporasının günümüzde kentsel alanda farklı bir kimliklenme sürecine girdiği gözlemlenmektedir. Geleneklerin yeniden inşa edildiği, anavatanı geri dönüş yapanların sayıca arttığı, etnik örgütlenmenin ivme kazandığı, dil kurslarının düzenlendiği, anavatanı yapılan turistik ziyaretlerin sayıca arttığı, Kafkasya ile yapılan ticaret hacminin yükseldiği günümüzde, diasporik kimlikler daha farklı bir düzlemde oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu diasporik kimliklerin tasarımı etkileyen farklı nedenler bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle birlikte Kuzey Kafkasya ile Türkiye arasındaki siyasi, iktisadî ve kültürel ilişkilerin yoğunlaşması, son yıllarda Abhazya ve Çeçenistan'da yaşanan siyasal ve toplumsal gerilimler, dünyanın pek çok yerinde son yıllarda yaşanan etnik ve kültürel farklılıkların ön plana çıkarılması gibi etnik siyaset girişimleri ve yükselen kültürelizm söylemi, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'ne giriş sürecinin fiili olarak başladığı son yıllarda AB'nin Kopenhag Kriterleri çerçevesinde 'etnik azınlıklara' 'kültürel çeşitlilik temelinde' imtiyazlı haklar tanınması gerektiği yönündeki telkinleri ve demokratikleşme sürecinin bizleri çok sesli bir Türkiye'nin oluşumuna yöneltmesi gibi önemli etmenler, Çerkes toplumu içerisinde etnik-kültürel örgütlenmenin ivme kazanmasına ve

anavatan ile temasın artmasına neden olmuştur.

Özellikle Soğuk Savaş döneminde egemen olan ideolojik çatışma sürecinde Türkiye'de yaşayan Çerkes diasporası ile Kuzey Kafkasya arasındaki ilişkiler son derece sınırlı olmuş; Türkiye'de yaygın olan Sovyet karşıtı söylem nedeniyle Çerkes diasporası güçlü bir Sovyetler Birliği aleyhtarlığı ile beslenmiştir. Anavatan ile iletişim ve ulaşım kanallarının sınırlı olduğu bu dönemde Çerkes diasporası, sadece Kafkasya'dan Çerkes dilinde yayın yapan Sovyet radyolarından anavatanlarına dair haberleri alabilmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin 1990'lı yılların başlangıcında yaşadığı çözülme ile birlikte Kuzey Kafkasya'nın dış dünya ile ulaşım ve iletişim kanalları açısından bağlantılarının zenginleştiğini görüyoruz. Bugün Trabzon ve Samsun limanları ile Soçi ve Sohum limanları arasında sürekli feribot seferleri ile birlikte İstanbul'dan Maykop ve Krasnodar havaalanları arasında düzenli uçak seferleri düzenlenmektedir. Anavatan ile diaspora arasında artan bu bağlar sadece ulaşım ve iletişim düzeyinde kalmamakta, yukarıda da dile getirildiği gibi, kültür, eğitim ve ticaret alanlarında da görülmektedir. Günümüzde, Türkiye'de yaşayan Çerkes diasporası için zaman ve mekân kurguları Soğuk Savaş döneminde olduğundan farklı bir şekilde tezahür etmektedir. Kuzey Kafkasya artık yakın zamana değin olduğu gibi ideolojik angajmanlar gereği Türkiye'deki Çerkes diasporası tarafından ötekileştirilen ve sadece geride bırakılan o hayali vatan şeklinde algılanan ülke değil, aksine zaman zaman ziyaret edilen, geride bırakılan yakın akrabaların aranıp bulunduğu, iktisadi ve kültürel bağların kurulduğu gerçek bir coğrafya olarak algılanmaktadır.

Genel hatlarıyla betimlediğim bu yapısal ve konjonktürel arka plan üzerine şimdi, Çerkeslerin özellikle 1970'li yılların başlangıcından bu yana Türkiye'deki kurumsal mekanizmaların el verdiği ölçüde geliştirdikleri farklı siyasal katılım stratejilerine kısaca değinmek istiyorum. Bu değerlendirmeyi yaparken İngiliz araştırmacı Patrick R. Ireland'ın geliştirdiği 'kurumsal yönlendirme teorisini' kullanacağım. Ireland, göçmen topluluklarının göç sürecinde oluşturdukları siyasal katılım stratejilerini değerlendirirken, göç alan ülkenin yasal ve siyasal yapısına özel bir önem verir. Ireland, bazı göçmen topluluklarının, içinde yaşadıkları ülkelerin kendilerine yönelik sistematik bir şekilde uyguladıkları kurumsal kayıtsızlık ve dışlama nedeniyle, siyasal katılım yönünde pek istekli olmadıklarını belirtir. Ireland, göçmenlerin siyasal katılım stratejilerini anlayabilmek için, bugüne değin sıkça başvuru ve sınıf ile etnisite kavramlarını

Kuzey Kafkasya artık yakın zamana değin olduğu gibi ideolojik angajmanlar gereği Türkiye'deki Çerkes diasporası tarafından ötekileştirilen ve sadece geride bırakılan o hayali vatan şeklinde algılanan ülke değil, aksine zaman zaman ziyaret edilen, geride bırakılan yakın akrabaların aranıp bulunduğu, iktisadi ve kültürel bağların kurulduğu gerçek bir coğrafya olarak algılanmaktadır.

hareket noktası olarak alan teorik yaklaşımların ötesine gidilmesi gerektiğini düşünür. Bu nedenle, kendisi 'kurumsal yönlendirme teorisi' (*institutional channeling theory*) denilen bir yaklaşımı alternatif olarak önerir. Bu yaklaşıma göre, siyasal katılım stratejileri geliştiren etnik azınlıklar, içinde bulundukları siyasal, hukuksal ve toplumsal yapının niteliği nedeniyle etnisiteyi birincil araç olarak kullanma eğilimi gösterirler. Bu eğilimin ardında yatan neden, öncelikli olarak 'evsahibi' toplumun azınlıklara ilişkin uyguladığı yasal ve siyasal düzenlemelerdir. Sözgelimi, eğer egemen anlayış merkezi siyasal iktidar tarafından uygulanan çokkültürlülük ideolojisi ise, etnik gruplar büyük ihtimalle etnisite ve kültür söylemlerini yücelterek örgütlenme yoluna gidecekler ve iktidarın kendilerine çokkültürlülük projesi çerçevesinde ayırdığı kaynaklardan yararlanabilmek için de iktidarla klientalist (patron-müşteri ilişkisi) bir ilişkiye gireceklerdir. Bu teorik çerçeveden bakıldığında, Türkiye'de yaşayan Çerkes toplumunun, bugüne değin öncelikli olarak neden etnisite çizgisinde örgütlendiğini anlamak mümkün olabilir. Etnik azınlıkları siyasal katılımdan uzak tutan ve onları dışlayan bir yasal düzlemde, Çerkeslerin kendi içlerine dönük etnik örgütlenmelere yönelmeleri ve kamusal alanda ise yer yer daha milliyetçi, yer yer daha İslamcı bir tutum sergilemeleri bu teori dikkate alındığında, kaçınılmaz olarak görülebilir.

Bu yaklaşımdan hareket edilecek olursa diasporada yaşayan Çerkeslerin farklı ülkelerde farklı siyasal katılım stratejileri geliştirme eğilimi gösterdikleri saptaması yapılabilir. Sözgelimi, Antropolog Seteney Shami'nin çalışmalarından da algılanacağı üzere Ürdün

kabileler ölçeğinde örgütlenen bir siyasal yapıya sahip olduğundan, bu ülkede yaşayan Çerkesler kabile şeklinde örgütlenme gereğini duymuşlardır. Bu amaçla 1980 yılında kurulan Çerkes-Çeçen Kabile Konseyi diğer kabile konseyleri gibi siyasal iktidar tarafından tanınmış ve ülkedeki kaynakların paylaşım sürecinde kendi üyelerini temsil etme hakkına sahip olmuştur. Türkiye'de ise ulus-devlet projesinin uygulamaya konduğu ilk yıllardan itibaren yaygınlaştırılan formal çoğunluk milliyetçiliği söylemine paralel olarak Çerkesler de varlıklarını sürdürebilmek için, büyük ölçüde var olan ulusal homojenleştirme projesine angaje olmayı tercih etmişler ve bu nedenle etnik kimliklerini kamusal alanda dışa vurmamaya özen göstermişlerdir. Daha sonra 1970'li yılların ideolojik kutuplaşma sürecinde siyasal yapının değişimiyle birlikte Çerkeslerin de 'devrimci' ve 'dönüşçü' kutuplaşması içinde örgütlendiklerini gözluyoruz. Her iki grup da çoğunlukla sol eğilimli insanlardan oluşmakla beraber, 'devrimciler' Çerkes toplumunun haklarının Türkiye'de gerçekleştirilecek bir sosyalist devrim sonucunda oluşacak federatif bir yapı içinde tanınacağı yönünde bir söylem kullanmışlar; 'dönüşçüler' ise öncelikli sorumluluklarının Kafkasya'ya yani anavatana yönelik olduğunu söylemişler, bu nedenle geri dönüş tezini savunmuşlardır. 'Dönüşçüler' kendilerini sola ait olarak tanımlasalar da Çerkes milliyetçiliği çizgisinde olduklarını söylemek pekâlâ mümkündür ve bir grup Çerkes 1989 sonrasında anavatana dönüşü gerçekleştirebilmişlerdir.

1980'de yaşanan askeri darbe, Çerkes diasporasında örgütlenme konusunda bir sessizliğin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Metafizik ve teolojik bir niteliğe sahip olan ve Türk-İslam sentezini söylemleştiren 1982 Anayasasının damgasını vurduğu 1980'li yıllarda Çerkesler yine iki farklı kolda örgütlenmelerini devam ettirdiler. Bunlardan bir tanesi egemen ideolojiyle örtüşen bir çizgide 'Çerkes-Türkü' kimliğini benimseyen ve Türk-İslam sentezine yakın olanlardır. Diğer yandan, Türk milliyetçisi bu anlayışa karşıt olarak Çerkesliklerini ön plana çıkaran gruplar da bu dönemde varlık göstermişlerdir. Ancak her iki oluşum da daha çok popüler düzeyde sergilenmiş, demek ve vakıf düzeyindeki örgütlenme 1990'lı yıllarda yoğun olarak yaşanmıştır.

Öte yandan, etnik siyasetin yaygınlaştığı 1990'lı yılların Türkiye'sinde ise Çerkes diasporasının, azınlık söylemine dayalı bir siyasal katılım stratejisi geliştirme eğilimi içine girdiği söylenebilir. Dönemin küreselleşen etnik siyasetinin belirlediği Çerkes diasporası içindeki azınlık söyleminin yine 2000'li yılların başlangıcında

hızlı bir değişim sürecine girdiği düşünülebilir. Özellikle son yıllarda Avrupa Birliği düzleminde yer alan etnik grupların tabi oldukları ulus-devletlerin yer yer baskıcı hegemonyalarından kendilerini kurtarabilmek için Avrupa Birliği'nin kendilerine sunduğu ulus-ötesi mekanizmaları kullanma eğiliminde olduklarını görüyoruz. Bask, Korsika ve Katalan gibi otokton halkların yanı sıra Türkiye'deki Çerkes diasporası da bu eğilimi sergilemektedir. Özellikle son dönemde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği yönündeki çalışmalara paralel olarak çıkan Katılım Ortaklığı Bildirgesinde Avrupa Birliği Komisyonu'nun 'azınlık' kavramını kullanmaktan özenle kaçınması, hem Batı'nın kendi yapısal sorunları hem de Türkiye'nin içinde bulunduğu yapısal ve konjonktürel nedenlerden dolayı oldukça anlamlıdır. Çok yakın zamana değin Avrupa ülkeleri, kendileri ve dış dünya için 'azınlık' söylemini kullanmakta çekince görmemekle birlikte son dönemde Avrupa Birliği içindeki uyumun bozulabileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak 'azınlık' kavramı yerine daha uyumlu bir kavram olduğunu düşündükleri 'kültürel çoğulculuk' kavramını kullanmaya başlamışlardır. Bu nedenle ulus-ötesi düzlemde hakların arayışına giren kültürel gruplar da bu söylemsel farklılaşmaya uyum sağlayarak azınlık söyleminden kısmen uzaklaşmaya başlamışlardır. Türkiye'deki Çerkes demek ve vakıflarında da benzer bir eğilimden söz edilebilir. Demokratik Çerkes Platformu ve Kafkas Demekleri Federasyonu gibi oluşumlar bu eğilimi sergilemektedirler.

Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecinde gerek içsel ve gerek dışsal faktörlerle Türkiye'de derinleşerek süregiden demokratikleşme sürecinin etnik, kültürel ve dinsel azınlıklar ile devlet arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanması sürecinde çok belirleyici olduğunu belirtmek gerekiyor. Neredeyse Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından bu yana her türlü azınlık talebini, kendi *ulusal güvenliğine tehdit* olarak algılayan devlet kurum ve kuruluşlarının, uyum paketlerinde de dile getirildiği gibi bu talepleri bundan böyle *eşitlik ve adaletin sağlanması* yönünde dile getirilen talepler olarak değerlendirme eğilimine girdiği söylenebilir. Bu eğilimin ortaya çıkmasıyla birlikte yürürlüğe giren anadilde yayın ve eğitim ile birlikte azınlık vakıflarının hukuksal niteliğine ilişkin düzenlemeler, Türkiye'nin demokratikleşme alanında katettiği mesafeyi ifade etmesi açısından çok anlamlıdır.

Günümüzde geliştirdikleri ulusaşın siyasal, sosyal, kültürel ve ticari bağlarla Kuzey Kafkasya (Rusya Federasyonu), Ürdün, İsrail ve Suriye ile Türkiye arasında belli ölçülerde bir tür köprü oluşturan

Çerkes diasporası, ülke içinde gerçekleştirdiği sivil toplum kuruluşları ile de ülke iç ve dış siyasetini kendi ölçüsünde şekillendirmektedir. Özellikle kentsel alanda sayıları son yıllarda hızla artan bu tür örgütlenmeler, Çerkes diasporası içinde önemli toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlere de kaynaklık etmişlerdir. Bu tür örgütler, dergi ve kitap benzeri yayınlarıyla, kapsamlı web sayfalarıyla, düzenledikleri kültürel faaliyetler, konferanslar, sergiler, geziler ve şenlikler ile bir taraftan sosyal bilimci Diane Crane'in "*görünmez kolejler*" (*invisible colleges*) olarak adlandırdığı enformal eğitim kurumları gibi işlev görmekteyken, diğer taraftan antropolog Arjun Appadurai'nin Max Weber'e göndermeyle "*ortak hissiyatlar cemaati*" (*community of sentiments*) olarak tanımladığı cemaatlerin ortaya çıkmasına da olanak tanır. Kaldı ki, video filmleri, televizyon, dergi, internet gibi kitle iletişim araçlarının son yıllarda diasporik Çerkes kimliğinin Türkiye'de yaygınlık kazanması sürecinde önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir.

Sonuç: Çerkes Ulusaşırı Alanı

Diasporada geliştirilen siyasal, etno-kültürel ve dinsel kimlikleri belirleyen asıl unsurun, içinde bulunulan ülkenin yurttaşlarına sunduğu siyasal, hukuksal ve toplumsal haklarla ilintili olduğunu hatırlatmakta fayda var. Bu nedenle, Türkiye'de oluşan Çerkes kimliklerini değerlendirirken Çerkeslerin kamusal alanda hareket alanlarını belirleyen veya tanımlayan egemen siyasal ve hukuksal sistemin sunduğu imkânlar veya kısıtlara bakmak gerekir öncelikli olarak. Bu makaleyle tekrar altını çizmek istediğim bazı noktalar sırasıyla şu şekilde özetlenebilir. Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin diasporik kimliklerinin oluşum süreçlerinde ortaya çıkan ortak unsurların altını çizmek; diasporalar bağlamında oluşan etnokültürel ve dinsel kimliklerin anavatanından getirilen ve değişmeden varlığını koruyan gelenekçi oluşumlar olmadığını hatırlatmak; aksine bu tür kimliklerin yere, zamana, çevresel koşullara ve toplumsal etkileşim türlerine bağlı olarak gerçekleşen tasarımlar olduğunu iddia etmektir. Bu tür gelenekçi oluşumların ortaya çıkmasındaki neden, iddia edildiği gibi diasporik grupların muhafazakâr, gelenekçi ve tözcü olmalarından kaynaklanmamaktadır. Bu tür gelenekçi oluşumları birer semptom olarak görmek ve bir takım farklı süreçlerin sonucu olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ortaya çıkan bu kendi içine kapalı diasporik oluşumları, Almanya'da bulunan Türk diasporası örneğinde olduğu gibi, Türkiye'de bulunan Çerkes diasporası özelinde de, egemen çoğunluk

Çerkeslerin diğer diaspora örneklerinde de olduğu gibi tarihsel süreç içerisinde, yaşadıkları ülkenin egemen siyasal ve yasal yapısından etkilenmek suretiyle siyasal katılım stratejileri ürettikleri sonucuna varmak mümkündür. Bu siyasal katılım stratejisi yeri geldiğinde “devrimci”, “dönüşçü”, “Türk-islam sentezcisi”, yeri geldiğinde “azınlıkçı”, “diasporik” ve “Avrupa Birliği yanlısı” bir niteliğe sahip olabilmektedir.

toplumunun, siyasal yapının, iktisadi süreçlerin, hukuksal yapının ve kültürel söylemlerin karşısında dışlandıklarını hisseden diasporik grupların bir tepki olarak ürettikleri siyasal bir muhalefet tarzı veya hayatta kalma mücadelesi olarak tanımlamak mümkün. Dolayısıyla, diasporik oluşumlar, sadece söz konusu grupların özel alanlarıyla sınırlı olan kültürel ve etnik yapılanmalar olarak değil, aksine oldukça politik birer yapılanma veya bir tür muhalefet etme şekli olarak da algılanabilirler. Bu tür bir yapılanmaya sahip olmaları itibarıyla gerek geleneksel gerekse modern diasporalar, aydınlanma anlayışının benimsediği ‘kültürün özel alana, siyasetinse kamusal alana tekabül ettiği’ tezini olumsuzlayan oluşumlar olarak karşımıza çıkarlar. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, diasporalar bizlere kültürün son derece siyasal bir araç olarak kamusal alana girme mücadelesi sürecinde kullanılabileceğini göstermektedir. Günümüzün diasporik kimlikleri, ister geleneksel olsun isterse modern, evrensel ve tikel (yerel) eksenler üzerine inşa edilmektedir. Küreselleşmenin araçlarını kullanarak birbirine yaklaşan diaspora üyeleri, bir taraftan anavatanlarıyla ve diasporanın diğer üyeleriyle daha yakınlaşmakta, diğer yandan da küreselleşmenin özneleri olmaktadır. Diasporalar bu yönüyle evrensellik boyutunu yüceltirken, içinde bulundukları siyasal, toplumsal, iktisadi

ve hukuksal yapının kendilerine karşı kullandıkları yapısal dışlama mekanizmalarının yoğunluğuna bağlı olarak otantik, kültürel, etnik ve diasporik kimliklerini gelenekselleştirme ve yüceltme eğilimi göstermektedirler.

Kendilerini dışlanmış hisseden bu tür gruplar tarafından kültür ve etnisite söyleminin sıklıkla kullanılmasını ve yüceltilmesini aslında, parlamento, siyasal partiler ve sendikal örgütlenme gibi meşru siyasal mekanizmaların kullanılamaması ile açıklamak gerekir. Bir ulus-devlet içerisindeki kültürel veya etnik nitelikli merkezkaç kuvvetlerin yaygınlığını belirleyen bu tür oluşumlara dışlama mekanizmalarıyla zemin hazırlayan çoğunluk toplumunun ve siyasal yapının kendisidir. Eğer herhangi bir ulus-devlet karşılaştığı sorunların üstesinden gelemiyorsa, o devletin bir meşruiyet krizi yaşadığı bilinir. Bu meşruiyet krizini yaşamamak için devletler, merkezkaç kuvvet oluşturma ihtimali olan oluşumları, ideolojik bazı aygıtları kullanarak, yeniden siyasal merkeze kazandıran yollarını aramalıdır. Bunu yaparken de, tabii ki, baskıcı yöntemler değil, halkın rızasına dayalı demokratik yöntemler kullanmalıdır.

Çerkes diasporası, anavatanlarından zorla uzaklaştırılan kapitalizm öncesi geleneksel diasporalara bir örnektir. Ancak, hızla toplumları etkisi altına alan küreselleşme süreçleri, iletişim ve ulaşım araçlarıyla zaman ve mekân kurgularını tamamıyla değiştirmiş, ‘burada’ (sözelimi diasporada) fiziki olarak yaşarken ‘orada’ (sözelimi anavatanda) aynı anda sembolik olarak yaşamayı veya ‘orayla’ hızlı bir iletişim ağı kurmayı mümkün kılmaktadır. Diğer bir deyişle, ulusların alanların ortaya çıkması beraberinde, nehrin iki yanında aynı anda yaşamayı mümkün kılar hale gelmiştir. Bu ulusların gerçeklik, Türkiye’de yaşayan Çerkes diasporasının siyasal katılım stratejilerini de büyük ölçüde şekillendirmeye başlamıştır. Çerkeslerin diğer diaspora örneklerinde de olduğu gibi tarihsel süreç içerisinde, yaşadıkları ülkenin, bu ister Türkiye, ister Suriye, ister Ürdün veya İsrail olsun, egemen siyasal ve yasal yapısından etkilenmek suretiyle siyasal katılım stratejileri ürettikleri sonucuna varmak mümkündür. Bu siyasal katılım stratejisi yeri geldiğinde ‘devrimci’, yeri geldiğinde ‘dönüşçü’, yeri geldiğinde “Türk-islam sentezcisi”, yeri geldiğinde “azınlıkçı”, yeri geldiğinde “diasporik” ve yeri geldiğinde ise “Avrupa Birliği yanlısı” bir niteliğe sahip olabilmektedir.

Diğer bir deyişle, söz konusu siyasal katılım stratejisinin dönemin hakim ideolojisiyle bir bağının olduğunu görmek gerekir ■

Son gelişmeler...

CİHAN CANDEMİR
KAF-FED Genel Başkanı

Değerli Hemşerilerim,

Mayıs ayı bildiğiniz gibi 21 Mayıs'ı anma programları ile çok yoğun geçer. Bu yıl da öyle oldu. 20 Mayıs tarihi hafta sonuna denk gelmesi nedeniyle "21 Mayıs Sürgün Anma Etkinlikleri" yoğun ve geniş katılımlarla Kefken'de, İstanbul Kızkulesi'nde gerçekleştirildi. Bunun dışında diğer illerdeki demeklerimiz de anma programlarını gerçekleştirdiler. Özellikle başarılı şekilde organize edilen Kefken anma toplantısı ulusal basınımızda geniş şekilde yer aldı.

Haziran ayında Maykoptan gelen, Adigey Cumhuriyeti Parlamento Başkanı Sayın Ruslan G. Hacıbeyko başkanlığındaki bir heyeti İstanbulda ağırladık. Heyet 2007 yılı sonbaharında Maykop'ta yapılacak bir "ekonomik forum" tanıtımı için Türkiye, Suriye ve Ürdün'ü kapsayan seyahatine 14 Haziran tarihinde Türkiyeden başladı. Aynı gün heyet DEİK Türk-Rus İşkonseyi'nin desteği ve İstanbul Dostluk Kulübü ile KAFİAD'ın katkıları ile İstanbul'da 50 yi aşkın iş adamına tanıtımda bulundu ve Maykop'ta düzenlenecek "ekonomik foruma" davet etti. Toplantıya o sırada İstanbul'da bulunan Adigey Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Carım Arslan da eşi ile birlikte katıldı. Toplantıda verilen en önemli mesaj: yabancıların Adigey'deki kaynaklara yönelik yoğun ilgisi nedeniyle bu son ekonomik fırsatların kaçınılması oldu. Tüm iş adamlarımızı Maykop'ta yapılacak bu ekonomik foruma davet ediyoruz.

Mayıs ayında AB projeleri kapsamında kabul edilen "Birbirimizin Zenginliğiyiz" adlı Çerkes kültürünü tanıtım amaçlı belgesel çekimlerimiz de başlatılmıştır. Projenin amacı, farklı etnik kültürleri tanımayanlara tanıtmak, böylece farklı etnik kültürler arasındaki duyarlılığı ve hoş görüyü artırmaktır. İstanbul Dostluk Kulübü ile ortaklaşa yürüttüğümüz bu proje ulusal kanal TRT de yayınlanacak ve CD'leri dağıtılacaktır. Titiz bir çalışma grubu projenin

başarısı için seferber olmuş durumdadır ve Eylül 2007 de bitirilmesi hedeflenmiştir.

AB projelerinden söz açılmışken bir hususa açıklık getirmek istiyorum. Bilindiği gibi bazı gruplar veya köşe yazarları zaman zaman AB den proje desteği alan sivil toplum örgütlerini suçlar nitelikte yazılar yazmakta ve hatta bu tip çalışmaları veya para alan kişi ve kurumları adeta "vatanı para karşılığı satanlar" gibi göstermeye çalışmaktadır. Federasyon olarak bu tip akıl ve mantık dışı görüşlere katılmıyoruz. Türkiye'de hoşgörüyü geliştirecek, demokratik açılımlara destek verecek, kültürümüzü ve dilimizi geliştirmemize yardımcı olacak her proje ile ilgileneceğiz ve daha başarılı projeler yapmaya gayret edeceğiz.

Bu tür projeleri yaparken, diğer taraftan da AB projelerine olumsuz bakanların gerekçelerini iyi anlamak zorundayız. AB projelerine olumsuz yaklaşım, temelde farklı kültürleri yaşatmaya yönelik çalışmaları "bölücü etnik milliyetçilik" olarak algılamalarından kaynaklanmaktadır. Geçenlerde okuduğum bir makaledeki "kültür milliyetçiliği" kavramını paylaşmakta yarar görüyorum. Bu makalede milliyetçilik kavramı "kültür milliyetçiliği" ve "etnik veya ırk milliyetçiliği" olarak ayırt edilmektedir. "Kültür Milliyetçiliği", bir toplumun, bir etnik grubun veya cemaatlerin atalarından aldıkları, kendi kimliklerini oluşturan kültürlerini korumak ve yaşatmak konusundaki hassasiyeti tanımlamaktadır. Bu tür milliyetçiliğe yönelen toplumlar, farklı kültürleri de kabul etmek ve hoşgörü ile karşılamak durumundadır. Toplumlara kendi kültürlerini yaşatma imkanının tanınması da evrensel insan hakları, demokratik toplum anlayışı ile bağdaşan bir yaklaşım olmaktadır. Sonuçta "kültür milliyetçiliği" bir ülkede yaşayan değişik etnisiteye veya din anlayışına sahip toplumlar arasında düşmanlığı ve savaşı değil barış ve hoşgörüyü sağlayan bir milliyetçilik şeklidir. Esas tehlikeli olan ve bölücü olan

milliyetçilik türü, kendinden olmayandan nefret ettiren "ırk milliyetçiliği" dir. Ne yazık ki bunu bir çok internet sitelerinde görüyoruz. Bu internet sayfalarında farklı etnik kökene sahip insanlara çok çirkin ifadelerle saldırılmakta, toplumsal nefret adeta körüklenmektedir. Bu konu da akıl sahibi tüm vatandaşları ve yetkilileri uyarmakta yarar görüyorum.

Türkiye de ulusal barış ancak değişik kültürler sahip insanların bu kültürleri çevresinde kimliklerini koruyarak, birbirlerine duyacakları saygı, hoşgörü ve

güven ortamında bir arada yaşama isteği ile gerçekleşecektir. Devletin ve hükümetlerin farklı kültürlerin yaşamasına göstereceği özen ise ülkemizde demokrasi çıtasını yükseltecek, gerçek bölücülüğün ayırıcı olacaktır.

Önümüzdeki seçimlerin ülkemizin demokrasi ve çağdaşlaşma yönünde gelişmesine, ekonomik olarak güçlenmesine katkıda bulunacak yeni yapılanmalara vesile olmasını diliyoruz.

Barış ve huzur dolu günler dileklerimizle....

Çerkes Teavün Cemiyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümü **"Her yönüyle Çerkes Teavün Cemiyeti (1908-1923)" paneli İstanbul'da yapıldı**

Istanbul Bağlarbaşı'ndaki Kafkas Kültür Demeği tarafından düzenlenen "Her Yönüyle Çerkes Teavün Cemiyeti (1908-1923)" konulu panel, 6 Mayıs Pazar günü, demeğin konferans salonunda gerçekleştirildi.

Çerkes Teavün Cemiyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen Prof. Dr. Erol Taymaz moderatörlüğündeki panelin açış konuşmasını, Kaf Fed Genel Başkanı Cihan Candemir yaptı. Çerkes Teavün Cemiyeti'nin genel tanıtımını yapan ve aynı zamanda panelin organizasyonunu gerçekleştiren Dr. Ömer Aytek Kurmel'den sonra, Doç Dr Aleksander Toumarkine "Çerkes Teavün Cemiyeti ve Siyaset : Siyasi Komiteler" konulu konuşmasını sundu. Araştırmacı Av. Fahri Huvaj'ın

"Çerkes Teavün Cemiyeti ve Kültür: Guaze Gazetesi ve Alfabe Çalışmaları" konulu sunumundan sonra soru ve cevaplar bölümüne geçildi.

Öğle yemeği arasından sonra devam edilen panelde Zeynep Aksoy "Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti ve Çerkes Numune Mektebi" konusunda, yaptığı araştırmadan da faydalanarak bir sunum yaptı. Panelin yapıldığı Kafkas Kültür Demeği'nin Başkanı olan Araştırmacı Av. Rahmi Tuna, "1908 Devrimi ve ÇTC-İttihat Terakki Partisi ilişkisi" konulu sunumundan sonra, "ÇTC Mirası: Cumhuriyet Dönemi Dernekçiliği" konusunda da Av. Fahri Huvaj ile birlikte bir sunum yaptı.

Konuşmacıların, katılımcıların sorularını cevaplamasından sonra panel sona erdi.

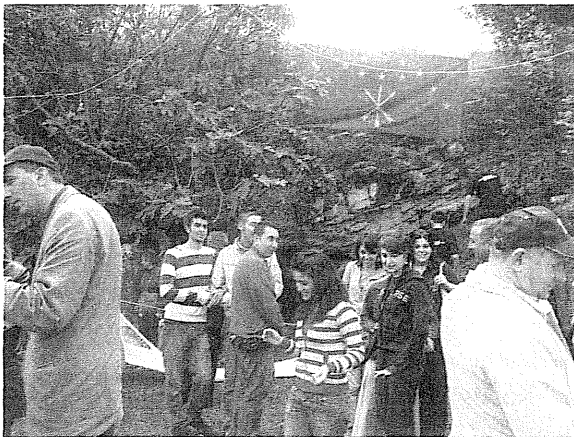
Büyük Çerkes Sürgün

Kefken Karaağaç'taki Çerkes Anıtmezarlığı'nda saat 16.00 sıralarında başlayan anma törenine, yoğun yağışa rağmen İzmit, Düzce, Ankara, Gebze, İstanbul, Kayseri ve çevre illerden gelen yüzlerce duyarlı insanımızın katılımının yanı sıra, Nart Dergisi, Jineps Gazetesi, Dünya Haber Ajansı, bölge yerel gazeteleri ve diğer basın mensupları da ilgi gösterdiler. Yeni çevre düzenlemesiyle tören etkinliğine uygun hale getirilen, 1000'in üzerinde Çerkes mezarının bulunduğu asıl mezarlıkta yapılan törende, İzmit Valiliği ile Kandıra Kaymakamlığı'ndan yetkililer, Kaf Fed Başkanı Cihan Candemir, organizasyonu gerçekleştiren bölge dernek başkanları ve yönetim

kurulu üyeleri de hazır bulundular.

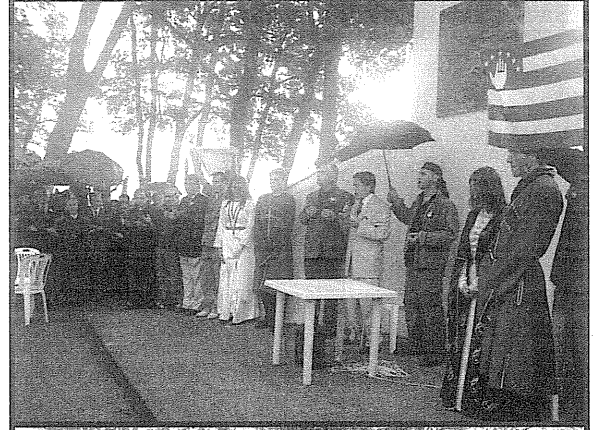
Programın başlangıcında, sürgünde kaybettiğimiz tüm atalarımız ile kültürümüze destekleri ile tanıdığımız, geçtiğimiz günlerde bir trafik kazasında kaybettiğimiz hemşerimiz Kandıra Kaymakamı Mehmet Sarcan anısına bir dakikalık saygı duruşunda bulunuldu. Ardından İzmit Kafkas Demeğimizin Başkanı Sami Korkut'un günün anlam ve önemi üzerine yaptığı açılış konuşmasıyla başlayan anma töreni, İzmit Vali yardımcısı Nusret Dirim ve Kandıra Kaymakam vekili Mehmet Özcan'ın taziye konuşmaları ile devam etti. Daha sonra Kaf Fed Başkanı Cihan Candemir'e de söz verildi. Candemir konuşmasında konuya olan duyarlılığımızın, büyük sürgünün ardından 143 yıl geçmesine rağmen aynı vefanın ve geçmişimize, atalarımızın yaşadığı acılara duyulan hassasiyetin artarak devam ettiğini, yoğun yağışa rağmen Türkiye'nin değişik yerlerinden gelerek mezarlık alanında toplanan çok sayıda insanımız olmasının, bundan sonrası için de umut verici olduğunu söyledi. Candemir konuşmasında, Çerkes anıt mezarlığında yapılan çevre düzenlemesine önemli katkılarından dolayı İzmit Valiliği'ne de teşekkür etti. Karaağaç köyü muhtarı Mehmet Elmacı'nın yaptığı konuşmadan sonra imamın, mezarlıkta yatan ve sürgün sırasında hayatını kaybeden bütün insanlarımız için okuduğu dualara herkes katılarak dualar ettiler.

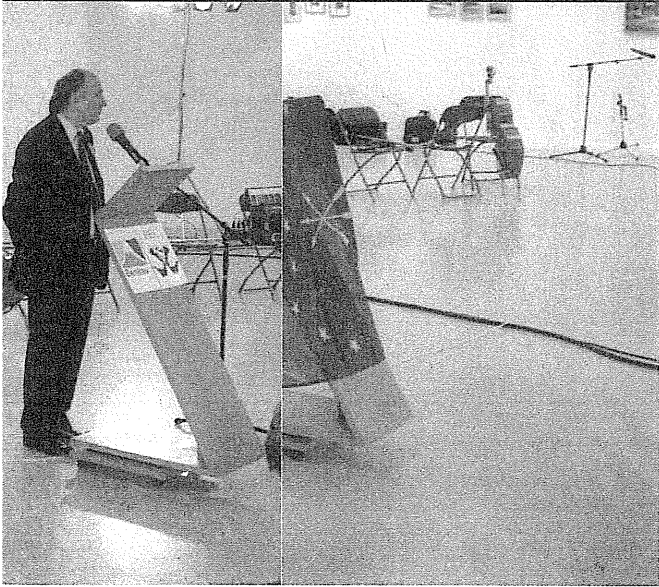

nü 143. yılında anıldı

Yenilen öğle yemeğinin ardından toplu halde araçlarla Balballı deniz kenarındaki tören alanına gidildi. Burada deniz kıyısında yapılan törende şiirler okundu, ağıtlar söylendi ve ardından kısa konuşmalar sonrasında silah bir çelenk ve kırmızı karanfiller denize bırakıldı. İlk defa bu kıyıya indiklerinde atalarımızın sığındıkları, sahildeki mağaralar ziyaret edildi. Havanın kararmasıyla birlikte ellerinde yanan meşalelerle birlikte kumsal boyunca yürüyerek, yakılan Nart ateşinin başına gelen gençler, tutulan alkışlı tempo eşliğinde ellerindeki meşaleleri ateşin içine bırakarak Nart ateşini büyüttüler. Okunan şiirler ve ağıtlar ile tören yavaş yavaş sona erdi.

Böylece, anavatan topraklarından zorla kopararak dünyanın dört bir yanında, olumsuz koşullarda yaşama savaşı vermeye mahkum edilen bir halkın torunları, 143 yıl sonra atalarının mezarları başında dualarıyla, ağıtlarıyla yok olmadıklarını, olmayacaklarını bir kez daha göstermiş oldular.

LEVENT SÜRER

Belçika Kuzey Kafkas Kültür Demeği (BENKAV), Avrupalı Çerkesler Federasyonu (FEC) çatısı altında, Museum MUHKA işbirliği ile ortaklaşa gerçekleştirdiği Kuzey Kafkas kültür Şöleni ve aka - bindeki 21 Mayıs 1864 Çerkes Sürgününü anma programı ile büyük ve başarılı bir organizasyona imza attı.

Belçika'nın Antwerpen kentinde düzenlenen ve üç gün süren etkinliklere Almanya, Fransa, Avusturya, İsviçre ve Hollanda gibi çeşitli ülkelerin yanı sıra Türkiye ve Abhazya'dan 500'ü aşkın misafir katıldı.

Geniş kapsamlı organizasyon 18.05.2007 cuma günü MUHKA sinema salonunda, Ürdün prensi Ali Bin Al Hussein' in at üstünde Kafkasya seyahatini içeren belgesel filmi ile Catherine Michelet' in Kabardey Atları konulu filminin gösterimi ile başladı.

Şehir gezisi ile başlayan cumartesi programı, kültür gecesi ile devam etti. Bursa'dan katılan "Blane" müzik grubunun muhteşem dinletisi, akabinde sahne alan BENKAV' ın "Sine" minikler folklor ekibinin müthiş gösterisi, Fransa Lyon'dan katılan "Sipse" Çerkes Halk Dansları Topluluğu'nun olağanüstü performansı, salonu dolduran seyircileri adeta büyüledi. Program arasında verilen molada ise birbirinden leziz Çerkes yemekleri sunuldu.

İki gün süren coşku dolu etkinlikler üçüncü günde yerini hüzüne bıraktı. Kuzey Kafkasyalıların soykırma uğrayıp anayurtlarından sürülmelerinin anısına düzenlenen 21 Mayıs Çerkes Sürgününü anma töreni pazar günü yapıldı. Sürgünde kaybedilenlerin anısına saygı duruşu ile başlayan anma programı, Avrupalı Çerkesler Federasyonu Başkanı Admiral Daşdemir'in Adigece açılış konuşması ile başladı. 21 Mayıs'ın anlamı ve önemini belirtildiği konuşmanın ardından kürsüye Türkiye Kafkas Demekleri Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi yazar, şair ve oyuncu Çetin Öner gelerek, birbirinden güzel ve anlamlı şiirlerini bizimle paylaştı.

Dünya Abhaz-Abazin Halkları Birliği Başkanı Prof. Dr. Taras Şamba'nın kültürümüzün ve toplumumuzun yok olmaması için birlik ve beraberliğin önemini vurguladığı konuşmasının ardından, Admiral Daşdemir'e Dünya Çerkes Birliği (DÇB) tarafından basılan Adige tarihi, kültürü, ve Adige halkına hizmet edenleri içeren bir ansiklopedi hediye etti. Tarihçi yazar Sayın Denis Chackhalia, okuduğu bir Bagrat Şinkuba şiirinde kaybolan, yiten dilimizin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha hatırlattı bize.

Abhazya Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Sariya Amıçba ve Şamil Vakfı Başkanı Cemalettin Ümit de günün anlam ve önemi hakkında birer konuşma yaptılar.

Program, Yaşar Aslankaya'nın 21 Mayıs Deklerasyonu'nu okumasıyla devam etti. Ardından "Blane" müzik grubunun eşliğinde Tahir Baysal'ın okuduğu şiirler ve katılımcılarımızın beraber okuduğu 21 Mayıs konulu anlamlı bir şiir, salonda tam bir matem havası estirdi. Ayrıca konuklar ve katılımcılar 21 Mayıs özel anı defterine günün anlamı ile ilgili duygu ve düşüncelerini yazdılar. Geniş kapsamlı program, topluca okunan 21 Mayıs Andı ile son buldu.

Antwerpen Güzel Sanatlar Müzesi'nde üç gün boyunca sergilenen, Türkiye'de yaşayan, içlerinde Hakan Demir, Ömer Ünsal, Erol Yıldır, Faruk Kutlu gibi resamlarımızın resimlerinin bulunduğu sergi ile aynı zamanda Kafkas kültürünü yansıtan otantik eşyalar ve objeler büyük beğeni topladı.

Bu arada, Dünya Abhaz-Abazin Halkları Birliği'nin halka açık 2007 yılındaki ilk toplantısı ise festival kapsamında gerçekleşti. Abhazya ve Türkiye'den katılan heyetler tarafından sunulan konuşmalarda Abhazya'nın bugünü ve yarını ele alındı. Barış havasının estiği toplantıda Kuzey Kafkas halkları arasındaki yakın dostluk ve kardeşlik pekiştirildi.

Avrupa Çerkes Kültür Dernekleri Federasyonu'nun düzenlediği sürgünün 143. yılını anma programı 26-28 Mayıs 2007 tarihleri arasında gerçekleştirildi.

Kaf Fed Başkanı Cihan Candemir'in ve Dünya Çerkes Birliği (DÇB) delegesi Doğan Özden'in davetli olarak katıldığı törende, DÇB Denetleme Kurulu ve Revizyon Komitesi Başkanı Tole Kazoko ve Adıgey Cumhuriyeti'nden Memet Yediç de hazır bulundular.

Almanya'nın çeşitli kentlerinde yaşayan yüzün üzerinde hemşeri aileleri ile katıldılar. İlk gece yemek sonrasında Doğan Özden'in söylediği şarkılar büyük beğeni ve alkış topladı. Daha sonra Federasyon yöneticileri ile bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda geçtiğimiz ay Nalçik'te yapılan DÇB yönetim kurulu da kararlaştırıldığı üzere Avrupa'daki örgütleri-

miz arasında iletişim ve koordinasyonu artırmak için çalışmalar yapılmasının gerekliliğini görüşüldü.

Pazar günü, etkinlik çerçevesinde Büyük Çerkes Sürgünü'nün anlatıldığı bir panel düzenlendi. Panel sonrasında yapılan toplantıda da aynı konular gündeme getirilerek görüş alışverişinde bulunuldu. Sorular üzerine Tole Kazoko DÇB yapılanması ve faaliyetleri hakkında bilgi verirken, Cihan Candemir de Kaf Fed'in örgütlenmesi, yapılan ve devam eden faaliyetler hakkında bilgi aktardı. Mehmet Yedic ise Adıgey'deki gelişmeler ve Adıge Gençlik Programı (GUFES) yapılanması ile ilgili merak edilenleri anlattı. Toplantı sonrası Cihan Candemir sorulan sorulara cevaplandırdı.

Özellikle gençlerin sürgün anma programına ve isabetli soruları ile davetlilere ilgi göstermeleri memnuniyet vericiydi.

Sürgünün 143. yılını anma törenleri İstanbul'da her yıl olduğu gibi Üsküdar kıyısında gerçekleştirildi.

İstanbul Kafkas Abhazya Kültür Demneği tarafından organize edilen anma töreni çerçevesinde, ilk önce saat 16:00'da demek merkezinde "sürgün" konulu bir konferans düzenlendi. Konferansın konuşmacıları Sefer Berzeg, Erol Kılıç ve Hayri Ersoy, çok sayıdaki katılımcıyı 21 Mayıs 1864 büyük sürgünü, dünü, bugüne yansımaları ve geleceği hakkın bilgilendirdiler. Konferans sonrası soru cevap bölümünde bilgilerini pekiştiren katılımcılar, daha sonra toplu halde Üsküdar kıyısında, Kız Kulesi karşısında törenin Burada sapılacağı yere hareket ettiler.

Saat 19.00'da başlayan törende önce, sürgünde kaybedilen insanlarımız için saygı duruşunda bulunuldu. Ardından toplu halde sürgün andı okundu. Kafkas Abhazya Kültür Demneği Yönetim Kurulu Başkanı Recep Yılmaz'ın günün anlam ve önemini anlatan açış konuşmasından sonra, 1864 Müzik Grubu

tarafından yine günün anlamına uygun halk ezgileri, ağıtlar ve şiirler okundu, gözler nemlendi, duygulu anlar yaşandı.

Programın sonunda anma törenine katılanlar, Kafkas savaşlarında, sürgün sırasında Karadeniz'in azgın dalgalarına dayanamayıp batan köhne gemilerde ve Anadolu topraklarına geldikten sonra da açlık ve salgın hastalıktan, toplu halde hayatlarını kaybeden dedeleri için denize karanfiller atıldılar.

Törene katılan demek başkanları da toplu halde denize siyah çelenk bıraktılar.

Ankara

Atalarımızın Anavatandan sürülüşünün 143. yıldönümü anma programlarından bir tanesi de Ankara'daydı. Ankara Kafkas Kültür Demeği tarafından organize edilen program, ilki bu yıl yapılan Uluslar arası Nart Karikatür Yarışması'nda derce azlan eserlerin sahiplerine ödülleri verildikten sonra geçildi.

Kalabalık bir topluluk önünde icra edilen anma programı "Ulusal – kültürel var olma mücadelesi uğruna" yaşamını yitiren bütün çerkesler anısına saygı duruşuyla başladı. Ankara Kafkas Derneği Adigece dili öğretmeni Mefewud Hayri'nin muhteşem sesiyle ulusal ğıbzemiz 'İstambulakue'ye 'Xexesxem Ya Ğıbze' adlı şiirle eşlik edildi.

Katılımcıların gözyaşlarını tutamadıkları bu duygusal başlangıçtan sonra Ankara Kaf-Der Yönetim Kurulu Üyesi Keref Albuz, sürgünün tarihsel gelişimi ve günümüz Çerkeslerin durumuna dikkat çeken

bir konuşma yaptı. Keref Albuz konuşmasında dünya kabul etse de etmese de var olan gerçekliği kimsenin yadsıyamayacağını, bunun da Çerkeslerin yaşadığı trajedinin adının bir soykırım olması olduğunu dillendirdi.

Bu yıl ilki açılan anadilde okuma yazma kurslarına katılan öğrencilerin okudukları birbirinden güzel şiirler katılımcılarca beğeniyle izlenirken, Ankara Kafkas Demeği Çok Sesli Korosu'nun seslendirdiği üç eser duyguyla dinlendi. Şiirler, şarkılar, ğıbzeler ve konuşmaların anadilde ifade bulmasının yanı sıra, etkinliğin ortak dili yok olmamak, tüm olumsuzluklara rağmen var olma isteğiydi.

Önce Abazaca, daha sonra da Adigece edilen dualar ayrı bir duygu hali yaşattı. Program, sürgüne yönelik bütün anma programlarında olduğu gibi, "Ulusal And"ın hep birlikte okunmasıyla sona erdi.

K. Maraş, Göksun ve Afşin demeklerinin ortaklaşa düzenledikleri büyük sürgünü anma törenleri Göksun Hacıömer köyünde (Kojage) gerçekleştirildi.

Kahramanmaraş Kafkas Demeği Başkanı Habib Karakurt, Göksun Kafkas Demeği Başkanı Bedri Tokuç, Afşin Kafkas Demeği Başkanı Fethi Uğurlu, thamaderimiz, köy muhtarları ve gençlerin katılımıyla gerçekleşen tören saygı duruşu ile başladı.

21 Mayıs büyük sürgününün 143. yıldönümü kapsamında günün önemini belirten konuşmaların ardından, dualar okundu ve şehitlerimizin anısına Göksun çayına çelenk ve çiçekler bırakıldı.

Kahramanmaraş Kafkas Kültür Demeği Başkanı Habib Karakurt konuşmasında sürgünün tarihçesinden kısaca bahsederek, "1859'dan sonraki savaşlarda uygulanan şekliyle ve Batı Kafkas Cephesi'nin düşmesi ile Çerkes halkına çarlık tarafından tam bir soykırım ve toplu katliam uygulanmıştır. Savaş sırasında uygulanan yöntemlerin bir katliam olduğunu bizzat Rus tarihçileri ve edebiyatçıları da yazmaktadırlar.

Büyüklerimizin çektiği acıları bizler de içimizde hissediyor, hiçbir toplumun böyle acılar çekmesini istemediğimizi özellikle vurgulamak istiyoruz." şeklinde konuştu.

Anavatanına dönüş üzerine

BAHRİ KAZBEK

KAF-FED Dönüş Komisyonu Başkanı

Çerkeslerin anavatanlarına dönüş istekleri, vatanlarındaki özgür yaşamlarından zorla koparıldıklarına tarihin not düştüğü günlerden itibaren süregelmektedir... İnaniılmaz koşullarda sürgüne yollanan Çerkes halkının hemen tamamından yüz binlercesinin açlık ihmal ve hastalıktan eriyip gitmesinden sonra, salimen bir barınak bulabilenlerden çoğu yeni yurtlarındaki konutlarını, bir gün anavatanlarına dönebilme umudu içinde kurdular. Bu konuda anlatılmış ve yazılmış bir çok dramatik olay mevcuttur ki anavatanına

dönüş umuduna doğrudan gönderme yapar...

Çerkes ulusal yaşamında trajik ve uzun süreli bir kopuşa neden olan sürgünün sosyolojik, kültürel, siyasi analizleri üzerine çok şey söylendi ve yazıldı.

KAFFED'in bölge temsilci demekleri üyelerinden oluşan 8 kişilik Dönüş Komisyonu tarafından, anavatanına dönüşünün adaptasyonunu sağlayacak birimlerin teşkili ve işler hale getirilmesi için bir yandan DÇB ile gerekli görüşmeler yapılırken, diğer yandan Rusya Federasyonu'nda çıkarılan yeni vatandaşlık kanunu üzerinde yapılan çalışmalar tamamlanmıştır.

Değişmeyen sonuç ve bugünkü realite, Çerkeslerin tarihin tanıklığında halk olarak doğdukları ve binlerce yıl barış içinde yaşadıkları vatanlarından 143 yıldır uzakta bulundukları ve diasporada hızlı bir asimilasyon sürecini yaşadıklarıdır.

İşgalci çar ordularına bir buçuk asır dayanan Çerkeslerin adları ile özdeşleşen vatanlarından sürülmesine neden olan etkenler arasında; anavatanında orijinal etno kültürel dokuyu teşkil eden farklı dil ve lehçelere sahip kabile yapısı, değişime kapalı bir feodal yapı, engebeli coğrafya, nüfusa karşın uzun ve

nitelikli bir savunma hattının mevcudiyeti ve en önemlisi, köklü genetik bir mirasın sunduğu sınırtanımsız bireysel özgürlük tutkusu, ülkenin dağınık yerel güçler ve günübirlik savunma politikaları ile

korunması öne çıkarılabilir. Toplumun ruhunda ve ortak aklında elit bir yaşam tarzı yaratan khabzenin topluma bahsettiği onurlu ve özgür yaşam biçimi, Çerkes insanını, ihtiraslı organize güçler karşısında, dünyanın bu verimli coğrafyasına nasıl sahip çıkacağına dair stratejik bir birlik oluşturma konusunda tedbirsiz ve yetersiz bırakmıştı. Kişisel kahramanlıklar, saldırganın kesinlikle bir üstünlük faktörü olan teknolojik donanımı ve tek yönetime bağlı organize devlet güçleri karşısında eriyip gitmiş, ancak bütün olup bitenlere rağmen Çerkesya'da mukabil organizasyon konsepti bir türlü oluşmamıştı... Sonunda tükeniş bütün acıları ve sonuçları ile tarih içindeki yerini aldı.

Bu tablo genelinde, anavatanlarına dönüş istek ve umudunu yürek ve zihinlerinde yaşatan Çerkesler, dağıldıkları diasporalarda koşullarının elverdiği ölçüde toplumsal bir dönüş talebini karşılayacak veya tarihi bir fırsatı değerlendirecek nitelikte organize dönüş programları oluşturma şansını yakalayamamışlardır. Kurdukları demekler vasıtasıyla en azından folklorik değerleri koruyabilme çabası içinde olmuşlardır.

İşin temelinde yatan organize olma ve organizasyonun sürekliliğini sağlama koşulu, sadece dönüşün kurumsal seviyede sosyolojik ekonomik ve siyasi temeller üzerindeki yapısal karakterini değil, aynı zamanda sürgünün de ana nedenlerinden birini teşkil eden ve kuvvetle vurgulanması gereken önemli bir faktördür.

Kendi toprakları üzerinde bir arada yaşadıkları dönemde, yok olma tehlikesinin yakın ufukta belirdiği kritik ve hassas süreç içinde bile, stratejik bir birliktelik tesis etme becerisini gösteremeyenlerin, birçok yönden elverişsiz diaspora koşullarında, politik ve lobisel boyutlar da kazanmış zorlu bir anavatana dönüş girişimini yaşama geçirecek ortam ve sinerjiyi yaratabilecek donanımları da mevcut olmamıştır.

Tüm boyutları ve tam anlamı ile evrensel bir şok niteliği taşıyan tarihsel yazgı, Çerkes insanını diasporalarda şunlarla tanıştırdı:

1. Devlet disiplini
2. Pozitif bilimler ve teknoloji
3. Çağdaş ekonomi ve değişim vasıtaları
4. Ulusal çıkar politikaları
5. Dinsel ve hegemonik motifler

143'üncü yılını yaşadığımız sürgün şoku ortamında, en azından Çerkes kültür ve sosyal

yaşamında düşünüş, dil, kültür ve sanat alanlarında kaybedilen değerlerin yanı sıra, sürgünün nedenleri arasında incelenmeye değer bir yeri de bulunan soyluluk iddiaları ve aile prestijleri de en azından anavatandaki kavramsal değerlerini çoktan yitirdiler. Büyük aile yapıları ve güçlü feodal bağlar, söylenceler, asırlarca uygar bir toplum ve düşünüş modeli yaratmaya yaramış geleneksel paradigma, onanımı güç darbeler aldı.

Dil, diasporalarda günlük kullanımda güç kaybederek hızla yok olurken, anavatanda da resmi anlamda varlığını sürdürmesine karşın, günlük yaşamda popülaritesini koruyamadı. Yeni siyasi konjonktür ve sosyoekonomik koşullarla teknolojik literatür karşısında duraksadı.

Anavatanda kalan yarım avuç Çerkes, diasporada yaşamaya zorlanan kardeşlerinin dış dünyadan öğrenmek durumunda kaldıkları dünya gerçekliklerini, farklı yönetimlerin hükümranlılığında, zorlu koşullar altında anavatanda kısmen öğrenmek durumunda oldular.

Hayatın akışı içinde sürgünün, diasporada yetişen yeni kuşaklara aktarılmasındaki söylemlerde ana motifi teşkil eden Rus düşmanlığı teması; kaynağını Çerkes halkına dayanılmaz acılar veren ve sürgünle sonuçlanan Çarlık Rusyası döneminin şovenist politika ve uygulamalarından almıştır. Diasporalarda korunan Çerkes ulusal belleği, Çarlık dönemi ile özdeşleştirilen kritik tarihsel karede kilitlenip kalmıştı. Dolayısıyla sürgünün yaşanmış koşulları, diaspora insanının dönüş kavramını, belli bir doğallıkla, aradan geçen bir buçuk yüzyıla ve bu süreç içindeki değişime rağmen, o zamanki işgalciye karşı duyulan husumet ve intikam motifi yüzeyinde iklimlendirmişti.

Oysa Ekim 1917 ihtilali ile Sovyet yönetimine geçen Rusya, Çarlığın; Kuzey Kafkasya'ya verdiği akıl almaz tahribatı, bugün birer federe devlet olan, o zaman kurduğu otonom Çerkes cumhuriyetlerinde öğrenim kurumları açarak ve sürgün nedeniyle temsil oranı için yeterli sayıya sahip olmamasına rağmen yeni oluşturduğu bu otokton Kuzey ve Kuzeybatı Kafkasya yönetimlerine tarihi adlarını iade ederek farklı bir dönemi başlatmıştı.

Anadolu'da yaşayan Çerkes diasporasının potansiyel dönüş talepleri ise, Osmanlı'nın son döneminde yaşanan siyasi kargaşa ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin, Türk ulusal kimliğine vurgu yapan devlet politikaları nedeni ile kendisine

dönüş sorununun çözümü niteliğinde bir projeksiyon çizmesine olanak vermemiştir.

Türk Kurtuluş Savaşı'nda Çerkes Ethem olayı ekseninde gelişen siyasi olaylar, Osmanlı döneminde kurulan birkaç Çerkes kurumunun kapatılması ve gelecek politikalarından Çerkeslerin dışlanması, Çerkes dil ve kültürünün gelişmesine yol açacak kurumların kurulmasına olanak vermemiş ve Çerkes ulusal kimliği üzerinde moral bir baskının doğmasına neden olmuştur.

Bir yandan Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki temel rejim farklılıkları, öte yandan Kuzey ve Kuzeybatı Kafkasya'ya SSCB bütünlüğü içinde bakma eğilimi ve anavatanla iletişim kurmadaki engeller, diasporadaki dönüş istencinin, duygusalıklar üzerine geliştirilen, reel politikalarından yoksun bir düşünce platformu üzerinde gel-gitler yapmasına neden olmuştur.

Diaspora Çerkeslerinden bir kısmının, Sovyet ve Rus düşmanlığı ağırlıklı söylemleri bir yandan Türk ulusal söylemlerine güç verecek bir ideolojik çizgi ile örtüşürken, öte

yandan dehşet verici sürgün sahnesine kilitlenen Çerkes ulusal bilincini, dönüşü; barışçı bir felsefe temelinde gerçekleştirecek açınım ve girişimlerden alıkoymuştur.

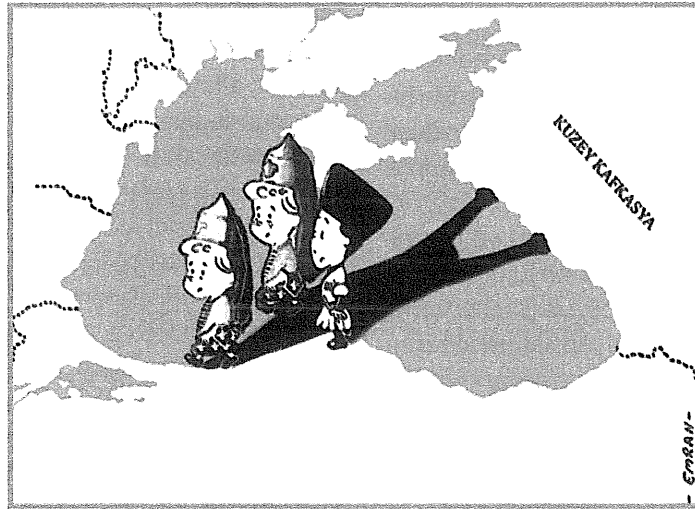
Dönüşü anlamsız bir tutku gibi öne süren bir sav da, Çerkes olmayı İslamiyet'le özdeşleştiren bir zihniyettir. Ne yazık ki bu tema sürgünün de nedenleri arasında yer alan bir diğer negatif iç dinamiktir.

Özetle anavatan Ruslaştırılmış bir ülke olarak bakmak, Türkiye diasporasında kültürel kimliğin baskı altında tutulması, politik nedenlerle diaspora ortamında yeterince organize olamama, dönüş söylemini diasporadaki yaşam boyunca dar alanlara hapsetmiştir.

Dönemsel bazda yapılacak bir tasnifte; 1864'te

Çerkes halkı medeni dünyanın gözü önünde sürgüne yollanmış, 1917 Sovyet ihtilali, anavatanı halkların kendi kaderlerini belirleme prensibi gereği Çerkes etnisitesini taşıyan otonom bölgelerin resmi anlamda tescili ile dil ve ulusal kültür öğelerinin örgün bir biçimde günlük yaşamda tarih sahnesine çıkmasına olanak vermiş, 1990 yılındaki SSCB dağılma süreci ise, diaspora ve anavatan arasında kişisel ve kurumsal düzeyde iletişimin yeniden kurulmasının yolunu açmıştır.

1990'lı yıllardan bugüne değin yeni Rusya Federasyonu (RF)'nda değişen kanunlar ve dış dönük demokratik açılımlar, sayıları çok az da olsa Türkiye ve Ortadoğu diasporasından bir kısım Çerkes'in kişisel çabaları ile anavatanına dönmelerine olanak vermiştir.

1864 sürgününden bu yana en yüksek kurumsal seviyede ve kitlesel nitelikte dönüş, Adıgey Cumhuriyeti tarafından organize edilen Kosova Çerkeslerinin Adıgey Cumhuriyeti'ne geri dönüşleridir. Tarihi bir anlam ve karakter taşıyan bu unutulmaz başarılı girişim nedeniyle Adıgey'in ilk cumhurbaşkanı

Sayın Carım Aslan ve müteveffa Boris Yeltsin'i saygı ve minnetle anmak gerekir. Maddi olanakları sınırlı Adıgey, bağrına bastığı evlatlarına daha sonra konut ve çeşitli olanaklar sağlayarak onların topluma entegrasyonlarını da sağlamıştır. Kosova Çerkeslerinin Adıgey'e dönüş tarihleri olan 1 Ağustos 1998 halen "DÖNÜŞ GÜNÜ" olarak kutlanmaktadır.

1990 sonrası dönem, anavatanına dönmeye hazır diaspora Çerkesleri için ümit verici fırsat ve gelişmelerin yaşandığı dönemdir. Sayıca az, kişisel dönüş inisiyatiflerinin kullanıldığı bu dönem, diaspora demeklerinin dönüş ekseninde organize bir yapı içinde olmamaları yüzünden RF'nun dönüş yapmak isteyenler için temin ettiği tarihi fırsatların boşa gitmesine neden olmuştur. Dönüş için yok denecek

kadar az formalitenin uygulandığı bu dönemi, anavatana dönüşün kolaylıkla yapılabileceği tarihi bir fırsat adına bir kayıp olarak not etmek gerekir.

Türkiye diasporasında kurumsal anlamda en üst çatının oluşturulma süreci 1991 yılında Kafkas Demekleri Federasyonu (KAFFED)'in kuruluşu ile tamamlanmış ve 2005 yılında KAFFED bünyesinde bir Dönüş Komisyonu (DK) kurulmuştur. 2006 yılında dönüş yapmak isteyen iki hemşehrimize komisyon bünyesinde yardımcı olmaya çalışılmış, ancak ilk denemede pratik anlamda başarılı olunamamıştır. Bu başarısız denemenin neden ve sonuçları değerlendirilerek kurumsal yapının güçlendirilmesi amacıyla, KAFFED bölge temsilci dernekleri üyelerinden oluşan 8 kişilik yeni bir komisyon kurulmuştur.

Dönüşün en önemli ayağı olan anavatanda da dönüşçünün yeni ortama adaptasyonunu sağlayacak birimlerin kısa zamanda teşkili ve işler hale getirilmesi için bir yandan DÇB ile gerekli görüşmeler yapılırken, diğer yandan RF'nda çıkarılan yeni vatandaşlık kanunu üzerindeki çalışmalar tamamlanmıştır.

RF ile Türkiye Cumhuriyeti arasında henüz çifte vatandaşlık statüsü ile ilgili bir anlaşma bulunmadığından, dönüşte uygulanacak prosedürün sağlıklı yöntemlerle işletilmesini temin amacı ile de RF Büyükelçiliği ile gerekli görüşmeler yapılmaktadır.

DÇB ile varılan mutabakat sonunda 2005 yılına kadar uygulanmakta olan, dönüşçü aday listelerinin bir yıl önceden DÇB'ye bildirilmesi koşulu kaldırılmıştır. Mevcut uygulama; dönüşçü adayının Türkiye'de pasaportunu çıkarttıktan sonra anavatanda gitmek istediği cumhuriyetten gelecek bir davetiye ile o cumhuriyete giderek geçici vatandaşlık başvurusunu yapıp Türkiye'ye dönmek suretiyle, ilgili cumhuriyetten çağrılmayı beklemesi tarzındadır. Geçici vatandaş olarak çağrılma süresi, ilgili RF yasalarında zikredilen 6 aylık süreyi aşmamaktadır.

Dönüşçü adayın geçici vatandaşlık başvurusu için, bir davetiye temininden sonra Kuzey Kafkasya'daki cumhuriyete giderek başvurusunu yapıp dönmesi, adaya boş yere zaman kaybettirdiğinden, geçici başvurunun Türkiye'deki RF Konsoloslukları'na doğrudan yapılarak, cevabının Türkiye'de beklenmesi hususu, RF yasalarının amir hükmü ve pratikte yararlı oluşu nedeni ile RF Büyükelçiliği ile görüşülmüş olup, gerekli formların doldurulması halinde bu yöntem de uygulanabilecektir.

Dönüşün prosedürel pratikliği ve dönüşçünün döneceği bölgeye en kısa sürede intibak edebilmesi için, o bölgeyi önceden tanımaya imkan veren turistik gezi fırsatlarını değerlendirmesi, arzu ederse geçici vatandaşlık başvurusunu, bölgeyi beğendikten sonra yerinde yapması daha yararlı olacaktır.

O nedenle Dönüş Komisyonu olarak başarılı bir dönüş politikası oluşturmak adına, gideceği cumhuriyetin dilini iyi bilen, özellikle teknik ve zirai konularda uzman kişilerin öne çıkmasının yararlı olacağı düşüncesindeyiz. Bu yöntemle, petrol ve gaz gelirlerinden dolayı tüm RF geneli ile birlikte refah düzeyi yükselmekte olan cumhuriyetlerimizde de sosyal ve ekonomik intibakın zor olmayacağını düşünüyoruz.

Dönüşçü adayın izleyeceği bürokratik işlemlerin neler olduğu Kafkas Demekleri Federasyonu'nun www.kafkasfederasyonu.org adresindeki "DÖNÜŞ" sayfasında detayları ile belirtilmiştir.

Dönüşçü için yapılacak çalışmalarda ihtiyaç duyulacak giderlerin karşılanması ve dönüşçü adayın ihtiyaç halinde ekonomik olarak desteklenmesi için de KAFFED bünyesinde Dönüş Komisyonu adına aşağıda koordinatları verilen bir hesap numarası açılmıştır:

KAFFED hesabı, Yapı Kredi Bankası Emek-Ankara şubesi.

Hesap no:

YTL: 80942034

ABD Doları: 80942048

EURO: 80942041

Son dönem itibarıyla geline nokta, uzak ve yakın tarihte yaşanan tüm olayları her boyutu ile değerlendirerek hareket etmenin bir zaruret olarak ortaya çıktığıdır. Gerek diasporada 'artık' Çerkes adının kültürü ile birlikte tam anlamıyla yok olmaya yüz tutması, gerekse anavatanda statüsü tartışma haline getirilen cumhuriyetlerimizin yanı sıra, 14 yıldır de facto durumdan de jure duruma geçmek için demokrasiden ödün vermeyen bir savaşım içinde olan cumhuriyetlerimize, ekonomik açıdan destek vermek ve üretken nüfusu artırmak şimdi her zamandakinden daha öne çıkmış tarihsel bir sorumluluktur. Tüm dünya kültürlerine daima eşit mesafede durmuş toplumumuzdan anavatana dönmek istemeyen, ancak Anavatan hakkında yaşamsal nitelikte kaygı duyanlar da, en azından dönüş katkıda bulunmalıdırlar ■

ИСТАМБЫЛАКІУЭ / İSTANBUL YOLCULARI

Фыкбэлаіуэ цыхухэ!
Фыкбэдаіуэ псори!
Псальэр Кафказ кьуршыжьхэрш
Ямышцэжу хыхэ гулэгьуэш
Зэман пшагьуэм шихьума гуауэш
Нобэ фигум кьэдгьэкыжыноур.
Истамбылым дашэ мыгьуэри дэ

Сэ а махуэм кхьухь тедзапэм
Сыкьылыкыри сыкьежыаш.
Кьуэ ешанэм сыкьэсауэ
Зы шу кьакіуэу кьысхуэзаш.
Жбакіэм нэпсыр кьышыпыткіум
Сэлам тыгьуэр ирохьэлтэр,
Сыкьогубжыри лы ихьэлкьым
Жысіуэ шалэм сыхуохьыжэ.
Зы лъэбакьуэш уэ уи нэпсыр
Плягьужыноум кьыпхуэнэжыр,
Жиэш шуми си лъэужьыр
И гьуэгуанэу шлэхьуэжаш.
Сэ кьызочыр а лъэбакьуэр,
Бгьуэншлагь гуэрым сырохьэлтэр.
Лауэ шылтыр шлегьу шэныкьуэм,
Лэуэ шылтыр абы хэббжэм
Зы шитху хьуну кьышцэкыныш.
Зи джанэбгьэр фышца анэм
И нэр кьалптэу псэр щинаш,

Dinleyin insanlar!

Dinleyin hepiniz!

Konuşan Kafkas dağlarıdır

Unutulmaya yüz tutan büyük bir elem

Sisli zamanın örttüğü acıdır

Bugün sizlere hatırlatacağımız.

İstanbul'a götürüyorlar bizi...

Ben o gün limandan

Döndüm ve yola koyuldum,

Daha üçüncü dereye varmışken

Gelen bir atlıya rastladım.

Sakalından gözyaşı damladığı an

Selamlaşma anına rastlıyor,

Kızıyorum ve bu erkekçe bir hal değil

Diyerek delikanlıya çıkışıyorum.

Bir adımdır senin de gözyaşını

Görmene kalan,

Dedi atlı ve bıraktığım izim

Ona yol olup devam etti.

Ben o bir adımı atıyorum,

Bir mağarayla karşılaşıyorum.

Ölmüş yatanların sayısı elliden fazla,

Ölmekte olanları da ona katarsan

Beş yüz kadar olacaktır (nerdeyse).

Elbisesinin bağı parçalanmış anne

Gözleri açık can vermişti.

Зи псэм еджэ и сабийри,
Зэса бгъафэм шлэгъуэльхъаш.
Насыпыншэу къальхуа шыкIур
Шхэну хуейши хокIиикI,
Зи псэр пытхэм ар зэхахри
Плъагъуу я гур шлоузыкI.
ТIэкIу шэлужри Iэуа дыгъэм
И нэ шыкIухэр шилъэфаш.
Сэри шIакIуэр занэзэкъуэм
Хьэдэ телхъуэ яхуэсшаш.
Шум жиIауэ сэ си нэлсыр,
ШIакIуэм тетууэ слъагъужаш.
Мис абдежым сиувыкIыри
Сэ тхьэIъанэ быдэу сшаш
КъызэдаIуэр, акъыл зиIэр,
Мы Iуэху бзаджем къезгъэлыну
Емынэ узыр зыхыхъэпауэ
ЗытекIуэдэжыр ди лъэлкъ икIахэрш,
Я нэхъыбитIыр хыр къэукъубейри,
ХьэпIацIэ Iусыу хэкIуэдэжахэш.
Къэнажа тIэкIур мы къуакIэ-бгыкIэм
Дэвубыдауэ дывогъэлIыхьыр.
Фэ итIани фи тхьэIъанэш
Дэ ди шыыхухэр фIыуэ флъагъуу.
Бгырыс лъэлкъхэм шыIэ псоми
ФIы къехъулIэм фэ фи гуапэу.
Ар апхуэдэу шытыр пэжым
ЗылъэмыкIхэр шыхэкIуадэм,
Ди шыхубзхэр шыплIэжагъэу

*Ölümle pençeleşen yavrusu ise,
Alistığı göğsün altına yatmıştı.
Nasipsiz doğan yavrucağ
Yemek istiyor ve ağlıyor,
Henüz ölmemişler ise onu duyup
Göz göre göre kalpleri sızlıyor.
Biraz daha sızlandı güneş gibi yavru ve
Minicik gözleri kaydı.
Ben de yamçıyı anası ve oğluna
Cenaze örtüsü yaptım onlara.
Atlının dediği gibi gözyaşımı,
Yamçının üzerine damlamış gördüm.
İşte orada dîmdîk durdum ve
Ben en büyük yeminimi içtim
Beni dinleyeni, akli olanı,
Bu hileli işten kurtarmak için
Veba hastalığının yakalayarak
Kırdığı Türk toprağına varanlar,
Yarisından çoğu deniz kabarıp da,
Böcek yemi olarak kayboldular.
Kalan birazını bu dağ çukurlarında
Tutarak bizi siz öldürüyorsunuz.
Buna rağmen sizlerin yemininiz;
İnsanlarımızı çok sevdiğiniz.
Tüm dağlı halkların başlarına
İyilik gelse sevineceğiniz.
Yeminin böylesi doğruysa eğer
Güçleri yetmeyenler yitip gittiğinde,
Kadınlarımız at yeleşi üstünde*

Хъан бей гуэлхэм шызэрапхъуэм,
 Хэт и хьэдэ фэ бгъеяр?
 Лей кыфтехъэу сыт шэвдар?
 Хьэпэшыхэ фи нэ хуэхъуу
 Сыт фэ дыуэ шэвмытхар?
 Зэм Шамилим, зэм паштыхым,
 Зэм алыхым фыриллыкъуэш
 Дэнэу пэрэ фэ цыху гьапшэу,
 Емынэжхэм фи къежыапэр.
 Хэт и хабзэм тедухуэну
 Фэ фи хьэдэм и шэлъхьэклар,
 Сын фхуэтшынут блашхэ флэту
 Шым ар хэптлэм шыр гызынуш.
 Мафлэ тшырэ фхедгъасхэм,
 Уз хэтынуш фи жьэрымэм.
 Ар псом нэхрэ нэхъ фхуэфашэш
 I ус фахуэхъум псыпшэблэжхэм.
 Цыху нэлатхэр зетехуауэ
 Шхухьыр шхухьым хырекъуадэ,
 Зи губампэр мытлысахэм
 Фэ фи ужьыр яхухъу МАХУЭ !!!

Адыгэжь бэракъ гушэри,
 Ей жьыбгъэм зырейхэ.
 Дыдеж я хыбархэри,
 Хэт фэ кыфхуихьыжыну !!!

*Han uşaklarınca kapişıldığında,
 Kimin ölüsü için sizler ağladınız?
 Zulme maruz kalıp niye kabullendiniz?
 Üfürükçülük gözünüz olup
 Neden muska yazmadınız?
 Bir Şamil'in, bir padişahın,
 Bir Allah'ın elçisi oldunuz
 Siz insanları kandıranların,
 Başlangıcı neresi acaba belaların.
 Kimin adeti üzerine yapalım
 Sizin cesetlerinizin defnedilişini,
 Size yılan başlı mezar taşı yapardık
 Yere onu diktiğimizde yer inler.
 Sizi yaktığımız ateşe atıp yaksak,
 Yanık kokunuzda hastalık olur.
 Şudur hepsinden çok size layık olan;
 Çamur yılanlarına yem olursanız
 Lanetli insanlar üst üste yığılıp
 Büyü büyü içinde yok olsun,
 Hiç sıkıntısı geçmeyenlere
 Sizin sonunuz onlara aydınlık olsun !!!*

*Adige bayrağı ey,
 Rüzgârda savrulur durur
 Bizim haberlerimizi,
 Kim size getirir duyurur !!!*

Çeviren: Dzibe Osman

GÖLGESİZ SÜRGÜN

her gidenin bir geleni vardır,
her bekleyenin bekleteni.
kuyunun körlüğü susuzluğundandır,
insanın körlüğü bilgisizliğinden.
benim de ayrılışlarım oldu,
susup susup ağlayışlarım.
aha, size yeminle söylüyorum,
atımın gözü iki kanlı şamdan.
kim taşıdı bu külleri ocağıma,
kim talan etti bağlarımı,
bu acıyı diken ekim üstüme?
gölgesiz bir ağaç gibiyim...
ey, tevatürü bol dünya,
bir sürgünün gölgesi
nasıl yeşerir söylesene?
taş yerinde ağırdır,
ırmak yatağında
ve insan ait olduğu yerde...
tersine üflenmiş bir ruh gibiyim.
işte bunlar benim ellerim,
bunlar da ayaklarım
bu da iki gözü kör şamdan
kanlı bir kırımdan arta kalan.
hiç birini ben çağırmadım

öylece gelip oturdular
sessiz ölü ayaklarıyla.
zaten adımları da ben çağırmadım
kıyısız bir denizin ortasında
dilsiz bir gemici,
adın sürgün olsun dedi
ey sürgün,
sensiz bir eksikim.
gecemde düşüm eksik,
toprakta gölgem...
gerçeğin gölgesidir düş,
kim kimi doğurmaz ki zaten...
yeter artık kendi boynuna sarılıp sarılıp
ağladığın
kimin korkusu daha büyük,
kimin acısı kimden önce.
ve bir insan uyanamaz mı
uykularından yüz yılda?

unutma, insanın
kendi içinde tutsaklığıdır en kötüsü
ve kocaman bir sorudur insan
evrende var oluşuyla.

ADNAN ÖZVERİ

IV. Silahsızlanma Şurası Altındere'de yapıldı

Düğünlerimizde silah atılmaması ve alkol alınmaması için, ilki 2003 yılında düzenlenen şuranın dördüncüsü bu yıl 10 Haziran 2007 Pazar günü, Adapazarı'nın Akyazı ilçesine bağlı Altındere beldesinde yapıldı.

Şuraya, organizasyon komitesi başkanı Engin Hoş'un önderliğinde Altındere halkı ev sahipliği yaptı. Toplantıya geçtiğimiz yıl olduğu gibi bu yıl da katılan Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener'in yanı sıra, Sakarya Valisi Hüseyin Atak, Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Duran, İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı, Akyazı, Hendek, Altındere Kaymakam ve Belediye Başkanları, İstanbul Kadıköy Kaymakamı, Abhazya İstanbul Başkonsolosu, siyasi parti başkan ve temsilcileri, bazı milletvekilleri, Kafkas Dernekleri Federasyonu Başkanı Cihan Candemir ile çevre il, ilçe ve köylerden gelen çok sayıda thamade ve sayılan bin beşyüzü bulan Çerkes katıldı.

Düzce Efteniye köyü thamadelerinden Ekrem Akbaş'ın yönetiminde yapılan şurada, açılış

konuşmasını Engin Hoş yaparak, katılımcılara "hoşgeldiniz" dedi. Daha sonra Devlet Bakanı Şener, Vali Atak, Milletvekilleri Recep Yıldırım ile Turan Çömez Şura'nın önemine değinin birer kısa konuşma yaptılar. Şener konuşmasında geçen yıl katıldığı toplantıdan çok mutlu olduğunu ve bu yıl da katılmak istediğini belirterek, kendi inisiyatifiyle faydalı kararlara alarak uygulayan böylesi sivil toplum hareketlerinin, güzel sonuçları ve içinde bulunduğu toplumun kültür yapısını göstermesi açısından çok önemli olduğunu söyledi. Şener'ee konuşmasının bitiminde bir Türk bayrağı ve Abhazya bayrağı armağan edildi.

Kaf Fed Başkanı Cihan Candemir de bir konuşma yapara, kültürümüzün birer parçası olarak korumaya özen gösterilen bu toplantıların, aynı zamanda toplumun yararına alınan bir takım kararlara zemin oluşturduğunu anlattı. Düğünlerde silah atılmaması ve alkol alınmaması konusunda yine bu bölgede ilki yapılan şuranın örnek oluşturduğunu ve benzer toplantıların daha sonra Bilecik ve Kahramanmaraş'ta da yapılarak, alınan kararların başarıyla uygulandığını belirten Candemir, kültürümüzün korunması için özellikle gençlerin bu toplantılara katılımının ve ana dilimizin kullanılmasının teşvik edilmesi gerektiğini söyledi.

Konuşmalardan sonra şura göndemindeki konular görüşüldü. İstanbul Abhaz Derneği halk oyunları ekibi Ritsa'nın oyunları beğeniyle izlendi.

Kültürümüzün güzel örneklerinden birinin daha yaşatıldığı Dördüncü Silahsızlanma Şurası, iyi dilek ve temennilerle 2008 yılında beşincisi yapılmak üzere sona erdi ■

Dünya Abaza Birliği ve yine isim sorunumuz

MURAT PAPŞU

Araştırmacı

Dünya Abaza Birliği yönetim kurulu toplantısının Çerkessk'te yapılacağını duyuran haberleri ve Birliğin Türkçe sitesini okuyunca yine isimler konusuna takıldım. Diğer önemli sorunların yanında bu tartışmayı gereksiz bulanlar olabilir ama adlandırmalar toplumun kendini nasıl tanımladığıyla ilgilidir ve bence önemlidir.

Gürcistan arasında savaş devam ederken, 1992 yılında Abhazya'da (Gudauta'da), dünyadaki bütün Abazaların birliğini amaçlayan bir organizasyon kuruldu. Başkanlığını Moskova'da yaşayan hukukçu-akademisyen Taras Şamba'nın, genel sekreterliğini yazar Genadi Alamiya'nın yaptığı bu organizasyonun merkezi Abhazya'da, başkent Sohum'da bulunuyor. Rusya'da (Moskova'da ve Çerkessk'te), Türkiye'de, Suriye'de ve Almanya'da şubeleri var. Birliğin üst yönetim organı olan Kongre iki yılda bir toplanıyor. Yönetim kurulu toplantıları ise altı ayda bir yapılıyor. 2004 Mart ayındaki Kongre

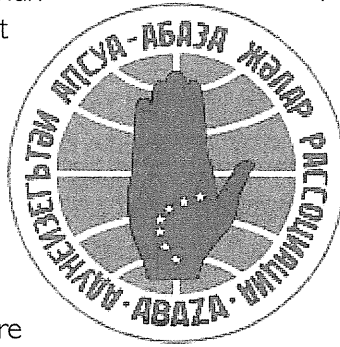
ilk kurulduğu günden itibaren hem Birliğin, hem de temsil ettiği halkın adı konusunda, kongrelerde sert tartışmaların yaşandığını ve bu konuda bugüne kadar tam bir uzlaşmaya varılamadığını biliyoruz. Sorun Abazaların iki grubuna Rusçada ve Abazacada verilen farklı adlardan kaynaklanıyor.

Moskova'da, Haziran 2005'teki Sakarya Hendek'te ve sonuncusu da (V. Kongre) Aralık 2006'da Abhazya'da (Sohum'da) yapıldı. Temmuz 2007'de Çerkessk'te yönetim kurulu toplantısının yapılacağı duyuruldu. Türkiye diasporasını temsilen Birlik'te değişik illerden 31 delege yer alıyor. İlk kurulduğu

günden itibaren hem Birliğin, hem de temsil ettiği halkın adı konusunda, kongrelerde sert tartışmaların yaşandığını ve bu konuda bugüne kadar tam bir uzlaşmaya varılamadığını biliyoruz.

Sorun Abazaların iki grubuna Rusçada ve Abazacada verilen farklı adlardan

kaynaklanıyor. Bilindiği gibi Abhazya'da yaşayan Abazalar Rusçada 'Abhaz', Kuzey Kafkasya'da Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nde yaşayanlar da 'Abazin' olarak adlandırılıyor ve ayrı halklar kabul ediliyor. Abazinler de kendi aralarında Tapanta (Bashağ) ve Aşharuva

gruplarına ayrılıyor. Bu arada Abazaların kendi dillerinde iki grubu da temsil eden ortak bir ad yok; Abhazyalı Abazalar (Abhazlar) kendilerini 'Apsuva', diğerleri de 'Abaza' olarak adlandırıyor.

Birliğin adı konurken buna bağlı olarak sıkıntılar yaşandı. Bu iki grubun aynı halk olduğunun vurgulanmasına dikkat edildi. Birliğin Rusça adı "Mejdunarodnaya Assotsiatsiya Abhazo-Abazinskogo (Abaza) Naroda" (MAAAN) olarak belirlendi, yani "Uluslararası Abhaz-Abazin (Abaza) Halkı Birliği". Rusçada yerleşmiş kullanımanın aksine 'halklar' yerine özellikle 'halkı' kelimesi tercih edildi. Abhaz ve Abazinlerin tarihi ortak adı olarak parantez içinde 'Abaza' da Birliğin adında yer aldı. Ancak Abhazların ortak ad olarak buna pek sıcak bakmadığı ve parantez içindeki 'Abaza' ile sadece Abazinlerin kastedildiği de kulağımıza gelen başka bir iddia...

Birliğin Abazaca adı, kuruluşunda kabul edilen amblemden "Duneyzegit'ui Apsuva-Abaza Jular Rassotsiatsia" olarak geçiyor. Doğal olarak iki grubun kendi dilinde kendine verdiği adlar kullanılmış. Ancak son dönemde Abhazya'dan gelen belgelerde kullanılan amblemlerde değişiklikler göze çarpıyor. Latin harfleriyle yazılan alttaki 'Abaza' kelimesi kaybolmuş ve yerini 'Abkhazia' almış. Amblemen başka bir versiyonunda ise, yine Abaza-Abkhazia değişikliğiyle birlikte Birliğin adında geçen 'Abaza' yerini 'Aşuva'ya bırakmış ("Duneyzegit'ui Apsuva-Aşuva Jular Rassotsiatsia"). 'Aşuva' Abhazların kuzeydeki soydaşlarına (Abazinlere) verdikleri addır ve yine tartışmalıdır. Çünkü kuzeyli Abazaların bir grubunu oluşturan Aşharuvalar kendilerini bu ad altında görmüyorlar ve 'Aşuva'nın sadece Tapantaları işaret ettiğini düşünüyorlar. Ayrıca bu adlandırma Abazinler tarafından olaya sadece Abhaz gözüyle bakmak olarak algılanıyor. Birçok belgede ve amblemlerde Kongre'nin (Kongress) Birlik (Assotsiatsiya) ile eşanlamlı kullanılması da kafa karıştırıyor. Öyle görünüyor ki, kongre kararıyla olması gereken bu değişiklikler Abhazya'dan birilerinin inisiyatifiyle gerçekleşiyor.

Birliğin (ve tabii halkın) Türkçedeki adlandırılmasına gelince mesele daha karmaşık bir

hal alıyor. Kuruluşundan beri Birliğin içinde ağırlıklı yeri olan Türkiyeli temsilciler (delegeler) bu tartışmada belirleyici olmadılar. Çünkü bu isim tartışması hem Türkiye diasporasını doğrudan ilgilendirmiyordu hem de konuya çok hakim değildiler. Malum, Türkiye'de kimse bu iki grubu Abhaz ve Abazin halkları diye adlandırmaz ve ayırmaz, ortak adları 'Abaza'dır ve dolayısıyla diasporanın gündeminde böyle bir tartışma yoktur. Ancak ne 1992'de Birlik kurulurken ne de sonraki kongrelerde bu tartışmalar yapılırken kimse çıkıp da "Bizim Türkiye'de ve Türkçede böyle bir derdimiz yoktur, bu birliğin adına biz Türkçede 'Dünya Abaza Birliği' demeliyiz" demedi. Demediği gibi, Birliğin Türkçe adında yaratılan kanışıklık Kafkasya'dakini geride bıraktı.

İletişim dili olarak genellikle Rusçayı kullanan Birliğin tüzüğünde ve her türlü yazışmasında adı her zaman "Abhaz-Abazin (Abaza) Halkı Birliği" olarak zikredildi. Türkçeye çevrilen veya Birlik adına kaleme alınan metinlerde ise parantez içindeki 'Abaza' atıldı ve 'halkı' ile 'halkları' arasındaki farka da dikkat edilmedi. Diasporaya aktarılan bildirilerde, çağrılarda, duyurularda dikkat ederseniz ifade çoğunlukla "Abhaz-Abazin halkları", "... Birliği", "... Kongresi" şeklindedir.

Aralık 2006'da yapılan son kongreden sonra terminolojide bir değişiklik oldu. Abhaz-Abazin

Kendilerine Deutsch, İngilizlerin German dediği halka, Türkçede Alman diyoruz. Dünyanın Grek diye tanıdığı halkı Türkçede Yunan, Hungarian/Ungarn adıyla bilinen halkı Macar diye adlandırıyoruz. Aynı şekilde, Rusçada Abhaz ve Abazin olarak adlandırılan halka da Türkçede 'Abaza' deniyor.

Birliğin adının Rusçasını ya da Abazacasını aynı şekilde Türkçeye aktarmaya çalışmak doğru değil. Ayrıca 'Abaza' Türkçede yerleşmiş bir isimken, her fırsatta birlik ve beraberlikten bahsedenler, halkı Abhaz ve Abazin diye ayırmayı çelişki olarak görmüyorlar mı?

halkları 'Abhaz-Abaza halkı'na dönüştü. Bu değişikliğin nedeni hakkında bir açıklama yapılmadığından ancak yorumda bulunabiliriz. Türkiyeli delegelerin çoğunluğu Apsuva (Abhaz) olduğundan, bilmediğimiz nedenlerden dolayı kendilerini Abhaz olarak ayırıp, Abazalığı Karaçay-Çerkes'teki ve Orta Anadolu'daki soydaşlarına bırakmış olabilirler. Ancak Düzce ve Sakarya'daki hemşerileri hem kendileri hem de başkaları tarafından hala 'Abaza' olarak biliniyor. Diğer bir ihtimal, parantez içindeki 'Abaza'nın sadece ikinci isme, yani Abazınlara ait olduğunu düşünmüş olmalarıdır. Oysa kongrelerde yapılan tartışmalardan bildiğimiz kadarıyla, parantez içindeki 'Abaza', Abhaz ve Abazınlara ortak adı diye oraya kondu ve zaten tarihi olarak öyle olduğu da biliniyor. Üçüncü ihtimal, birliğin Abazaca adındaki kullanımın Türkçeye aktarılma istenmesidir. Abhazlar kendi dillerinde kendilerini 'Apsuva', Abazınlara da 'Abaza' olarak adlandırıyor; Apsuvalar Abhaz olduğuna göre diğerleri de 'Abaza'dır!

Son dönemde 'Abhaz-Abaza halkı'nda karar kılınmış gibi görünse de, genelde tutarlı olduğunu söylemek zor. Birliğin, bu tartışma bağlamında adı da sorunlu görünen Türkçe sitesine (www.abhazbirligi.com) göz atarsanız 'Abhaz-

Abazin halkları'nı, 'Abhaz-Abaza halkı'nı, 'Abhaz-Abazin (Abaza) halkı'nı hep bir arada görebilirsiniz. Sık görülen başka bir eğilim de Abazınlara yok sayıp bütün Abazaları 'Abhaz' olarak adlandırmak. Birliğin Türkiye başkan yardımcılarının imzasıyla 1 Şubat 2006'da dünya kamuoyuna yapılan duyuruda "Dünya Abhaz-Abazin Kongresi'nin ... Abhazları temsil eden bir STK" olduğu yazıyor. Kafkas Abhazya Kültür Demeği de sitesinde Türkiye'deki bütün Abazaları Abhaz yaparak sorunu çözmüş.

Bu karmaşık adlandırma sorununun yaklaşım nasıl olmalı? İlk olarak buna bir dil meselesi olarak bakmalı. Aynı halk farklı dillerde farklı adlandırılabilir. Kendilerine Deutsch, İngilizlerin German dediği halka Türkçede Alman diyoruz. Dünyanın Grek diye tanıdığı halkı Türkçede Yunan, Hungarian/Ungarn adıyla bilinen halkı Macar diye adlandırıyoruz. Aynı şekilde, Rusçada Abhaz ve Abazin olarak adlandırılan halka da Türkçede 'Abaza' deniyor. Birliğin adının Rusçasını ya da Abazacasını aynı şekilde Türkçeye aktarmaya çalışmak bu bakımdan doğru değil. Ayrıca 'Abaza' Türkçede yerleşmiş bir isimken, her fırsatta birlik ve beraberlikten bahsedenler halkı Abhaz ve Abazin diye ayırmayı çelişki olarak görmüyor mu?

İkinci olarak, 'Abaza'dan hoşlanmayanlar mutlaka Abhaz ve Abazin adlarını kullanmak istiyorlarsa tutarlı olmalı. Bütün Abazaları 'Abhaz' olarak adlandırmak hem birliğe hizmet etmez, hem de bunun bilimsel bir karşılığı yoktur. Hele 'Abhaz-Abaza halkı' önermesinin hiçbir anlamı yoktur. Mutlaka Rusçadaki adlar esas alınacaksa ve Birlik kendi adını "Abhaz-Abazin (Abaza) Halkı Birliği" koymuşsa buna sadık kalınmalıdır.

2-6 Temmuz 2007'de Çerkessk'te yapılacak toplantıda Türkiye diasporasını temsil eden delegelerin bu konuda bir karar vermelerini temenni ediyoruz. Birliğin hangi dilde nasıl adlandırılacağı, ambleminin vd. sembollerinin nasıl olacağı hakkında bir maddenin tüzükte yer alması ve kongre karar olmadan kişilerin bunlarda kendince değişiklik yap(a)maması Birliğin ciddiyeti açısından önemlidir ■

**Tarihçenin
mutfagından...**

Osmanlı, Rus, İngiliz gözüyle ve belgelerle Karadeniz limanlarındaki Çerkes muhacirlerin durumu

BERAT YILDIZ

Giriş

19. yüzyılın ortalarına doğru şiddetini artıran Rus işgali neticesinde Kafkasya'daki halkların büyük kısmı asli vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Kırım Harbi'ne kadar münferit şekillerde devam eden Çerkeslerin Osmanlı topraklarına göçü 1860'lardan sonra artık kitleler halinde göç halini almıştır. Kafkasya'nın doğu tarafının Şamil'in teslim alınması ile sükût bulması Batı Kafkasya'yı direk hedef haline getirmiş ve Batı Kafkasya halkları yaşamak için tek çareyi Osmanlı topraklarına göç olarak görmüştür. 1860'lar boyunca büyük küteller Osmanlı İmparatorluğunun Karadeniz kıyısındaki her limanda sefil bir halde karaya basmışlar, tarifi imkânsız derecede kötü bir halde Osmanlı topraklarına ulaşmayı başaran muhacirlerin önemli bir kısmı da bu sefalet ve fakr-ı zaruret koşullarında hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu elim durumun vaziyetini bugün biraz daha gün yüzüne çıkmış olan arşiv vesikaları ve raporlar ışığında daha iyi tetkik etme imkânına sahibiz. Bu yazıda da konu edileceği üzere Karadeniz kıyısındaki limanlardaki Çerkes muhacirlerin durumunu anlamak için genel olarak 3 kaynak vardır. Esas belgeler henüz yeni tasnif edilen Osmanlı arşiv vesikalarıdır. Diğer tali kaynaklar ise Trabzon ve Samsun gibi limanlarda Rus ve İngiliz konsolosluk görevlilerinin kendi amirlerine gönderdikleri raporlar veya yakınlarına yazdıkları mektuplardır. Bu yazıda aynı zamanlara -1864 yılının ortaları- ait seçtiğimiz

Osmanlı, Rus ve İngiltere arşiv belgelerini tetkik ederek Çerkes muhacirlerin Karadeniz kıyısındaki limanlardaki durumunu göz önüne sermeye çalışacağız.

A-Osmanlı Gözüyle

Söz konusu arşiv belgesi imparatorluğun Maliye kalemi tarafından düzenlenen masraf defterlerinden Çerkes muhacirlerin vefatı için sarf edilen kefen parası için maliye memurları tarafından düzenlenen Maliye Masraf defteridir. Miladi 1864 yılı Ağustos ayına tekabül eden bir ay zarfında, Samsun vilayeti Çarşamba kazasında vefat eden 858 yetişkin ve 503 çocuğun hangi kabileye mensup oldukları, baba veya kocalarının isimleri, isimleri, yaşları ve ölen muhacirler için ne kadar kefen bezi kullanıldığı listelenmiştir. Belgede, vefat eden muhacirlerin çoğunluğunun Şapsığ, Natuhaç, Abzeh ve Ubih kabilelerine mensup olduğu müşahade ediliyor. Elbette bu ölen muhacirler ancak "nizami" koşullarda defnedilenlerdir. Bu listelerde gemi yolculuğunda vefat edip denize atılmak zorunda kalanlar, Çarşamba kazasında bulaşıcı hastalıklardan dolayı herhangi bir kayıt altına alınmadan topluca toprağa verilenler, İmparatorluğu'nun iç ve diğer bölgelerine kendi imkânlarıyla gitmek için yola çıkıp yolda can verenler ve tekrar Kafkasya'ya dönmek isterken ölenler ve nice sebepten ötürü hayatını kaybedenler yoktur. Bu halde bile kayıt altına alınabilen bu sayı elem vericidir. Ve bu bir ayda kaydı alınan muhacir ölümlerinin sadece

İşbu defterde mu-
kayyed olup bir ay yekunda mu-
harrer olduğu üzere Çarşamba kazasında
li-edil'li-iskân ... seksen senesi şehir-i Ağustosunda
vefat eden bin üç yüz altmış bir nefer nüfûs kübûr
otuz ve sagîrin on bin kuruş itibariyle ... otuz üç
bin iki yüz seksen beş kuruş ... yedlerine tesviye
ve itâ kıldığı ...

Fi 27 Teşrîniewvel sene 1280 [8 Kasım 1864]

B- Rus Gözüyle

Rus arşivlerinden istihraç edilen bu belge
Trabzon'daki Rus konsolos yardımcısı Moşnin'in
yazdığı bir rapor olup Moşnin'in Çerkes muhacirlerin
Karadeniz kıyılarındaki durumunu ifade etmektedir.
1864 Haziranının ilk günlerindeki Moşnin'e ait
gözlemlerin yer aldığı raporda 400.000 bine yakın
muhacirin hangi durumda olduğu tasvir edilmek-
tedir.

TSGI.....

10 Haziran 1864

Rusya'nın Trabzon'daki Konsolos Yardımcısı
Moşnin'in Kars'taki Rusya'nın Kafkas Ordusu
Kumandanlığı'na Yazdığı Mektup

Dağlıların göçü devam etmekte olup Batum'dan
Penderakli(?)'ye kadar bütün kıyılar muhacirlerle
dolmuş durumda. Bu durumu sistematik bir biçimde
izah etmeye çalışacağım.

1) Batum'da yakın zamanda tekrar başlayan
göç sonucu yaklaşık 6.000 muhacir bulunmaktadır.
4.000 muhacir Çürüksu'ya sınıra gönderilmiş olup
diğerleri de gönderilecektir. Dağlılar yanlarında sığırlarını
da getirmişler fakat bu hayvanların birçoğu açlıktan
ölmüş veya ölmek üzeredirler. Bu gruptaki muhacir-
lerden hergün ortalama 7 kişi ölmektedir.

2) Göç başlangıcından itibaren Trabzon ve
çevresinde 247.000 muhacir birikmiş durumda ve
bu güne kadar 19.000 den fazla muhacir hayatını

Выселение горцев продолжается, и весь Анатолийский бе-
рег от Батума до Пендераклии ими наполнен. Постараюсь по
возможности быть систематическим.

1) В Батуме переселение началось только в последнее время,
горцев прибыло туда около 6000; 4000 уже отправлены в Чу-
руксу на границу, куда будут отправлены и последние. Горцы
эти пришли вместе со своим скотом. Средняя смертность семь
человек в день. Скот сильно изнурен и падает.

2) С начала выселения здесь, т. е. в Трапезунде и его окрест-
ностях, перебивало 247 тыс., умерло до сего дня с лишком
19 тыс., теперь в наличности в Трапезунде и окрестностях
63 000. Средняя смертность в день от 180—250.

Начинают отправляться во внутрь Пашалыка, но большая
часть идет в Самсун на судах и пароходах. На прошлой неделе
отправилось 7500. Завтра думают отправиться в Кумдусутач
около 4 тыс.

3) В Карасунде около 1500.

4) В Самсуне и окрестностях с лишком 110 тыс. Смертность
около 200 человек в день. Отправляются много ежедневно во
внутрь Пашалыка. Если Трапезунд пострадал сильно во время
зимы, то теперь очередь настала для Самсуна. Там сильный
тиф, хотя по словам некоторых лиц, достойных веры, опасности
для города пока нет, и о болезни говорят более, чем она сущест-
вует на самом деле.

5) В Синопе, Инеболи и Ереклии около 10 тыс.

6) В солдаты взяты с лишком 3000, и набор продолжается
в Трапезунде набор идет успешнее, чем в Самсуне.

kaybetmiştir. Şu anda Trabzon ve çevresinde 63.000 kişi var bunların günlük ölüm ortalaması 180 ile 250 arasında değişmektedir... Samsun'a vapur ve gemilerle gelen muhacirlerden geçen hafta zarfında 7500 kişi geldi yarın da 4.000 kişinin gelmesi bekleniyor.

3) Giresun'da yaklaşık 1.500 muhacir bulunuyor.

4) Samsun ve çevresinde 110.000 göçmen bulunmakta olup bu göçmenlerin günlük 200'e yakını ölüyor. Trabzon'daki muhacirler kışın çok ağır şartlara maruz kaldılar ve bu durum şimdi Samsun'dakilerin başına gelmek üzere...

5) Sinop, İnebolu ve Ereğli'de 10.000'e yakın muhacir var.

6) Muhacirlerden şimdiye kadar 3.000 kişi askere alındı ve bu süreç devam ediyor...

C- İngiliz Gözüyle

Şark meselesinin en önemli oyuncularından biri olan İngiltere'nin 19 yüzyılda Kafkasya'ya olan ilgisi İngiliz çıkarlarının bölgede devamı doğrultusunda yön bulmuştur. Birkaç maceracı yardım-sever İngiliz dışında İngiliz devlet politikasının Rusya'ya karşı Çerkesler'i bir tampon bölge ve halk olarak kullanma siyaseti Çerkesler tarafından anlaşılamamış belki de çaresizlikten İngiltere bir umut kapısı olarak belirmiştir. İngiliz çıkarlarını gözetmek için Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli yerlerinde konsoloslukları bulunan İngiltere hükümeti buralardaki temsilcileri vasıtasıyla düzenli olarak durumdan haberdar ediliyordu. Bu belge de bu mahiyette olup konsolosluk görevlisi Stevens'in Kont Russell'a Trabzon ve civarındaki Çerkes muhacirlere ait gözlemlerini aktardığı bir mektuptur.

FO 881/3065, 15

Konsolos Stevens'den Kont Russell'a

Trabzon 19 Mayıs 1864

Çerkes muhacirlerin göçü her gün yeni kitlelerle çoğalıyor şöyle ki; dün Akçakale ve Sandere'de birikmiş muhacir sayısı 25.000

dolaylarında idi... Muhacirlerin günlük ölüm ortalaması 120 ile 150 kişi arasında değişiyor. Samsun'a 35.000 ile 40.000 arasında muhacir karaya çıkmış olup maruz kaldıkları bulaşıcı hastalıklar yüzünden son 48 saat içerisinde 500 kadar öldü. Bu vazi - yetten korkan finncı esnafının finnlarnı kapatıp şehir dışına kaçması muhacirlerin isyan çıkarmalarına sebep vermek üzeredir...

Sonuç

Çerkes muhacirlerin göçünü tasvir eden bu belgeler göçün hangi koşullarda gerçekleştiğini gösteren 3 ayrı kaynaktan istihraç edilmiş belgelerdir. Burada zikredilen ölümler dışında Çerkes muhacirlerin limanlardan iç bölgelere sevki ve iskânları esnasında da önemli kayıplar vuku bulmuştur. Yüzyıldan fazla süren savaşlar sonucunda zaten nüfusunun önemli bir kısmını kaybeden Çerkeslerin yine önemli bir kısmı da anavatanlarından zorunlu olarak Osmanlı topraklarına göç sürecinde canlarını vermişlerdir.

accordé le droit de recevoir certains secours pécuniaires des Chrétiens qui s'occupent
du fait."

No. 15

Consul Stevens to Earl Russell. (Received June 3)

(No. 8.)

My Lord,

FRESH arrivals of Circassian emigrants continue occurring daily, and the number encamped at Akchekaleh and Sandereh yesterday was 25,000. The mortality amongst them averages from 120 to 150 per diem: 25,000 to 40,000 have been buried in Samsun, and have infected that place to an alarming extent; as many as 600 deaths have recently occurred there in forty-eight hours. The bakers, from fear, closed their ovens, and quitted the town, for several days bread was wanting, which nearly led to an insurrection. Dr. Barozzi has proceeded to Samsun to the assistance of the emigrants.

A Turkish steam-frigate, with a sailing frigate in tow, and divers smaller vessels, recently arrived here from Constantinople, and were ordered to the coast of Circassia to embark emigrants for Varna direct. As many as 200,000 more are reported ready to quit their country, and Russia insists upon their leaving by the end of May, old style.

The emigrants present at Trebizond are of the Oubkik tribe. They are, generally speaking, poor, and of an indolent character; they have no regard for cleanliness, which prevents the alloy of disease in their ranks, and which is making such frightful havoc amongst them. They live huddled together, infecting one another; they sell their children's rations and clothing distributed to them by the local authorities; they sell their children for a few pinstres; they disinter their dead at night to steal the calico wrappings which envelope the bodies, and then abandon the corpses in the open fields. Lately they concealed several deaths from the local authorities with a view to continue in the receipt of the rations of the deceased individuals; and one corpse was discovered hid for eleven days in one of the tents, other emigrants occupying the same covering without the slightest repugnance.

Such a miserable state of things must lead to serious disorder before long, and will undoubtedly create a furnace of infection directly the warm weather sets in. The attention of the Porte should again be revived, or Trebizond and Samsun, two important commercial cities, will suffer considerably.

I have, &c.

(Signed)

FRAS. J. STEVENS

El Sanatlarımız

FEDEN - 3

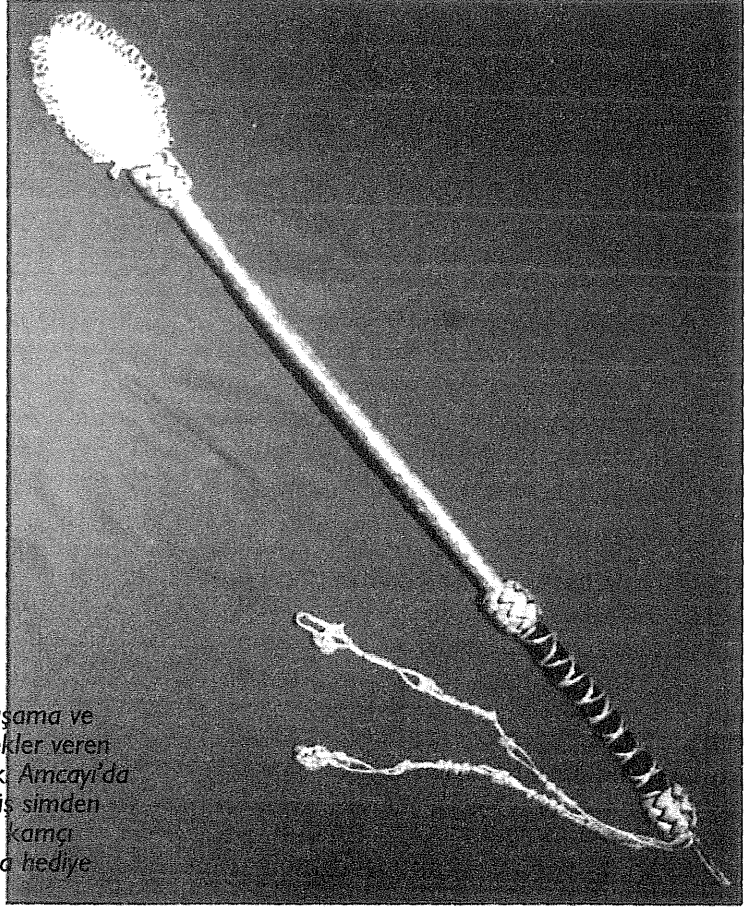
Hazırlayan: ABAZE SÜLEYMAN

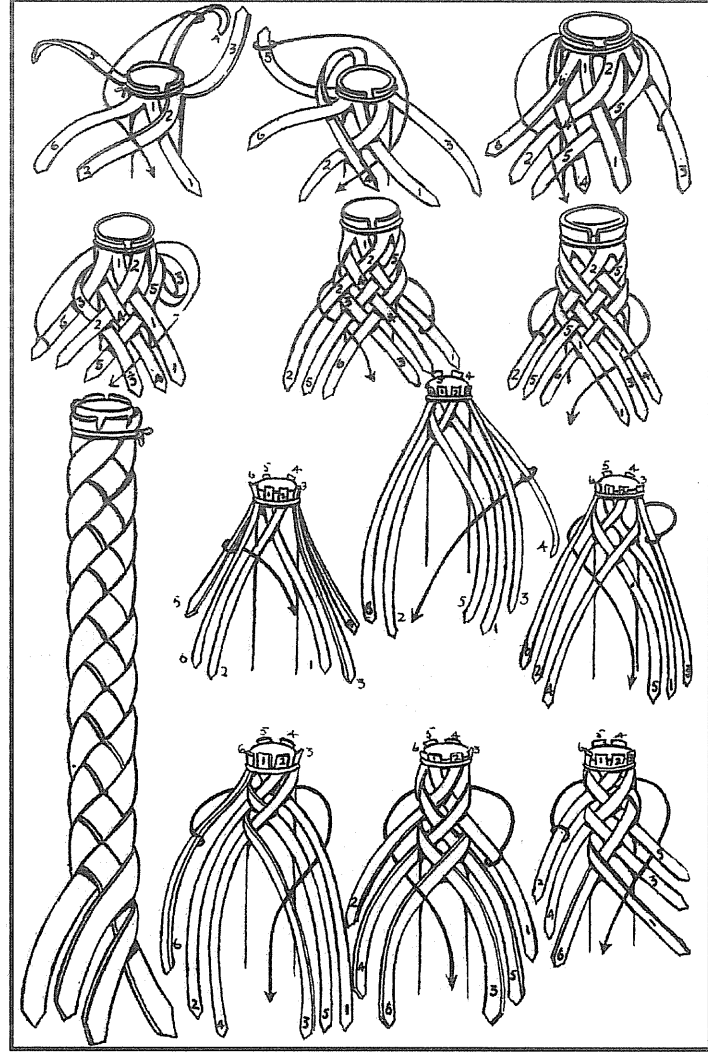
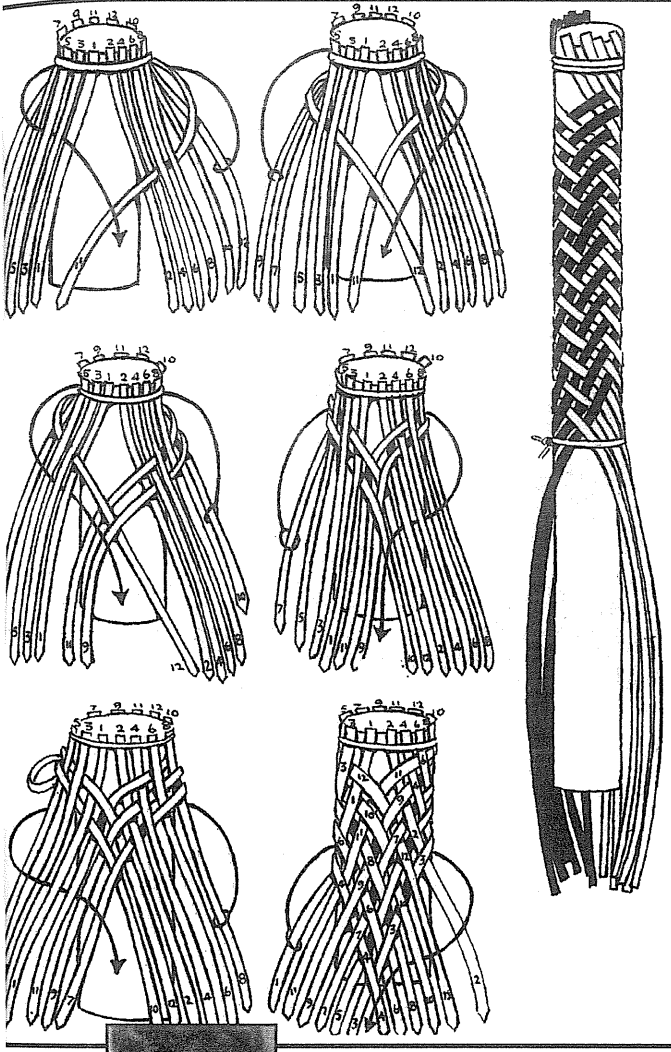
“El Sanatları” bölümümüzün üçüncü dersinde, birinci ve ikinci dersimizde gördüğümüz feden örme tekniğine devam ediyoruz. Unutmamamız ve unutturmamamız gereken el sanatlarımızı, elinize alacağınız değişik malzemelerle, hocalarımızın tarifine ve şekildeki tariflere bakarak, yazılı açıklamalarla birlikte yapmayı deneyebilir, siz de bilmeyenlere öğretebilirsiniz.

(*)Feden: Deriden dikiş amaçlı olarak kesilmiş ip gibi ince uzun sırıma verilen isimdir.

El sanatlarımıza gönül vermiş habzeyi yaşama ve kültürümüzü yaşatma yolunda ciddi emekler veren Kayserili Thamade'lerimizden Kerami Tok Amca'yı da buradan saygıyla selamlıyor, yanda gümüş simden yapmış olduğu kamçıyı görüyorsunuz (bu kamçı düğünlerde kızlar tarafından pseluglarına hediye olarak verilen bir süs kamçısıdır).

Önceki sayıda kamçının iç kısmının ve sıımların nasıl hazırlanması gerektiğı açıklamış ve örmenin temellerini düz olarak göstermiştik. Şimdi de kamçı içinin üzerine, kesmiş olduğumuz sıımların nasıl örölmesi gerektiğı yukarıdaki şekilde detaylıca görüyorsunuz.

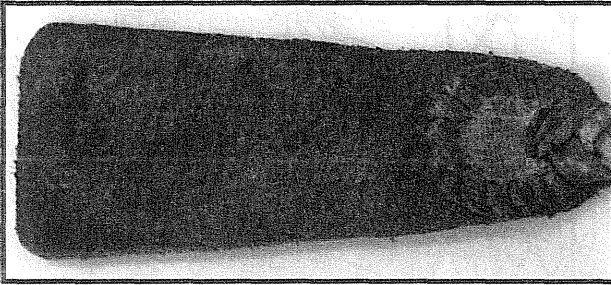
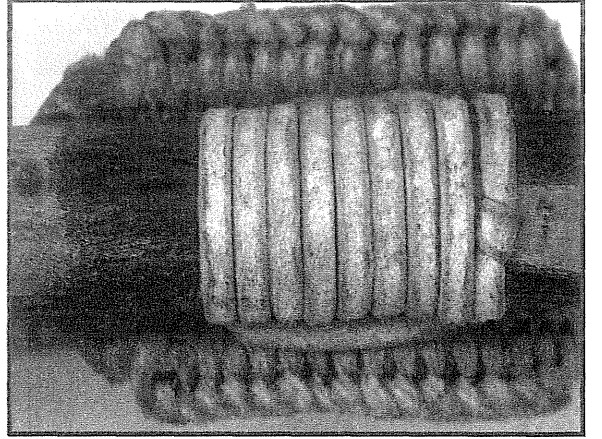
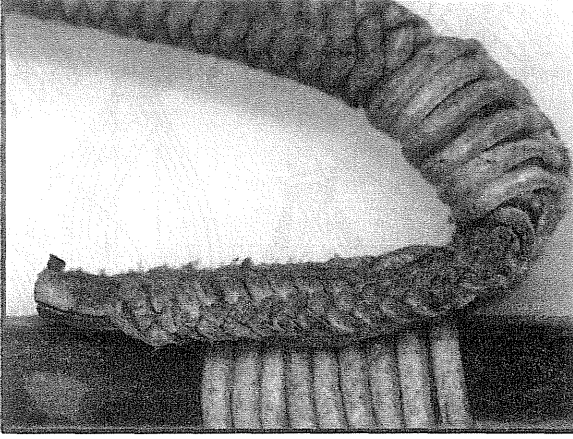
Sol sayfada tarif edilen kamçı örgüsünün bitmiş hali

G enel olarak Adıgeler ata sağdan biner sağdan iner. Binicinin soldan inmesi kötü bir haber geldiğini düşündürür. Eğer üzerinde duruş dik olmalıdır. Dizgin tay derisindendir ve iki elle tutulmaz. Sol elle dizgin hakimiyeti sağlanır, sağ elde kamçı bulundurulur. Kamçı gümüş sap, deri kırbaç ve manda derisinden çınttuhempe adı verilen şaklayıcı parçadan oluşur. Yüzük parmağı kamçı bağına geçirilerek elden düşmesine izin verilmez. Yaşlılar kamçıyı sağ elde tutup kırbaç kısmını atın boyunun sol tarafına aşırabilirler. Kamçıyı

sarkıtmak yakışsız görülür. Binici atın yanında kamçıyı toplu tutmaya, kırbaç kısmını ata göstermemeye dikkat eder. Kamçı ile ata hızlı vurmak boyun ve kuyruk civarını kamçılama hoş karşılanmaz. Kadınların ve yaşlıların yanında ata hızlı vurmak ayıptır. Ayrıca Çerkes kamçının küçük bir hareketiyle atın binicinin isteğini anlamasını istediğı için atı kamçı darbesine alıştırmaz. İki atlı karşılaştığında eğerlerinden hafifçe doğrularak birbirlerini selamlarlar. Atlı, kendisini karşılamak üzere bekleyenlere direkt karşıdan yaklaşamaz, kalabalığın

sol tarafından yaklaşır ve onları sağa alır. Topluluğa karşı at oynatmak, koşturmak, kamçılamak ayıp görülür. Hele kadınlara atla yaklaşılmaz, yanlarından hızlı geçilemez. Bir gencin yaşlıların yaya olduğu yerde atla yanlarından geçmesi de yemux olarak değerlendirilir. Atlılardan kendisine saygı gösterilen kişi sağ tarafta durur.

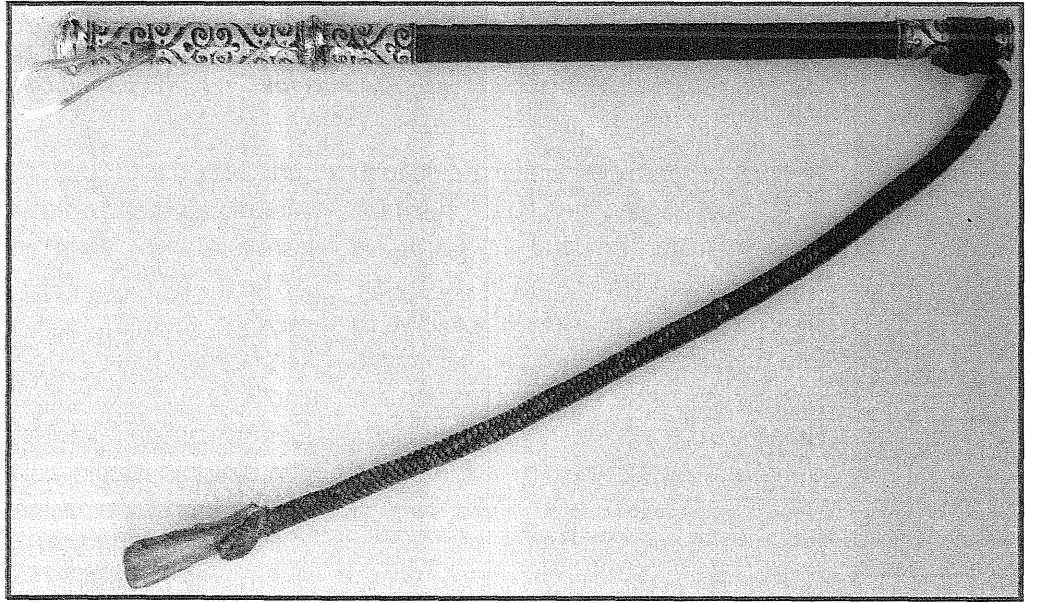
Eskiden Çerkes evlerindeki askılıklarda kamçı asılırken kamçının ucu evin dışına doğru bakar halde asıldıysa; konuk bunu yaparak fazla kalmayacağını belirtmiş demektir. Eğer ki kamçının ucu içeri dönükse, konuk bir süreliğine kalacağını söylemek istemiştir. Ev sahibi de hazırlığını buna göre yapardı ■

Önceki sayıda şekil 1-6 olarak gösterdiğimiz dikim şeklinin kamçının iç kısmı ile örmede kullandığımız sırimların başlangıcının birbirine dikilmiş ve sapı ile nasıl birleştirildiğinin yandan ve üstten görüntüsü bulunmakta (üstte).

Solda ise, kamçının uç bağlantısı ve kamçı içi uç kısmının kenarlarının yukarıdaki şekilde olduğu gibi örüldüğünün resmini görmektesiniz.

Örülme işlemi
bitirilmiş bir
kamçı
görmektesiniz..
Umarım
sizlerde
kültürümüzün
tamamen yok
olmaması için
bir nebze
katkıda
bulunur bu tip
eşyalarımızın
korunmasına
azami dikkat
eder gelecek
nesillere
aktarırınız.

11 Mayıs geleneginin temsil sorunu

Dr. ÖMER AYTEK KURMEL

11 Mayıs Kuzey
Kafkasya

Cumhuriyeti'nin (KKC) 1918 yılında bağımsızlığını ilan ettiği gündür.

Mayıs Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'nin (KKC) 1918 yılında bağımsızlığını ilan ettiği gündür.

11 Mayıs günü diasporada bazı çevrelerce kutlanır. Bu kutlamaları ilk defa ritüel haline getirenler, 1921 yılında Türkiye'ye iltica eden ve 1951 yılında Kuzey Kafkasyalılar Türk Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni kuran, çoğunluğu Avar kökenli göçmenlerdir. Bazı

kesimlerce bayraklaştırılmaya çalışılmasına rağmen 11 Mayıs'ın ne olduğu, nasıl geliştiği, dinamikleri ve sonuçları toplumumuzca yeterince bilinmemektedir. Dolayısıyla bu tarihi olayı ve sonuçlarını irdelemekte yarar görüyorum.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, KKC temsil ettiğini iddia ettiği Kuzey Kafkasya coğrafyasının topografik, demografik, sosyo-ekonomik handikaplarını devralmıştır. Bu handikaplar içinde ortaya bağım-

11 Mayıs günü diasporada bazı çevrelerce kutlanır. Bu kutlamaları ilk defa ritüel haline getirenler, 1921 yılında Türkiye'ye iltica eden ve 1951 yılında Kuzey Kafkasyalılar Türk Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni kuran, çoğunluğu Avar kökenli göçmenlerdir. Bazı kesimlerce bayraklaştırılmaya çalışılmasına rağmen 11 Mayıs'ın ne olduğu, nasıl geliştiği, dinamikleri ve sonuçları toplumumuzca yeterince bilinmemektedir.

sızlık iddiasıyla çıkmak sorunları daha da ağırlaştırmıştır. KKC aydınlanma ve sanayi devrimi ürünü "modern" ulus devletinin sahip olması gereken dil, toprak ve pazar birliğine sahip değildi. Para ve ordu gibi egemenlik ölçütleri de bulunmamaktaydı. Çünkü aydınlanma ve sanayileşme süreçlerinin yatağı olan kentlerden yoksundu Kuzey Kafkasya. Bugün kent niteliği taşıyan yerleşimler - belki Vladikafkas hariç - kasaba idiler. Otokton halklardan kasabalarda yaşayanlar yok

denecek kadar azdı. Dolayısıyla toplumsal ilerlemenin motoru olan sanayileşme, sınıflaşma, partileşme doğmamış, ulusal aydın sınıfı gelişmemişti. Aydınlar sol eğilimli, subaylar monarşist, halk önderleri şeriat taraftanydı. Hazar'dan Karadeniz'e kabul gören ulusal bir ide olmamıştı. "İdeolojik" meşruluğunu sadece gazavat sırasında dökülen ecdad kanına dayandırabilen 11 Mayıs geleneği Hristiyan nüfusun azımsanmayacak miktarda olduğu Abhazya ve Osetya ile şeriatın

hiçbir zaman güçlü olmadığı Kuban'da ve feodal çelişkilerin belirleyici olduğu Kabardey'de nasıl hükümler olacaktı? Nitekim olmadı. Her bölge 11 Mayıs sürecini birbirinden kopuk dinamiklerle yaşadı. Kuban, Kabardey ve Osetya'da düşman bolşevikler iken İnguşetya, Çeçenistan ve Dağıstan'da düşman bolşevikler ve monarşistlerdi. Abhazya ise tamamen farklı bir sorunla, Gürcü şovenizmi ile karşı karşıya idi. Kuban'da Adigeler'in bolşeviklere karşı ittifak yaptığı Kazaklar Terek'te Çeçen ve İnguşlar'ın düşmanıydı. Doğu Kafkasya'da savaş dinsel motifli iken orta Kafkasya'da sınıfsal, Abhazya'da ulusal motifli idi. Osetya'da bolşeviklere karşı yardıma çağrılan Almanlar Gürcülerin yanında Abhazlar'a karşı savaşıyorlardı. Abhazlar için mutlak öncelik Tiflis'teki şovenist Menşevik rejim karşısında hayatta kalabilmektir. Önce KKC'ne dahil oldular. Ardından Denikin'den ve nihayet bolşeviklerden yardım istemek zorunda kaldılar. Kuban Adigeleri Denikin ordusunun saflarında çarpışıyordu. Kabardeyli "milliyetçi" Adigeler de öyle. Oysa Çeçen ve İnguşlar Denikin ordusuyla savaşıyorlardı. Dost ve düşmanın Hazar'dan Karadeniz'e standart bir tanımla yapılamıyordu. KKC'nin yerel organları niteliğindeki milli konseyler veya yurttaş komiteleri Kuban, Kabardey ve Osetya'da monarşistlerle, Çeçenya ve Dağıstan'da İslamcı unsurlarla içiçeydi. En azından 1917-1920 evresinde doğu Kafkasya'da. Denikin'in Gönüllü Ordusu karşısında bolşevikler ve İslamcılar savunma konseyi içinde bir arada çalışabilmişlerdi. Bunlar ciddi çelişkilerdir.

11 Mayıs önderliğinin 1917 öncesinde kitle çalışması yapmamış olmasına şaşımamak gerekiyor. Sorun partileşememe sorunuydu. Yirminci yüzyıl başında imparatorluğun periferisinde halkı Çarlık rejiminin çöküşüne hazırlayan ihtilalci partilerin bir benzeri – Osetya'daki Kermen partisi hariç – Kafkasya'da bulunmamaktaydı. KKC güneyindeki Musavat, Menşevik, Taşnak örneklerinde olduğu gibi bir kitle partisine dayanmıyordu. Hükümet Kafkasya dışındaki Rus okullarında okumuş, halktan kopuk teknokrat siyasetçilerden oluşuyordu. Dağlıların Jordanya, Resulzade, İshaki gibi ülke çapında tanınmış şöhretli siyasetçileri yoktu. En tanınmış olanı Oset kökenli Tsalkati ise halkı tarafından pek bilinmiyordu.

KKC'nin dönüş politikası yoktu. Çünkü Kuban diye bir meselesi yoktu. Bu haliyle KKC bir Terek-Dağıstan hareketiydi ve "realist" siyasetçileri bundan şikayetçi değildi. Onlara göre reel yaklaşım, Azerbaycan ile çok yakın ilişkiler içine girerek dört üyeli

Kafkasya Konfederasyonu'nda yer almaktan ibaretti.

KKC'nin diaspora politikası da yoktu. KKC diasporanın toplum temsilcileri ile değil, diasporanın yaşadığı Osmanlı ülkesinin devletiyle ilişki kurmuştu. Bu nüans önemlidir. KKC diasporaya önem vermiş olsaydı Kuban bölgesini, başka bir ifadeyle "kuzey sınırları" meselesini de önemsemesi gerekirdi. Oysa KKC'nin dışişleri bakanı ilerideki muhaceret yıllarında Kuban bölgesi hakkında "verilmesi gerekli bir taviz" diye görüş bildirecekti.

Kafkasya'nın bolşevikleşmesinin ardından yurtdışına çıkan aktivistler çalışmalarını yerleştikleri Avrupa ülkelerinde sürdürdüler. Bu suretle 11 Mayıs'ın karmaşık mirası muhacerete taşındı. Avrupa'da yaşayan Kafkasya doğumlu siyasi muhaceret ilk günden itibaren iki başlı oldu. Ortada bir temsil sorunu vardı.

İki savaş arası dönem olan 1918-1939 yıllarında kamplaşmanın tarafları eski dışişleri bakanı Haydar Bammat'ın çıkardığı Kafkas dergisi etrafında toplanan çevre ile önderliğini Sait Şamil'in yaptığı ve Promete Birliği bünyesinde bulunan Kafkas Dağlıları Halk Partisi (KDHP) idi. Avrupa'daki kamplaşma Kafkasya'daki uzlaşmazlıkların ve hesaplaşmanın uzantısından başka bir şey değildi. Siyasi meşruiyetini KKC'nin dışişleri bakanı olmasına dayandıran Bammat ikisi de 11. Entemasyonal geleneğinden gelen Musavat ve Menşevik iktidarlarını 1917-1921 yıllarında dar milliyetçilik yaparak KKC'nin konfederasyon çağrılarına kulak tıkamakla, KDHP'ni de Avrupa'da bu zihniyetle aynı çatı altında buluşmakla suçluyordu. Şamil soyadını temsilen Temmuz 1920'de Kafkasya'ya giden ve direnişin kınldığı 1921 ilkbaharına kadar kalan Sait Şamil genetik mirasına ek olarak bir parti önderi olarak siyaset sahnesindeydi. Parti faktörü önemliydi. Liderliğini yaptığı KDHP'nin miladını 1920 yılında Dağıstan'ın Butlıh bölgesinde yapılan kongreye dayandırıyordu. KDHP KKC'ne kitle çalışması yapmaktan diaspora ile ilişki kurmamaya kadar bir dizi suçlama yöneltiyor, siyasi rakibi Bammat'ı ise sekter davranmak ve Kuban bölgesini peşkeş çekmekle suçluyordu. Her ikisi de 11 Mayıs'a sahip çıkan bu iki gruptan hangisi doğru olanı temsil ediyordu? Ya da doğru tek miydi? Buna tarih karar verecek. Ama görünen o ki, iki 11 Mayıs vizyonu birbiriyle örtüşmüyordu.

1945 sonrasının elverişli soğuk savaş koşullarında Avrupa'daki Kafkasya doğumlu aktivistler yeniden örgütlendi. Her doğu halkı gibi Kafkaslıların da demografik haritası çeşitlenmişti. Şimdi 1920-1921

yıllarının “eski” göçmenlerinden başka İkinci Dünya Savaşı’nın batı Avrupa’ya savurduğu Sovyet vatandaşı “yeni” göçmenler de vardı. Ellili yıllarda fay hattı eski göçmenlerle yeni göçmenler arasından geçiyor gibi görünse de gerçekler daha karmaşıktı. Kamplaşma iki başlılıktan çok başlılığa uzanmıştı. Münih’teki Kuzey Kafkasya Milli Komitesi ile Prof. Avtorhanov’un Serbest Kafkasya dergisi çevresinden başka Paris’te Hagondokov, Kuriyev, Thostov, Ajigoyev çevresi ve İstanbul’daki Kuzey Kafkasyalılar Türk Kültür ve Yardımlaşma Derneği de vardı. Hepsinin görünüşte 11 Mayıs’ı referans kabul etmesi Sovyetler Birliği’ndeki “ulusal sorun”un tarifi ve Rus muhaceretle ittifak gibi ilkesel sorunları aşarak bir ortak payda etrafında buluşmalanna yetmiyordu. Hangi çevre 11 Mayıs’ın gerçek temsilcisiydi? Buna da tarih karar verecek.

11 Mayıs geleneği en büyük temsil sorununu diaspora ile ilişkisinde yaşamıştır ve yaşamaktadır. Zaaf üç temel noktaya dayanmaktadır. Birincisi, gelenek anakroniktir. 11 Mayıs 1918’de takılmış, 11 Mayıs fetişleştirilmiştir. Özeleştirici ve katkı yoktur. İkincisi, gelenek diasporanın asimilasyon ve dönüş gibi güncel meselelerine karşı duyarsızdır. Adeta diaspora ile arasına bir duvar örmüştür. Üçüncüsü, gelenek Sovyet dönemi kazanımlarını görmezden gelmiştir. Çar ve Sovyet rejimlerinin özdeşleştirilerek bir sayılması özellikle sosyalizmin itibarının yükseldiği altmışlı ve yetmişli yıllarda geleneği gençlikten koparmıştır. 11 Mayıs on yıllar boyunca bir göçmen hare-keti olmaktan kurtulamamıştır. Diaspora doğumlu bir insanın entelektüel dünyasında içselleşememiş, salt Rus düşmanlığının ötesine geçememiş, karmaşık bir dünyayı ve en az onun kadar karmaşık Kafkasya’yı algılamada yetersiz kalmıştır. Avar-Çeçen merkezli bir tarih anlayışı Adıge ve Abhaz diasporalarına dayatılmış, onlardan kendilerine yabancı değerlere bağlanmaları beklenmiştir.

Bir başka temsil sorunu örgüt bağlamında ortaya çıkmaktadır. Muhacerette korunan ve yurda geri getirilen Mi-savat, Menşevik partilerinin tersine 11 Mayıs geleneği, diasporada ve Kafkasya’da ne şahıs ne kurum olarak temsil edilmektedir. 1951 yılında Münih’te kurulan Kuzey Kafkas Milli Komitesi (sonradan Merkezi) haleflerini yetiştiremediği için münfesihtir. Aynı yıl İstanbul’da kurulan Kuzey Kafkasyalılar Türk Kültür ve Yardımlaşma Derneği – ki Münih komitesine destek mi, alternatif mi olduğu hala tartışmalıdır- adı değiştirilmiş olduğu için artık mevcut değildir. Kafkasya’da 1989 yılında Kafkas Dağlı Halklar Asamblesi 11 Mayıs geleneğini sürdürmek gibi iddialı

bir yaklaşımla kurulmuş olmasına rağmen, o da varlığını devam ettiremeyerek sönümlenmiştir.

En önemlisi, 11 Mayıs geleneği tezlerini güncelleştirememiş, dar bir paranteze sıkışmış, zamanın gerisinde kalmıştır.

Bunları yazarken ütopyik hedefler peşinde koşarken gerçeklerden uzaklaşanları, savrulan hayatları düşünerek üzülyorum. Keşke Kafkasya’da tek devlet kurmak gibi bir hayalin peşinde koşmak yerine Kafkasya’daki cumhuriyetlerin önemini kavrayıp, onlara destek verselerdi. Bu çok daha gerçekçi bir tavır olurdu.

Dolayısıyla bu tarihi olayı ve sonuçlarını irdelemekte yarar görüyorum.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, KKC temsil ettiğini iddia ettiği Kuzey Kafkasya coğrafyasının topografik, demografik, sosyo-ekonomik handikaplarını devralmıştır. Bu handikaplar içinde ortaya bağımsızlık iddiasıyla çıkmak sorunları daha da ağırlaştırmıştır. KKC aydınlanma ve sanayi devrimi ürünü “modern” ulus devletin sahip olması gereken dil, toprak ve pazar birliğine sahip değildi. Para ve ordu gibi egemenlik ölçütleri de bulunmamaktaydı. Çünkü aydınlanma ve sanayileşme süreçlerinin yatağı olan kentlerden yoksundu Kuzey Kafkasya. Bugün kent niteliği taşıyan yerleşimler - belki Vladikafkas hariç – kasaba idiler. Otokton halklardan kasabalarda yaşayanlar yok denecek kadar azdı. Dolayısıyla toplumsal ilerlemenin motoru olan sanayileşme, sınıflaşma, partileşme doğmamış, ulusal aydın sınıfı gelişmemişti. Aydınlar sol eğilimli, subaylar monarşist, halk önderleri şeriat taraftanydı. Hazar’dan Karadeniz’e kabul gören ulusal bir ide olmamıştı. “İdeolojik” meşruluğunu sadece gazavat sırasında dökülen ecdad kanına dayandırabilen 11 Mayıs geleneği Hristiyan nüfusun azımsanmayacak miktarda olduğu Abhazya ve Osetya ile şeriatın hiçbir zaman güçlü olmadığı Kuban’da ve feodal çelişkilerin belirleyici olduğu Kabardey’de nasıl hükümlan olacaktı? Nitekim olmadı. Her bölge 11 Mayıs sürecini birbirinden kopuk dinamiklerle yaşadı. Kuban, Kabardey ve Osetya’da düşman bolşevikler iken İnguşetya, Çeçenistan ve Dağıstan’da düşman bolşevikler ve monarşistlerdi. Abhazya ise tamamen farklı bir sorunla, Gürcü şovenizmi ile karşı karşıya idi. Kuban’da Adıgelerin bolşeviklere karşı ittifak yaptığı Kazaklar Terek’te Çeçen ve İnguşların düşmanıydı. Doğu Kafkasya’da savaş dinsel motifli iken orta Kafkasya’da sınıfsal, Abhazya’da ulusal motifli idi. Osetya’da bolşeviklere karşı yardıma çağrılan Almanlar Gürcülerin yanında

11 Mayıs geleneği, tezlerini güncelleştirememiş, dar bir paranteze sıkışmış, zamanın gerisinde kalmıştır. Ütopik hedefler peşinde koşarken gerçeklerden uzaklaşanlar, keşke Kafkasya'da tek devlet kurmak gibi bir hayalin peşinde koşmak yerine oradaki cumhuriyetlerin önemini kavrayıp, destek verselerdi. Bu çok daha gerçekçi bir tavır olurdu.

Abhazlar'a karşı savaşıyorlardı. Abhazlar için mutlak öncelik Tiflis'teki şovenist Menşevik rejim karşısında hayatta kalabilmektir. Önce KKC'ne dahil oldular. Ardından Denikin'den ve nihayet bolşeviklerden yardım istemek zorunda kaldılar. Kuban Adıgeleri Denikin ordusunun saflarında çarpışıyordu. Kabardeyli "milliyetçi" Adıgeler de öyle. Oysa Çeçen ve İnguşlar Denikin ordusuyla savaşıyorlardı. Dost ve düşmanın Hazar'dan Karadeniz'e standart bir tanımı yapılamıyordu. KKC'nin yerel organları niteliğindeki milli konseyler veya yurttaş komiteleri Kuban, Kabardey ve Osetya'da monarşistlerle, Çeçenya ve Dağıstan'da İslamcı unsurlarla içiçeydi. En azından 1917-1920 evresinde doğu Kafkasya'da. Denikin'in Gönüllü Ordusu karşısında bolşevikler ve İslamcılar savunma konseyi içinde bir arada çalışabilişlerdi. Bunlar ciddi gelişmelerdir.

11 Mayıs önderliğinin 1917 öncesinde kitle çalışması yapmamış olmasına şaşırılmamak gerekiyor. Sorun partileşememe sorunuydu. Yirminci yüzyıl başında imparatorluğun periferisinde halkı Çarlık rejiminin çöküşüne hazırlayan ihtilalci partilerin bir benzeri – Osetya'daki Kermen partisi hariç – Kafkasya'da bulunmamaktaydı. KKC güneyindeki Musavat, Menşevik, Taşnak örneklerinde olduğu gibi bir kitle partisine dayanmıyordu. Hükümet Kafkasya dışındaki Rus okullarında okumuş, halktan kopuk teknokrat siyasetçilerden oluşuyordu. Dağlıların

Jordanya, Resulzade, İshaki gibi ülke çapında tanınmış şöhretli siyasetçileri yoktu. En tanınmış olanı Oset kökenli Tsalikati ise halkı tarafından pek bilinmiyordu.

KKC'nin dönüş politikası yoktu. Çünkü Kuban diye bir meselesi yoktu. Bu haliyle KKC bir Terek-Dağıstan hareketiydi ve "realist" siyasetçileri bundan şikayetçi değildi. Onlara göre reel yaklaşım, Azerbaycan ile çok yakın ilişkiler içine girerek dört üyeli Kafkasya Konfederasyonu'nda yer almaktan ibaretti.

KKC'nin diaspora politikası da yoktu. KKC diasporanın toplum temsilcileri ile değil, diasporanın yaşadığı Osmanlı ülkesinin devletiyle ilişki kurmuştu. Bu nüans önemlidir. KKC diasporaya önem vermiş olsaydı Kuban bölgesini, başka bir ifadeyle "kuzey sınırları" meselesini de önemsemesi gerekirdi. Oysa KKC'nin dışişleri bakanı ilerideki muhaceret yıllarında Kuban bölgesi hakkında "verilmesi gerekli bir taviz" diye görüş bildirecekti.

Kafkasya'nın bolşevikleşmesinin ardından yurtdışına çıkan aktivistler çalışmalarını yerleştikleri Avrupa ülkelerinde sürdürdüler. Bu suretle 11 Mayıs'ın karmaşık mirası muhacerete taşındı. Avrupa'da yaşayan Kafkasya doğumlu siyasi muhaceret ilk günden itibaren iki başlı oldu. Ortada bir temsil sorunu vardı.

İki savaş arası dönem olan 1918-1939 yıllarında kamplaşmanın tarafları eski dışişleri bakanı Haydar Bammat'ın çıkardığı Kafkas dergisi etrafında toplanan çevre ile önderliğini Sait Şamil'in yaptığı ve Promete Birliği bünyesinde bulunan Kafkas Dağlıları Halk Partisi (KDHP) idi. Avrupa'daki kamplaşma Kafkasya'daki uzlaşmazlıkların ve hesaplaşmanın uzantısından başka bir şey değildi. Siyasi meşruiyetini KKC'nin dışişleri bakanı olmasına dayandıran Bammat ikisi de II. Enternasyonal geleneğinden gelen Musavat ve Menşevik iktidarlarını 1917-1921 yıllarında dar milliyetçilik yaparak KKC'nin konfederasyon çağlarına kulak tıkamakla, KDHP'ni de Avrupa'da bu zihniyetle aynı çatı altında buluşmakla suçluyordu. Şamil soyadını temsilen Temmuz 1920'de Kafkasya'ya giden ve direnişin kınıldığı 1921 ilkbaharına kadar kalan Sait Şamil genetik mirasına ek olarak bir parti önderi olarak siyaset sahnesindeydi. Parti faktörü önemliydi. Liderliğini yaptığı KDHP'nin miladını 1920 yılında Dağıstan'ın Butlıh bölgesinde yapılan kongreye dayandırıyordu. KDHP KKC'ne kitle çalışması yapmaktan diaspora ile ilişki kurmamaya kadar bir dizi suçlama yöneltiyor, siyasi rakibi Bammat'ı ise sekter davranmak ve Kuban bölgesini peşkeş çekmekle suçluyordu. Her ikisi de 11 Mayıs'a sahip çıkan bu

11 Mayıs geleneği, en büyük temsil sorununu diaspora ile ilişkisinde yaşamıştır ve yaşamaktadır. Zaaf üç temel noktaya dayanmaktadır. Birincisi, 11 Mayıs 1918'de takılmış ve fetişleştirilmiştir. İkincisi, gelenek diasporanın asimilasyon ve dönüş gibi güncel meselelerine karşı duyarsızdır. Üçüncüsü, gelenek Sovyet dönemi kazanımlarını görmezden gelmiştir. Sonuçta, on yıllar boyunca bir göçmen hareketi olmaktan kurtulamamıştır. Diaspora doğumlu bir insanın entelektüel dünyasında içselleşememiş, salt Rus düşmanlığının ötesine geçememiş, Kafkasya'yı algılamada yetersiz kalmıştır.

iki gruptan hangisi doğru olanı temsil ediyordu? Ya da doğru tek miydi? Buna tarih karar verecek. Ama görünen o ki iki 11 Mayıs vizyonu birbiriyle örtüşmüyordu.

1945 sonrasının elverişli soğuk savaş koşullarında, Avrupa'daki Kafkasya doğumlu aktivistler yeniden örgütlendi. Her doğu halkı gibi Kafkasyalılar'ın da demografik haritası çeşitlenmişti. Şimdi 1920-1921 yıllarının "eski" göçmenlerinden başka, İkinci Dünya Savaşı'nın Batı Avrupa'ya savurduğu Sovyet vatandaşı "yeni" göçmenler de vardı. 1950'li yıllarda fay hattı eski göçmenlerle yeni göçmenler arasından geçiyor gibi görünse de, gerçekler daha karmaşıktı. Kamplaşma iki başlılıktan, çok başlılığa uzanmıştı. Münih'teki Kuzey Kafkasya Milli Komitesi ile Prof. Avtorhanov'un Serbest Kafkasya dergisi çevresinden başka, Paris'te Hagondokov, Kuriyev, Thostov, Ajigoyev çevresi ve İstanbul'daki Kuzey Kafkasyalılar Türk Kültür ve Yardımlaşma Derneği de vardı. Hepsinin görünüşte 11 Mayıs'ı referans kabul etmesi, Sovyetler Birliği'ndeki

"ulusal sorun"un tarifi ve Rus muhaceretle ittifak gibi ilkesel sorunları aşarak, bir ortak payda etrafında buluşmalarına yetmiyordu. Hangi çevre 11 Mayıs'ın gerçek temsilcisiydi? Buna da tarih karar verecek.

11 Mayıs geleneği en büyük temsil sorununu diaspora ile ilişkisinde yaşamıştır ve yaşamaktadır. Zaaf üç temel noktaya dayanmaktadır. Birincisi, gelenek anakroniktir. 11 Mayıs 1918'de takılmış, 11 Mayıs fetişleştirilmiştir. Özeleştirisi ve katkı yoktur. İkincisi, gelenek diasporanın asimilasyon ve dönüş gibi güncel meselelerine karşı duyarsızdır. Adeta diaspora ile arasına bir duvar örmüştür. Üçüncüsü, gelenek Sovyet dönemi kazanımlarını görmezden gelmiştir. Çar ve Sovyet rejimlerinin özdeşleştirilerek bir sayılması özellikle sosyalizmin itibarının yükseldiği altmışlı ve yetmişli yıllarda geleneği gençlikten koparmıştır. 11 Mayıs on yıllar boyunca bir göçmen hareketi olmaktan kurtulamamıştır. Diaspora doğumlu bir insanın entelektüel dünyasında içselleşememiş, salt Rus düşmanlığının ötesine geçememiş, karmaşık bir dünyayı ve en az onun kadar karmaşık Kafkasya'yı algılamada yetersiz kalmıştır. Avar-Çeçen merkezli bir tarih anlayışı Adige ve Abhaz diasporalarına dayatılmış, onlardan kendilerine yabancı değerlere bağlanmaları beklenmiştir.

Bir başka temsil sorunu örgüt bağlamında ortaya çıkmaktadır. Muhacerette korunan ve yurda geri getirilen Mi-savat, Menşevik partilerinin tersine 11 Mayıs geleneği diasporada ve Kafkasya'da ne şahıs ne de kurum olarak temsil edilmektedir. 1951 yılında Münih'te kurulan Kuzey Kafkas Milli Komitesi (sonradan Merkezi), haleflerini yetiştiremediği için münfesihtir. Aynı yıl İstanbul'da kurulan Kuzey Kafkasyalılar Türk Kültür ve Yardımlaşma Derneği – ki Münih komitesine destek mi alternatif mi olduğu hala tartışmalıdır- adı değiştirilmiş olduğu için artık mevcut değildir. Kafkasya'da 1989 yılında Kafkas Dağlı Halklar Asamblesi 11 Mayıs geleneğini sürdürmek gibi iddialı bir yaklaşımla kurulmuş olmasına rağmen o da varlığını devam ettiremeyerek sönümlenmiştir.

En önemlisi, 11 Mayıs geleneği tezlerini güncelleştirememiş, dar bir paranteze sıkışmış, zamanın gerisinde kalmıştır.

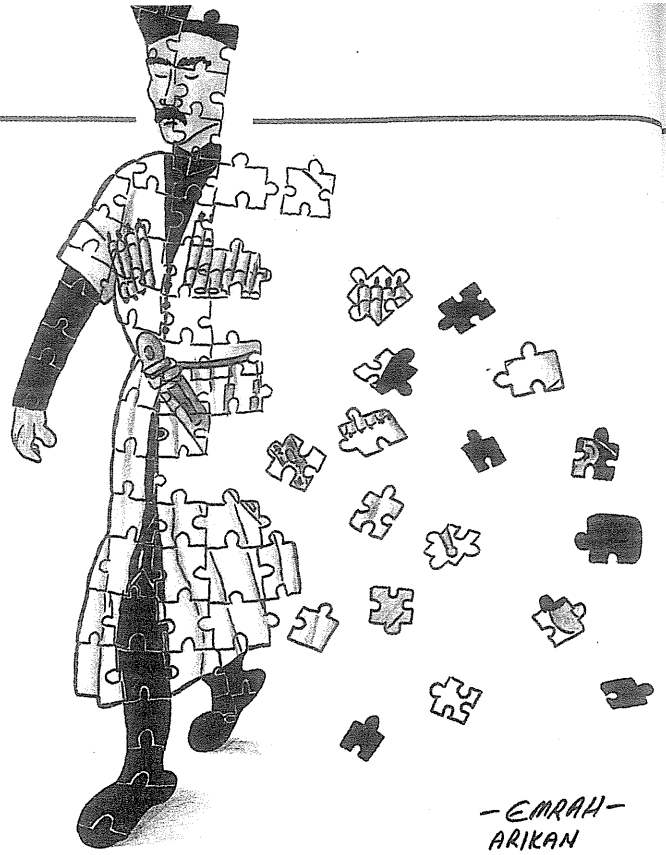
Bunları yazarken ütöpik hedefler peşinde koşarken gerçeklerden uzaklaşanlar, savrulan hayatları düşünerek üzüldüyorum. Keşke Kafkasya'da tek devlet kurmak gibi bir hayalin peşinde koşmak yerine Kafkasya'daki cumhuriyetlerin önemini kavrayıp, onlara destek verselerdi. Bu çok daha gerçekçi bir tavır olurdu ■

I. Uluslararası Nart Karikatür Yarışması'nda sürgün çizgilerle anlatıldı

“ Köylere gece karanlığında dalırmak adet haline gelmişti. Gece karanlığının örtüsü altında Rus askerlerinin ikişer üçer evlere girmesini izleyen dehşet sahneleri öylesineydi ki, bunları hiçbir rapor görevlisi aktarmaya cesaret edemezdi... ”(Kont Lev Tolstoy)

“Osmanlı’ ya göç etmek için yola çıkanların yarısı bile oraya ulaşamadı. Bu denli bir perişanlık insanlık tarihinde çok azdır...”(Rus İ. Dzarov)

“Gemicilerin gözü doymuyordu.50-60 kişilik gemiye 200-300 kişi alıyorlardı. Yanlarına aldıkları biraz su ve ekmek 5-6 günü aşınca tükeniyor, açlıktan salgın hastalıklara yakalanıyor, yolda ölüyor ve denize atılıyorlardı. 600 kişiyle yola çıkan gemiden ancak 370 kişi sağ kalabiliyordu...”(Fransız gazeteci A. Fonvill)
İşte 21 Mayıs 1864, Çerkes halkının belleğine

-EMRAH-
ARIKAN

böyle kazındı. Çar ve orduları için zafer, Çerkesler için acının, hüznün, sürülüşün, bölünmüşlüğü ve ölümün günü...

21 Mayıs'lar her şeye rağmen Çerkes halkının yaşama direncinin ifadesidir. Direniştir, başkaldırdır, diriliştir. Tüm zalimlere inat, Çerkesya'nın yeniden var

Yarışmada Ukrayna'dan Vladimir Kazanevski'nin eseri birinci, yine Ukrayna'dan Oleksiy Kustovski'nin eseri ikinci seçildi.

olma mücadelesidir.

21 Mayıs'lar, halkımızın belleğine kazınan tüm bu acıları, savaşları, insanlık dışı uygulamaları dünyaya haykırmak istediğimiz gündür.

Ankara Kafkas Derneği tarafından düzenlenen 1. Uluslararası Nart Karikatür Yarışması'nın duyurusu bu girişle yapılmış, ardından katılma koşulları sıralanmıştı.

Başarılı bir organizasyon ile tüm platformlarda duyurulan yarışmaya toplam 52 eser katıldı. Bunların 25 tanesi Türkiye dışındaki ülkelerden gelen eserlerdi.

Yarışma sonunda jüri tarafından ödüle layık görülen üç eser, 21 Mayıs 2007 Pazartesi akşamı yapılan Büyük Çerkes Sürgünü'nün 143. yılını anma töreninde açıklanarak, sahiplerine verildi.

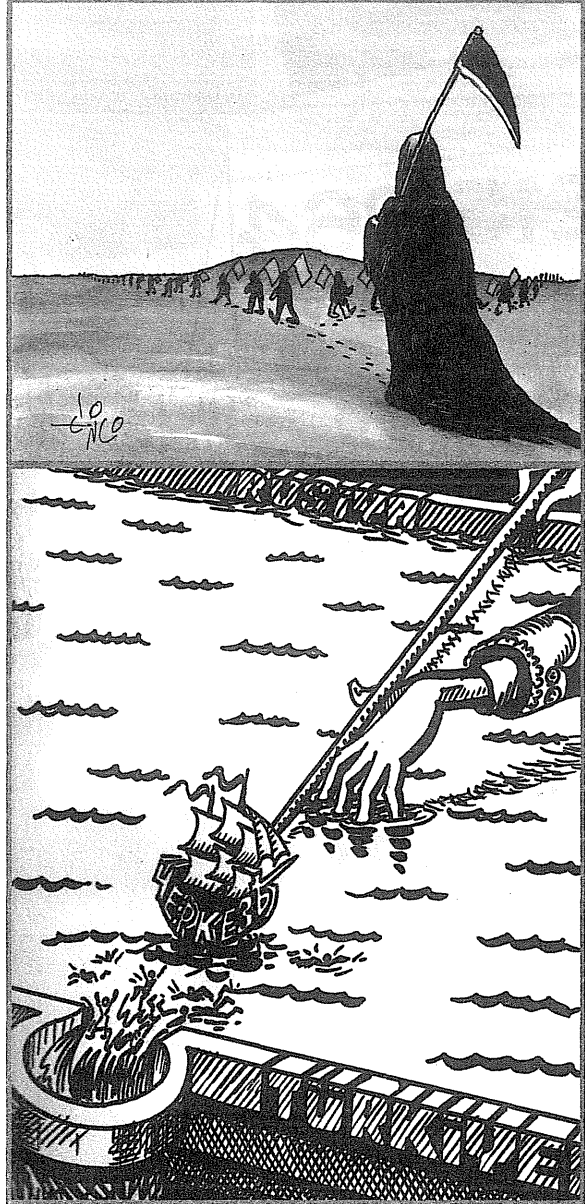
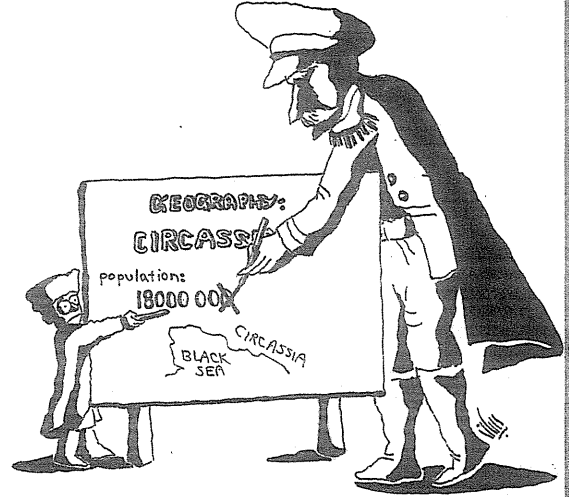
Jüri tarafından, Utrayna'dan katılan Vladimir Kazanevski'nin eseri birinciliğe, yine Ukrayna'dan Oleksiy Kustovski'nin eseri ikinciliğe, Endonezya'dan Didie Sw'nun eseri ise üçüncülüğe layık görüldü.

Yarışmaya İran'dan katılan Peiman Mirzaei, Brezilya'dan Erico Junquerio Ayres ve Azerbaycan'dan Tofig Mammedov'un eserleri ise mansiyon aldılar.

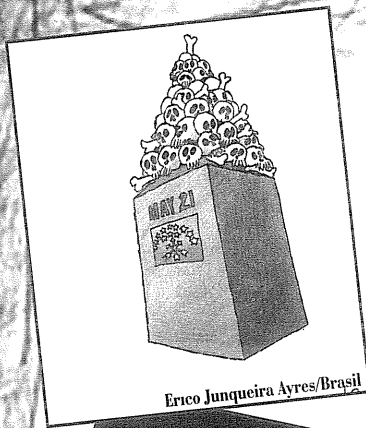
Dereceye giren eserlerle birlikte tüm karikatürler bir hafta süreyle Ankara derneği alt salonunda sergilendi ve beğeniyle izlendi ■

Endonezya'dan katılan Didie Sw'nun eseri üçüncü oldu.

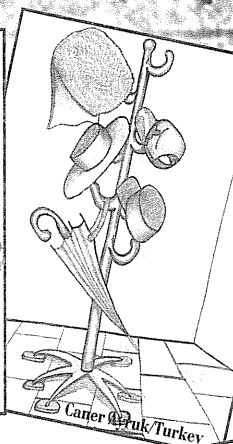
Yarışmaya İran'dan katılan Peiman Mirzaei (üstte), Brezilya'dan Erico Junquerio Ayres (ortada) ve Azerbaycan'dan Tofig Mammedov'un eserleri (altta) ise mansiyon aldılar.

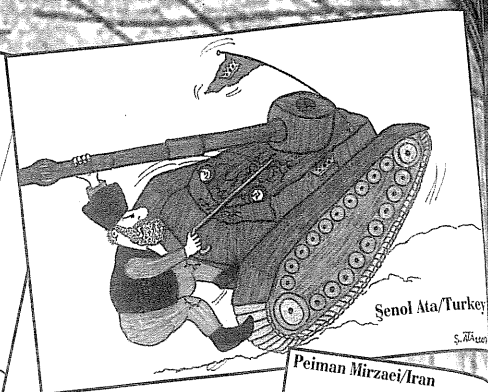
Ertico Junqueira Ayres/Brasil

Halil Atik/Turkey

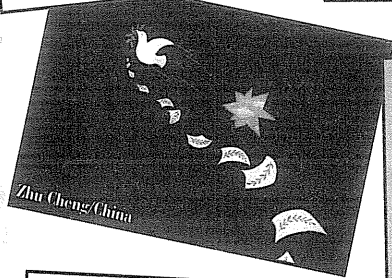

Caner Ozuk/Turkey

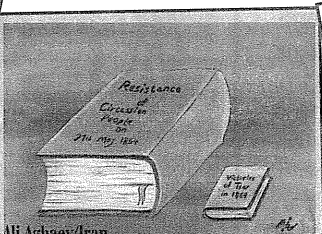

Senol Ata/Turkey

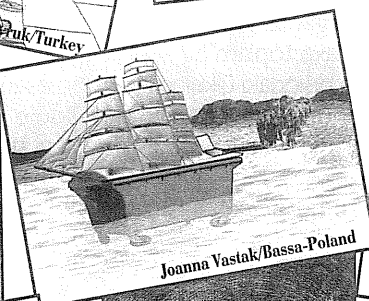
Peiman Mirzaei/Iran

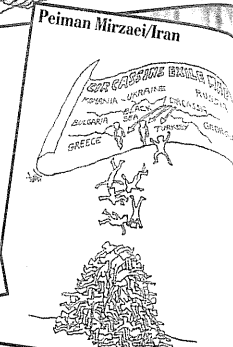
Zhu Cheng/China

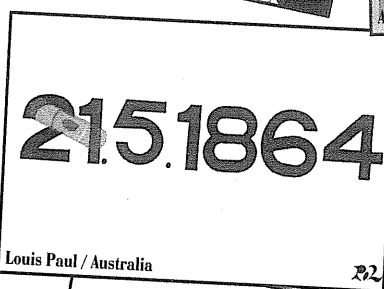
Ali Aghaey/Iran

Joanna Vastak/Bassa-Poland

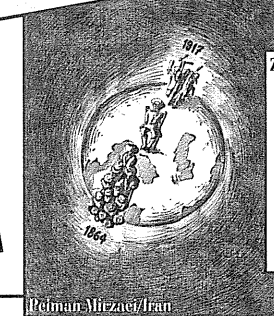
Zlatko Krstevski/Macedonia

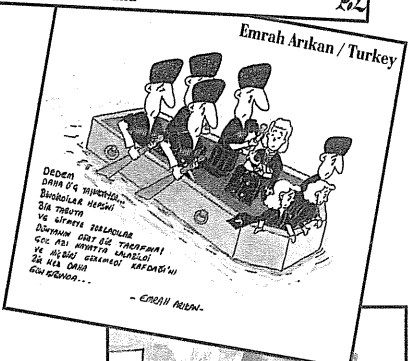
Louis Paul/Australia

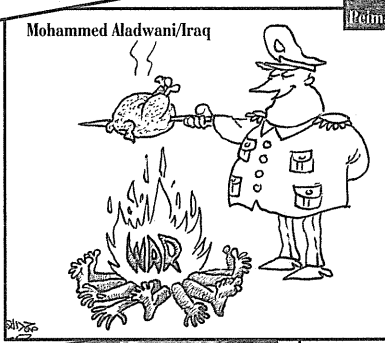
Stephen Mumbersen/England

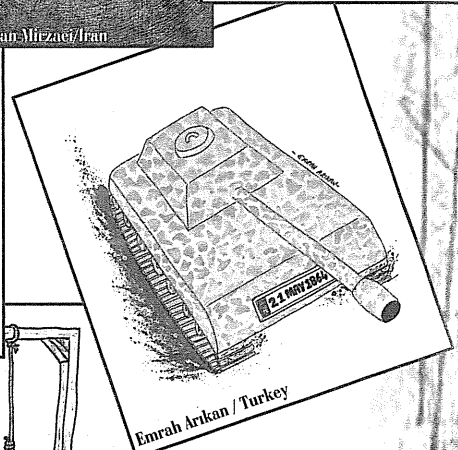
Peiman Mirzaei/Iran

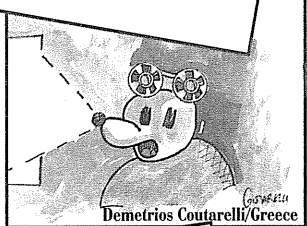
Emrah Arkan/Turkey

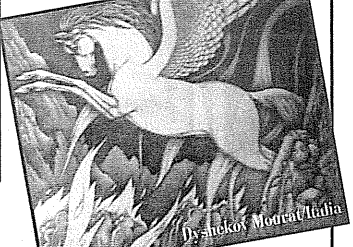
Mohammed Aladwani/Iraq

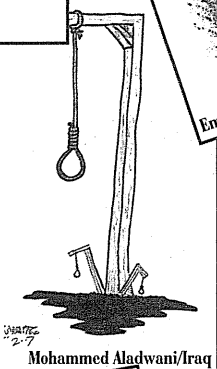
Emrah Arkan/Turkey

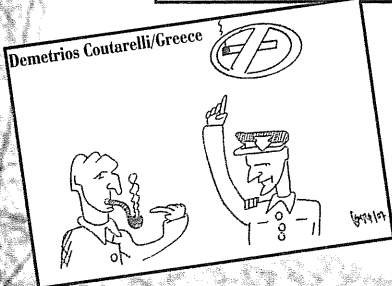
Demetrios Coutarelli/Greece

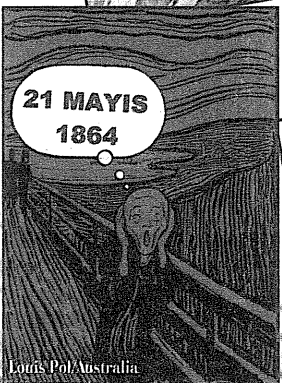
Dusan Kokovic/Montenegro

Mohammed Aladwani/Iraq

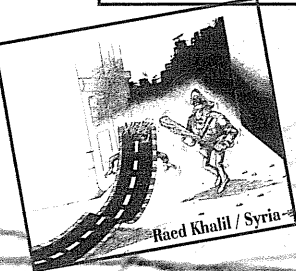

Demetrios Coutarelli/Greece

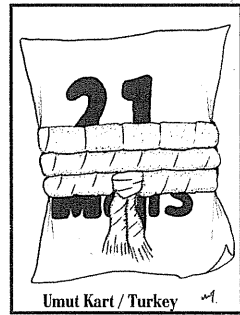

21 MAYIS 1864

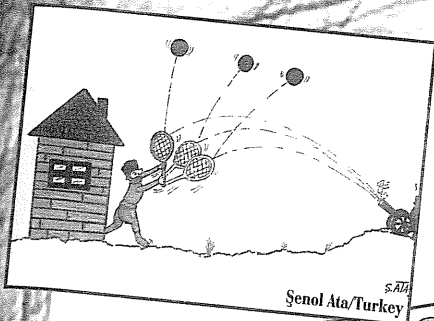
Louis Paul/Australia

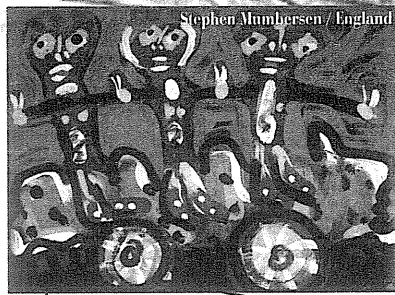
Raed Khalil/Syria

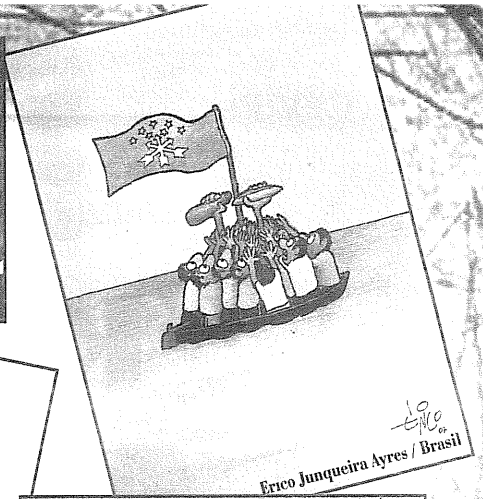
Umut Kart/Turkey

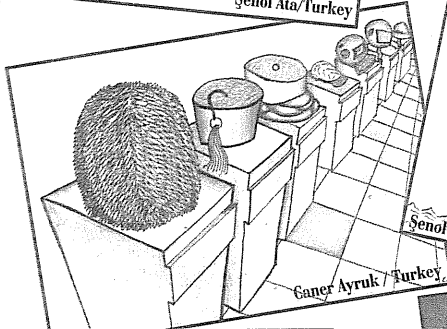
Senol Ata/Turkey

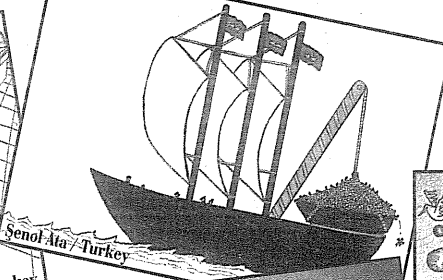
Stephen Mumbersen / England

Erico Junqueira Ayres / Brasil

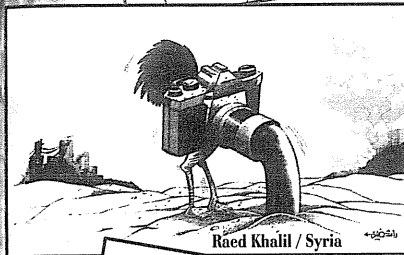
Ganer Ayruk / Turkey

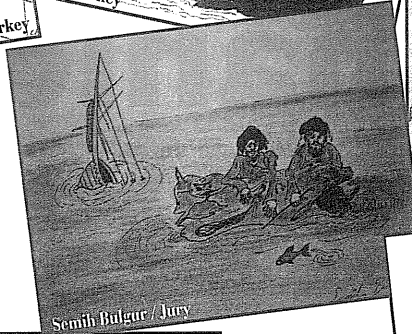
Senol Ata / Turkey

Caner Ayruk / Turkey

Raed Khalil / Syria

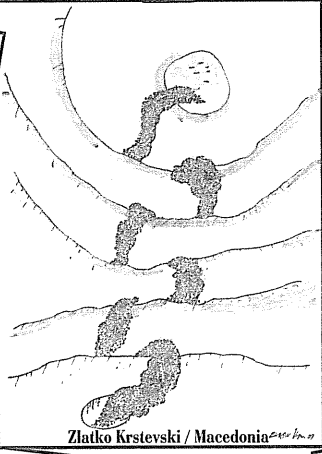
Semih Bulgar / Jury

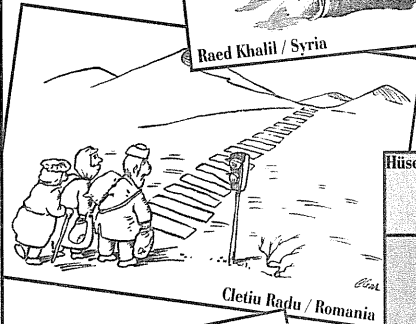
Raed Khalil / Syria

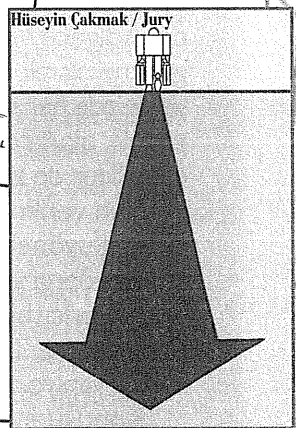
Cletiu Radu / Romania

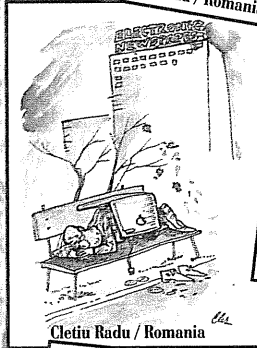
Zlatko Krstevski / Macedonia

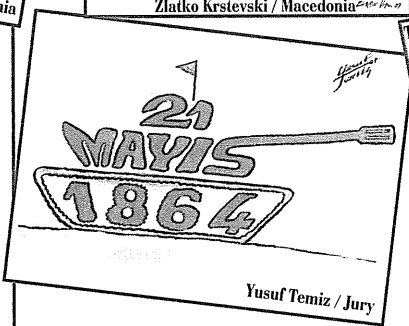
Cletiu Radu / Romania

Hüseyin Çakmak / Jury

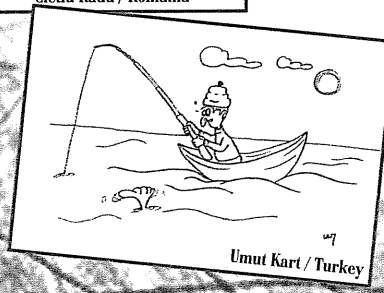
Cletiu Radu / Romania

Yusuf Temiz / Jury

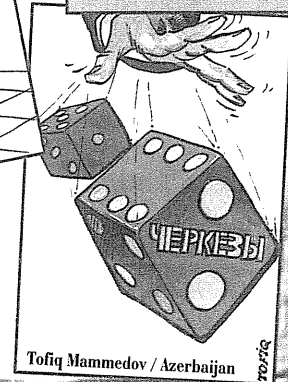
Tofiq Mammedov / Azerbaijan

Umut Kart / Turkey

Amorim / Brasil

Tofiq Mammedov / Azerbaijan

Peneşu Sefer*:

“Kendimize gelmenin zamanıdır”

Adıge Mak Gazetesi / Çev.: JADE WUMAR

Cumhuriyet statüsüne yükselmemiz dilimiz ve kültürümüzü geliştirip, ilerletmek adına geniş imkanlar sağladı. Onlardan biri Adıgece'nin Rusça'yla beraber devlet dili olarak anayasamızda yer almasıdır. Bununla beraber Adıgece öğreniminin güçlendirilmesine yönelik yeterli kanuni düzenlemeler de mevcut. Uygulamaya yönelik gayretler de azımsanmayacak düzeydedir. Bütün cumhuriyet okul ve kreşlerin de Adıgece'nin öğretilir hale gelmesini iyi bir gelişme olarak değerlendirmek gerekir. Cumhuriyetimizde her sene kutlanan Adıge Dili Günü'ne yönelik okullardaki yarışmalar, toplantılar ve diğer etkinlikler de bunun göstergesidir. Dile gereken önemin verilmesi, onun öğreniminin güçlendirilmesine yönelik cumhuriyetimizde yayımlanan gazete, dergi ve benzeri yayınlar da bu konuyla ilgili haberler hiçte az değildir. Bu anlamda Adıge Radyosu ve Televizyonu da ellerinden gelen katkıyı yapıyorlar.

Konuyu irdelediğimizde dikkat çekici bazı noktaları görebilmemiz de mümkündür. Adıgey Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanı Bedanıkho Ramazan'ın ifadesine göre, cumhuriyet okullarında okuyan 14 bin 4 yüz kırk bir öğrenciden Adıgece'yi öğrenmeyen sadece 21 kişidir. Bu sayıların önemini 15 yıl önceki yaşanan gelişmelerden hareketle daha iyi anlarız. Maykop'taki okullarda Adıgece eğitiminin olmadığı, Adıge köylerinde

“Rus Sınıfı” , “Adıge Sınıfı” diye ayırım yapıldı, Adıge ebeveynlerinin ezici çoğunluğunun çocuklarının Adıgece dersi almalarını istemediği hatta bu konuda bir tepki oluşarak Tahtemikhuay ve Şewcen Rayonlarının sonunda Moskova'ya kadar dilekçe yazdıkları hesaba katılırsa sayın Eğitim ve Bilim Bakanının verdiği rakamlar cesaret verici gelişmelere işaret ediyor.

Hepimizin ortak feryadı; "Aman ne olur anadilimizi terk etmeyelim onu kaybedersek ulusta yok olacaktır." olmalıdır.

Peki dilin öğretimine yönelik cumhuriyetimizdeki çalışmalardan ve faydalarından haberdar mıyız? Söylenenlerin ve yapılanların hiçbir faydası gelmedi diyemeyeceğim. Fakat yapılanlar yeterli değil dersem yanılmayacağımı sanıyorum. Olmasını istediğimiz şeylere kendimizi kaptırarak gerçekleri tam olarak düzgün bir şekilde ifade etmemimizde çok sık görülen bir durumdur. Adıgey Cumhuriyeti okullarındaki öğrencilerden Adıgece'yi öğrenmeyi istemeyenlerin sayısının 21 kişi olduğunun söylenmesi çok iyi, ancak üzücü olan Adıgece dersi alıyor denilenlerin pek çoğunun Adıgece konuşmayı beceremedikleridir. Adıgece'nin öğretilmesinde yeteri kadar gayret göstermiyorlar suçlamasıyla karşılaşmak istemeyen öğretmenlerden bazıları gerçeği çarpıtmak ve farklı göstermek gayretindeler. Sonunda Adıgece'yi konuşamayacak durumda olan Adıge öğrencilere hak etmedikleri

* Peneşu Sefer, Adıge Cumhuriyeti ulusal yazardır.

değerlendirme notunun da abartılarak takdir edildiği de ortaya çıkıyor. Ortaokul diploma notlarında yetersiz öğrencilerin notlarının 4 ya da 5 olduğunu görüyoruz.

Bu durumu Adıge ailelerinde dünyaya gelen pek çok çocukta, özellikle şehirde yaşayan ailelerin çocuklarında tespit etmek mümkündür. Anadilin bilinmemesinin sebebi ailelerin onun öğrenilmesine yeteri kadar önem verilmemesidir. Geçmişte pek çok kişinin Adıgece'ye olan bakış açısını yok sayamayız. "Adıgece'nin çocuklarımıza ne faydası olacak? Pşize nehrinin öte yakasına geçtiğinde Adıgece'nin geçerliliği yok" söylemlerine kapılmış hiçte azımsanmayacak sayıda aile var. Onlar Rusça'yı iyi bilirlerse çocuklarının kültürlü, eğitilmiş kişiler olacağını sanıyorlar.

Rusça'nın iyi bilinmesinin gereğinde tereddütte mahal yok. Rusya'nın yanında SSCB döneminin cumhuriyetlerinde de bugün birbirlerinden ayrı olsalar da Rusça insanların anlaştıkları ortak iletişim dilidir. Farklı ulusların anlaşmalarını sağlayan bir dil konumundadır. Sadece Rusça değil, insanın birçok dil bilmesi onun daha eğitilmiş sayılmasına sebeptir. Ancak anadili bilmemenin hiçbir anlamı yoktur. Bizim söylediklerimizi doğrularcasına Adıge gençlerinin anadillerine yeterli değeri vermediklerini, Maykop caddelerinde görebileceğimiz ve duyabileceğiniz şeyler ispat ediyor. İki Adıge kızı caddede karşılaşırsa anadillerinde konuşmayı kendilerine yakıştıramıyorlar. Yapmacık bir edayla Rusça konuşuyorlar.

Adıgece devlet dili oldu diyorsak da bu hayatta tam olarak karşılığını bulmuyor. Adıgece bir ricayı yada bir sorunu ifade eden bir dilekçe yazanı göremeyeceğinizi bir yana bırakın, Adıgeler bir araya geldiklerinde Adıgece'yi bilmeyen aralarında sadece 1-2 kişi olsa dahi Adıgece'yi öteleyerek Rusça konuşuyorlar. Nihayetinde Adıgece'yi konu alan toplantılarda da bunu görmek mümkün.

Rusça'yı iyi bilirlerse çocuklarının eğitilmiş ve okumuş kişi olacaklarını varsayan bu anlamda da Adıgece öğreniminin gerekmediğini düşünen anne babaların büyük bir yanılgı içinde olduklarını ispatlayan bir örneği anlatmak istiyorum. Bilim ve sanat alanında ün yapmış insanlarımızın hemen hemen tamamı Adıge köylerinde dünyaya geldiler ve oralarındaki okullarda eğitim gördüler. Adıgece'yi iyi biliyorlardı. Fakat bu onlardan hiçbirine engel teşkil etmedi. Moskova ve benzeri birçok şehirde

bulunan yüksek eğitim kurumlarında eğitim görüyorlardı.

Adıgece'nin öğrenilmesi ve güçlendirilmesine dair cumhuriyetimizdeki gayretler ve uygulamalar az olmasa da bizim istediğimiz düzeyde gerçekleşmemesinin önündeki engellerden söz edecek olursak değinmemiz gereken çok şey olacak. Onlardan biri bu konuda söylem ve eylem örtüşmesinin olmadığıdır. Adıgece'nin öğreniminin okullarda güçlendirilmesi gerek diyoruz ancak bu konuda gerekli haftalık ders saatlerinin azlığı, hatta bunların çoğaltılması gerekirken azaltıldığı şikayeti Adıgece öğretmenlerden çok işitilir. Söylemiş olduğumuz gibi bu durum Adıgece'nin öğrenimine yeterli önem verilmediğinin ispatıdır.

Çocuk küçüklüğünde ana dilini bilmemesinin ne anlama geldiğini yeteri kadar idrak edemiyor, ardından dili bilmemenin getireceği sıkıntılarla karşılaşabileceğini düşünmüyor. Adıgece'yi bilmese de olur diyen anne babaları çocuk memnuniyetinde dinliyor. İlerde de bu tutumun sonuçlarından pişman olduğu çokça görüldüğü. Fazla uzağa gitmeden buna yakın çevremden bir örnek getireceğim.

Ağabeyim İsa 27 yıl Çeçenistan'da orduda görev yaptı. Grozni şehrine yakın Çernoreçiye denilen yerde ev bark sahibi olmuş orda yaşıyordu. 2 kızı ve 1 oğlu orda dünyaya geldiler. Onların anne babası çocuklar Adıgece bilmese de olur diye düşündüler. Rusça'dan başka dil bilmeyen çocuklar sonuçta Maykop'a döndüler. İşte o zaman kızlarda, delikanlıda anadillerini anne babalarının öğretmemelerinin yanlış olduğunu anladılar.

Şu anda anne - baba kızlarının ve oğullarının Adıge olmayanlarla evlenmelerini istemiyorlar. Fakat Adıgece bilmeden ben Adıgeyim demenin ne anlamı olabilir? Buna yönelik ağabeyimin küçük kızı Rita'nın söylediği şeyi sıkça hatırlarım. Adıge'den başkasıyla evlenmesinin doğru olmayacağını sıkça tembihleyen annesine Rita'nın yanıtı: "Tamam anladım da hep tekrar ediyorsun ama Adıge gençleri benim Adıge olduğumu nereden anlayacaklar? Adıgeyim ama Adıgece bilmiyorum. Fiziksel görünümde Adıge kızları gibi değil biraz kızılcayim. Önüme gelen Adıge gençlerini Adıgeyim, Adıgeyim diyerek mi karşılayacağım?"

Ağabeyimin oğlu Yuri Adıgece bilmemenin pişmanlığını pek çok yerde yaşıyor. İyi günde kötü günde Adıgeler bir araya gelip Adıgece

konuştuklarında söylenenleri anlamıyor. Konuşmalara katılamıyor, donuk bakışlarla etrafı seyrediyor. Yuri'nin 3 kızı iyi derecede Adigece bilseler de Yuri onlarla Rusça anlaşıyor.

Hayatını köyde geçirmiş ve ilerlemiş yaşına rağmen Adigece Rusça karışımı konuşmaları yapanları görünce şehirde doğup eğitim görenler içerisinde anadilini bilmeyenleri görmek yadırganacak bir durum olmaktan çıkıyor. Bu kişilerin Radyo ve Televizyon ekranlarında konuşurken kullandıkları dile insan onlar adına üzülüyor. En üzüntü verici olan şey Adigece ifade etmenin mümkün olduğu yaygın kelimeleri dahi bir yana bırakarak Rusça kelimeler kullanmalarıdır.

Sovyet döneminde sayıca küçük ulusların dillerine ve kültürlerine olan bakış, başka şekilde ifade edilecek olursak, ulusların yakınlaştırılmasına yönelik uygulanan politikaların temelinde Rusça'nın yaygın kullanılmasını sağlamak temel politikası vardı. Günümüzde de bunu unutmamış bu yönde kanaat sahibi anne babalar mevcuttur. Üzücü olan demokrasinin getirdiği bir cumhuriyete sahip olduğumuz ve de yaşantımızda büyük değişimler olduğunun günümüzde bu kişilerce yeterince anlaşılamamış olmasıdır.

Adigece'nin iyi bilinmesinin gereği onun aile içinde kullanımı ya da Adigeler bir araya geldiğinde gereği hasıl olduğunda konuşmakla sınırlı değildir. Dili bilmenin önemini daha derin düşünmek lazım. Her ulusun kültürünün temeli dilidir. Anadilini bilmeden ulusal kültürü derinlemesine kavrama imkanı yoktur. Ardından cumhuriyete sahip olduktan sonra Adigece daha da önemli hale geldi. Şimdi Adige dili bilmeden atanamayacağın pek çok makam var. A.C. nin ilk anayasasında başkanın Adigece'yi ve Rusça'yı iyi bilmesi zaruret idi. Sonradan yapılan değişiklikle bunun değiştirilmesini ben şahsen doğru bulmuyorum. Cumhuriyete adını veren ulusun dilini bilmeyen bir başkan konusunda tartışmayı gereksiz görüyorum. Bunun gibi kültür, eğitim ve bilim bakanlarımızın Adigece'yi bilip bilmemelerini konu edinmeyi, tartışmayı gereksiz görüyorum. Bu gibi görevlerin Adigece bilmeyenlere verilmesinin uygunsuzluğunu pek çok başka konuda, örneğin sanat konusunda açıkça söyleyebiliriz.

Adigece bilmeden Adige yazarı mı olacaksın? Adigece yayınlanan gazete, dergi, Adige Televizyonu, Radyosu gibi iş kollarında Adigece bilmeden sonuç alınabilir mi? Adige şarkıcısı ya da iyi bir

Adige artist olmak için iyi derecede Adigece bilmek gerekmiyor mu? Sonuçta Adigece çıkan kitapları, dergileri, gazeteyi okuyamıyor Radyo ve Televizyondaki Adigece yayınları anlayabilmek Adigelik açısından çok önemlidir.

Çocuğun gelecekte hangi mesleği seçeceğinin bilinmesi oldukça zordur. Adigece bilmemesinin ona getireceği sorunlarla da karşılaşması mümkün. Kötü olan bunun idrakinde olmayan bunu düşünmeyen azımsanmayacak sayıda anne babanın varlığıdır. Çocuk hangi dil olursa olsun ilk önce annesinden duyduğu sözlerle daha sonra aile bireylerinin konuşmalarıyla dili öğrenmeye başlar. Anneler bu konuda kararlı bir tutum içinde olsalardı iyi olurdu. Bu konudaki eksiklik okullarda Adigece öğreten öğretmenlere büyük sıkıntılar çıkarmaktadır. Kanunlar var demenin rahatlığına kaçmadan kanunların gereğinin hayata geçirilmesi ve karşılaşılan sorunların çözülmesi konusunda cumhuriyet liderlerinin gerektiği kadar ilgilenmeleri, en önemli ve doğru gerekliliktir.

Soydaşımız olmayan çoğunlukla da Ruslardan dilimizi öğrenenlerin olması iyi ancak beni üzen, Rus çocukları Adigece konuşurken Adige çocuklarının Adigece'yi bilmemeleridir.

Bu yazımı okuyanlar arasında da Adigece'nin öğrenilmesi konusunda gerekli olanlara yaptığım vurgudan ve bu konudaki yaklaşımından rahatsızlık duyanlar olabilir. Konuyu bu şekilde ifade etmemin amacını da gizlemeden söyleyeceğim. Dilimizin geleceği adına geleceğe yönelik kaygılarım var. Yapılan iyi şeylerin sonuçları konusunda bir sorun yok. Onlar yok olmayacak. Kaygılanmamız gereken şey ihtiyaç duyduğumuz hakkındadır. Amacım çocukları "Adigece bilmeseler de olur" bakış açısına sahip anne babalara biraz sitem edip onları biraz bilinçlendirmek. Onları düşünceye sevk ederek eğer dünyada ulusal varlığımızı sürdürmemiz gerekiyorsa ulusal anlamda kendilerine gelmenin tam zamanı olduğunun idrakine vardır.

Adige Mak gazetesinin ilk sayfasının üstünde "Bir aradaysak - güçlüyüz" ifadesi doğru ve haklı olarak yer alır. O, derin anlamı olan, güçlü bir sözdür. Evet, birlik ve uyum içerisinde çalışırsan her türlü konuda sonuca ulaşırsın. Herkesin, dilimizin geliştirilmesinde her Adige'nin diline yüksek bir ilgi göstermesinin, dilimizi kaybedersek ulusumuzun da yok olacağının unutulmamasının idrakinde olmasını istedim. Allah şahittir ■

Kaybolan
bir dilin
yeniden
konuşulur
hale
getirilmesi . .

İbranice'nin Şaşırtan Başarısı*

Dr. JACK FELLMAN (Çev.: Cem Özgür)
Bar Ilan Üniversitesi-İsrail

Dillerin yeniden hayata dönüşü ve dilleri yeniden hayat döndürenler konusunda 1966'da yayınlanan öncü çalışmasında, Amerikalı dil bilimci Einar Haugen şöyle yazıyor: "Bu tür hareketlerin, kendi halkının yaygın tatminsizliklerinin üstesinden gelen tek bir inanmış kimseye kadar takip edilebileceği neredeyse bir kural olarak ortaya çıkmaktadır. Dili ihmal edilmiş bir gruptan çıkan bu tür reformcular, dillerinin varlığını yeniden inşa etmek konusunda sıklıkla sadece entelektüel bir motivasyondan daha fazlasına sahiptiler. Onları grubun genel özgürleşmesine bir katkı, bir isyan aracı ve bir birlik sembolü oldu." Modern zamanların gerçekten sıra dışı sosyolingüistik olaylarından birisi olan İbranice'nin yeniden doğuşu açısından, bu niteleme Eliezer Ben-Yehuda için kesinlikle doğrudur.

Eliezer Ben-Yehuda, 7 Ocak 1858'de Luzhky isimli Litvanya köyünde Eliezer Yitzhak Perelman adıyla doğdu. O zamanın ve mekanın hemen hemen bütün Yahudi çocukları gibi İbraniceyi çok küçük yaştan itibaren, tamamen dini eğitimin bir parçası olarak öğrendi. Çalışmalarında mükemmelleşti ve nihayetinde bir haham olması ümidiyle bir talmud akademisine (yeşiva) gönderildi. Bununla beraber, o zamanının Doğu Avrupası'nda gelecek vaat eden tüm çocuklar gibi seküler dünyayla ilgilendi ve yeşivayı

bir Rus lisesine tercih ederek, çalışmalarını 1877'de dışardan bir öğrenci olarak tamamladı. Aynı yıl Rusya, Türklerden bağımsızlıklarını geri kazanmaları için akrabaları olan Bulgarlara yardım etmek üzere Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açtı. Ben-Yehuda, Bulgarlara haklarının iade edilmesi ve Bulgar ulusunun kendi ulusal toprağında yeniden doğması fikrinden çok etkilendi. 19.yy'da çeşitli Avrupa ulusları bu şekilde yeniden doğmuşlardı ve bunların muhtemelen en ünlüsü 1829'da klasik Atina'nın mirasçıları olan Yunanlılar ve 1849'da klasik Roma'nın mirasçısı olan İtalyanlardı. Ben-Yehuda bu yeniden doğuşlardan derinden etkilenmişti ve Avrupalı ulusal tamamlanma düşüncesinin kendi halkı Yahudilere de tatbik edilebileceği sonucuna vardı. Antik, klasik olmayan bir halk olan Bulgarlar kendilerine ait devleti talep ve elde edebiliyorlarsa, o zaman "Kitap Halkı" ve tarihi Kudüs'ün mirasçıları olan Yahudilerin de aynı şeyi hak ettiğini derinden hissetti, işin gerçeği. Yahudi ülkesi Eretz-İsrail'de 19.yy'da çok az Yahudi vardı ve Yahudilerin dili İbranice neredeyse tamamen bir konuşma değil yazı diliydi. Ama bu engellerin aşılamaz olmadığını hissetti. Yahudiler topraklarına geri dönmeli ve kendi dillerini yeniden konuşmaya başlamalıydılar.

Bu fikirlerden hareket ederek, Ben-Yehuda Filistin'e gitmesi gerektiğine karar verdi. 1878'de

(*) Samsun Kafkas Derneği'nin yayın organı Çerkesya dergisinin 8. sayısından alınmıştır.

Rusya'dan ayrıldı ve gelecekte Filistin'deki Yahudi cemaatine yardım edebilmek için ilk önce Paris'e tıp okumaya gitti. Bununla beraber kendi sağlık sorunları (verem) sebebiyle çalışmalarını tamamlayamadı ama, hakkını teslim etmek gerekirse, kanaatlerinde tereddüt etmedi ve bozulmamış bir İbraniceyi yeniden hayata döndürme planlarıyla beraber 1881'de Filistin'e gitti. Gerçekten de, henüz yurt dışındayken bile hayata dönüş sorunu üzerinden uzun süre derin bir şekilde düşünmüştü ve çeşitli Yahudi dergilerinde Yahudi halkının yeniden doğuşu, kendi ülkeleri ve kendi dilleri üçlü sorunu üzerinde makaleler yazmıştı. Hakikaten bu eski makaleler Yahudi milliyetçiliğinin temel öğelerini içermeleri açısından modern siyasi siyonizmin öncüleri olarak düşünülebilirler; yerleşimcilik politikası, İbrani dilinin, edebiyatının ve kültürünün ulusal anavatanda yeniden canlandırılması. Bu şehri, yeniden canlanmacı fikirlerini, Filistin ve diaspora çapında yaymakta bir üs olarak kullanmayı planlayarak, çoğu Filistinli Yahudi'nin çeşitli cemaatler halinde yaşadığı Kudüs'e yerleşti.

Ben-Yahuda, eylem için çeşitli planlar benimsedi. Bunların başlıcaları üç kademeliydi ve "Evde İbranice", "Okulda İbranice" ve "Kelimeler, Kelimeler, Kelimeler" olarak özetlenebilirler.

"Evde İbranice" düşünüldüğünde, ilk uzun İbranice sohbetinin bir sonucu olarak, Ben-Yehuda daha Filistin'e gelmeden önce karşılaştığı her Yahudi'yle İbranice konuşmaya karar vermişti. Bilindiği kadıyla, bu ilk konuşma Paris'te Boulevard Montmartre'deki bir kafede Getzel Zelikovitz veya Mordechai Adelman'la yapılmıştı. Ben-Yehuda, arkadaşları ve tanıdıklarıyla başarılı bir şekilde İbranice konuşabileceğini kendi kendine kanıtladığından beri, Filistin'e vardığında İbranice'nin kendisinin tek dili olmasını istiyordu. Belki belli konulara dair İbranice kelime yoksallığı hariç tutulursa, bunun onun için fazla zor olmadığı belirtilmelidir. Gerçekten, Ben-Yehuda karısıyla Jaffa'da gemiden indiği zaman bir Yahudi sarraf, bir Yahudi hancı ve bir Yahudi arabacıyla tamamı İbranice yaptığı konuşmalarda büyük bir iyimserlik buluyordu. Bunun sebebi İbraniceyi yanlışları olsa da, yine de az ya da çok doğal ve serbest konuşabilen, basit insanlarla karşılaşmasıydı. Ama Ben-Yehuda Filistin'deki Yahudilerin sadece İbranice konuşmasını istiyordu. Bu yüzden, 1882'de ilk oğlu Ben-Zion Ben-Yehuda (ya da daha bilinen adıyla İttamar Ben-Avi) doğduğunda Ben-Yehuda kansı Deborah'a, çocuğu modern tarihte tamamen İbranice konuşan ilk çocuk olarak büyütmesi için söz vermişti.

Ben-Yehuda'ya göre bu, yeniden canlanmanın geleceği açısından çok önemli bir sembolik olaydı. Çünkü evde bir çocuk olunca, ebeveynler ve ziyaretçilerin ona doğal bir şekilde hitap etmeleri ve tamamı İbranice olmak üzere günlük konularda sohbet etmeleri gerekirdi. Ve çocuk nihayet kendi kendine konuşur hale geldiğinde, Ben-Yehuda dilin yeniden doğuşunun gerçekten mümkün olduğunu gösteren canlı bir kanıtı sahip olacağını biliyordu.

Ben-Yehuda'nın sözlüğünün giriş kısmında yazdığı gibi, "Eğer bir dilin geriye hiçbir şey kalmadan konuşulması durmuşsa, dilinizden kalanı muhafaza edin, (eğer böyle bir dil varsa) yeniden geri dönebilir ve bir bireyin hayatının tüm gereksinimleri için konuşulan bir dil haline gelebilir. Bir topluluğun konuşulan dili hale geleceğine şüphe yoktur."

Ve olan gerçekten de buydu. İttamar Ben-Avi öz yaşam öyküsünde, Ben-Yehuda'nın oğlunun sadece İbranice duyması ve bunun bir sonucu olarak sadece İbranice konuşması için aldığı katı tedbirleri (biraz fazla romantik bir şekilde de olsa) betimler. Buna göre, örneğin eve İbranice bilmeyen ziyaretçiler geldiğinde, Ben-Yehuda onu yabancı dilleri duymasın diye yatağına gönderiyordu. Benzer şekilde, bunlar hiçbir şekilde İbranice olmayıp, en nihayet yabancı dil sayıldığı için çocuğun kuşların cıvıltısını, atların kişnemesini, eşeklerin anırmasını ve kelebeklerin kanat çırpmasını duymasına izin vermezdi. Gerçekten, çocuk konuşmaya nispeten geç bir yaş olan dört yaşında başladı. Annesi, Ben-Yehuda'nın isteğini karşılayamıyor ve çocuğa sadece İbranice konuşamıyordu. Bir gün Ben-Yehuda evde yokken, boş bulunarak çocuğa kendi ana dili olan Rusça ninniler söylemeye başladı. Ben-Yehuda erken döndü ve evinde Rusça kullanıldığını görünce hızla içeri daldı, bağırmağa başladı. İttamar bunu takip eden acıklı sahne hakkında şöyle yazdı: "Babamı öfkeli, annemi üzüntü ve gözyaşları içinde gördüğümde bu bende bir şok yarattı. Sessizlik dudaklarımdan kalktı ve ağzımdan konuşma olarak çıktı".

Evde bir çocuğun olması, günlük hayatın sıradan şeyleri için uygun kelimelerin bulunması gereğini iyice belli etti. Böylece, Ben-Yehuda oyuncak, dondurma, jöle, omlet, mendil, havlu, bisiklet ve daha yüzlerce nesne için daha, yeni İbranice karşılıklar buldu. Çocuk büyüdükçe, hem kelime hazinesi, hem de ifadenin doğallığı açısından İbranice de büyüdü. Gerçekten, Ben-Yehuda ve İbranice konuşan ailesi yaşayan bir efsane, yeniden doğuşun diğerlerince örnek alındığı canlı bir örneği haline geldiler ■

Ahşap ustası, sanatçı Nevzat Özbay:

“Ağaç benim iç dünyama en yakın malzeme”

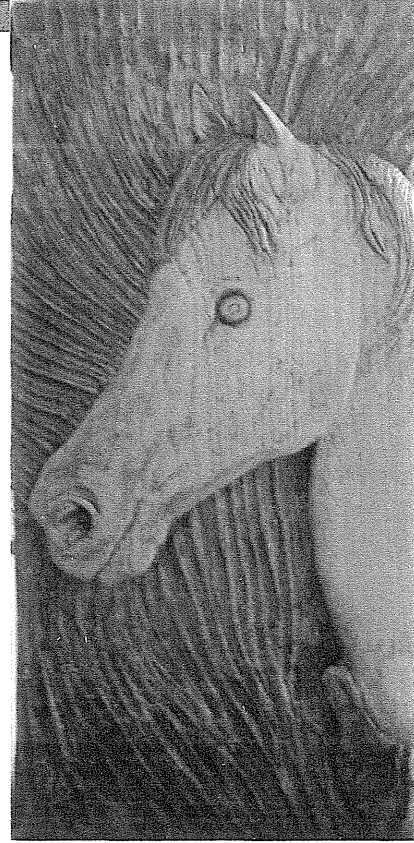
Ahşaptan yaptığı yaklaşık 100'e yakın eseri, sürgün haftasında Ankara Derneği'nde sergilenen, ziyaretçilerce yoğun ilgi ve hayranlıkla izlenen Yismeyl Nevzat Özbay ile Nart Dergisi okurları adına söyleştik...

- Sayın Nevzat Özbay, bize kendinizi tanıtır mısınız?

- Ben Kuzey Kafkasya göçmeni, Kayseri Uzunyayla, Pınarbaşı yöresi Kazancık köyündenim. Çerkesler'in Abaza halkıdanım.

- Ankara Derneği'nin organizasyonuyla sürgün haftasında açtığınız ahşap serginizden sonra, daha çok kişi sizi tanıma imkanı buldu. Sergiyi anlatır mısınız?

- Sergi hakkında bilgi vereyim. Ben bu işe başlarken sergi açacağım diye başlamadım. Çünkü sergilemeye değer bir şeyler yapıp yapamayacağımı bilmiyordum, kendimle yüzleştim esasen. Ama biraz da özgüvenim vardı doğrusu. Denemek gerekiyordu, denerken de zorun rolünü yaşadım. Belli bir yaşa gelmiş ve farklı işlerle uğraşmış, mesleki olduğu kadar politik ve felsefi olarak da değişik alanlarda deneyimler biriktirmiş bir insan olarak, özünde bunların yansıması ve dışavurumunu yapmaya çalıştım. Hayatının her döneminde ağaçla birlikte yaşamış bir insan olarak denedim ve bir sonuç aldık. Aslında bu bir sonuç değil başlangıç benim için. Bu konudaki başarıyı test edip, insanların beğenisine sunmam, eleştiriler almam gerekiyordu. O yüzden sergi oldu. Sanat yapmak adına yapmadım aslında bunları. Kendi dünyamı, duygularımı, kendi tarihimi, halkımın tarihini anlatmaya çalıştım. Bu yüzden özgün olmalarını çok da önemsemedim, ona varana kadar toplumumun, insanlarımla bilmesi gereken, üstü örtülü bir yığın şey var. Benim çabam, insanlarımla unutturulan şeylerin hatırlatılması, o bireylere kendi kişiliklerine olan yabancılaşmalarına engel olacak koşulların sağlanması, kendi tarihini bilmesi, kendisiyle yüzleşmesi, dışarıdan gelen hatalı mantıkların

Çerkes mitolojisinden bir tasvir

Kayalara çivilenen Prometheus'un tasviri (üstte), bir Çerkes savaşçısı (altta).

etkisini çözümleyebilmesi adına bir şeyler. Çünkü Anadolu'da var olan canlı, dinamik bir kültürün bilinmemesi, onun inkar edilmesi, insanların kendilerine olan yabancılaşması, köklerinden kopması, geçmişi bilmeyen insanın günümüzü değerlendirmesinin olamaması ve geleceği görememesi, dünya görüşünün olmaması, çağdaş bir insana yakışır bir durum değil... Bu benim yanlış bildiğim şeylerin üstüne gitme biçimim, yani politik yanım aynı zamanda.

- Bu sergi ne kadar zamanda oluştu? Hobi olarak yaptığınızı söylediğiniz bu uğraş dışında neler yaptınız?

- Ağaçları yontmaya üç sene önce başladım. Evet, hobi gibi yapıyordum. Bir de şöyle bir durum var; doğal olarak buraya yöneldim. Çünkü ben bütün yaşamım boyunca ellerimle çalıştım, tabi beynimi de kullandım... Bunun dışında inşaat sektöründe, dekorasyonda aklınıza gelebilecek ne kadar değişik ustalık varsa hepsini yaptım. Bunlar, tarihi eser restorasyonu, ahşap kesmesi, montajı, bina yapma, bağımsız yapma...

- Bağımsız yapma nedir?

- Yani şöyle; mimarlardan, anıtlar kurulundan, tarihçilerden ve arkeologlardan bağımsız olarak yaptığım işler oldu. İstanbul'da yıkılmamış eski binaları restore ediyordum mesela... Başlangıçta, ekonomik sorunumu çözmek üzere, sıradan bir inşaatçı kalıpcı ustası olarak çalışırken, tesadüfler bir araya geldi, binaların süslenmesi, Osmanlı, Selçuklu tarzlarının kullanılması söz konusu oldu. "Ben yaparım" dedim, girdim yaptım. Yaptıklarımı beğenildi, referans oldu, onları görenler talepte bulundular. Bu böyle bir süre devam etti, bu şekilde üç bina yaptım. Şimdi o tür işlere devam etmiyorum, bu kadar yeterli oldu. Sürekli araştıran bir insan olduğum için, yeni şeylere yönelmek istedim. O üç binayı yaptıktan sonraki süreç sadece ekonomik kazanımlar üzerineydi, daha sonra bıraktım. O işi bırakmam, böyle tablolar yapmama zemin hazırladı.

- Bu sergide bakınca çok farklı çizgiler görüyoruz. Tek bir konu veya teknik yok. Çeşitli kullanım eşyaları, karikatürleri de işlemişsiniz ahşaba, ama Picasso'nun Guernikası da var. Bu çeşitlilik ahşabın uyumlu yapısından mı kaynaklanıyor, yoksa tamamen sizin özel çabanızla mı oluştu?

- Tabi ahşap sıcak bir malzeme, yani insan elini iyi kullandığı zaman iyi şeyler üretebiliyor. Ama aynı elini yumruk olarak da, silah olarak da kullanabilir insan. Aynı ağacı siz silah dipçisi olarak da, çocuk beşiği olarak da kullanabilirsiniz. İnsanın yapısıyla ilgili bir tercih bu. Dünya insanlığında müthiş bir ahşap birikimi, bir ahşap kültürü var. Organik madde ormandır, yani tek bir ağaç, büyük bir orman meselesi var. Yani anlatmak istediğiniz şeyleri ormanla, ağaçla çok güzel anlatabiliyorsunuz. Çok fazla konuyu ağaca işlemiş olmak, zaten diyalektiğin kendisi olarak da görünüyor bana. Ben ahşap oyma teknikleri üzerine çok bir şey de biliyorum sayılmaz aslında. Ama şunu yapmaya

çalıştım; örneğin bir Guvernika'yı yaparken ahşabı nasıl oyacağımın ziyade, İspanya tarihini ve Baskları, Guvernika'yı, Picasso'nun duygularını algılamaya çalıştım. Onu ağaç üzerinde nasıl gösterebilirim noktasında düşündüğüm şeyi teknik olarak kullandım. Tabi kolay taşınabilmesi için, orijinalinden daha küçük yaptım. Guvernika'nın orijinali 27 metre karedir.

- Bir tabloyu ahşapla, oyma tekniğiyle çalışmak zor değil midir?

- Hem zor, hem kolay. Çalışmanız uzun zaman alabiliyor, ama çok detay işleyebiliyorsunuz. Bu sergide gördüğünüz çalışmalarında, bütün gördüğüm detayları işlemeye çalıştım. Çalışırken de, ağaca sanat aktarmak kaygısıyla değil, üzerine aktaracağım olayı en iyi şekilde yansıtabilmek kaygısıyla işledim. Buna bir teknik denirse bilmiyorum. Mesela sonradan fark ettiğim bir şey var, bazı eserlerimi ahşap işler gibi değil de mermer işler gibi işlemeye çalışmışım.

- Çerkes mitolojisinden sahneler aktarmışsınız bazı tablolarınıza, bunları neye göre seçtiniz?

- Bunların toplamı bir tarihi ifade ediyor. Bir kültürün nasıl yaratıldığını ve o yaratılmış kültürün yaşıyor olduğunu ifade ediyor. Böyle sahneleri seçtim daha çok. Bütün tablolarda aynı zamanı, aynı eforu sarf ettiğimi söyleyemem. Rölyef çalışmalar var mesela, tarihle ve mitolojiyle ilgili olarak neler olduğunu göstermek amacıyla yaptığım şeylerdir, ileride farklı tekniklerle onların daha iyilerini yapmayı düşünüyorum. Yine bazı eserlerde yapabileceğim azami şeyleri yapmaya çalışırken,

diğerlerini özellikle mitolojik tabloları, böyle bir kültürün var olduğunu insanlar bilsin amacıyla yaptım.

- Bu çalışmalar içerisinde, sizin yapmaktan zevk aldığınız çalışmalar hangileridir?

- İki çalışma var, Nesrenjage ile Demirci Tlepş. Çerkeslerin en büyük tanrısı olan Tlepş'in bunlar ilk çalışmalar sayılır çok uzun sürede yaptım çok uzun sürede yapabilecekken ilk olmasından dolayı... Niçin Demirci ve Nesrej ben köy çocuğuyum toprağa yerleşikliği sabanı filan daha öne çıkarttım insanlık açısından da bana göre önemli o anlamda seçmiş olabilirim.

- İlgili odağı olan sürgün tablosu için ne diyeceksiniz?

- Sürgünü anlatan bir eser, benim en baştan beri düşündüğüm bir şeydi. Ben kendim çizeyim ve yapayım isterdim aslında. Ama ben ben ressam değilim, kendimi sanatkar olarak da görmediğim için, bu tabloyu yaparken de korkarak başladım açıkçası. Bunu doğru yansıtmamak olmazdı çünkü. Yani Picasso'yu yapamasam kırar sobaya atardım, ama bunu yapamazsam bir daha hiç yapamayacağım diye düşündüm. Çok da iyi olmamış olabilir, ama yapabileceğim en iyi işti. En azından, aynı konuda devamında bir şeyler yapabileceğim kadar bir iş çıkardığıma inanıyorum ortaya.

- Neden başka bir malzeme değil de ağacı seçtiniz?

- Benim yaşamımda ağaç yoktu. Bozkırlarda yaşadım ben, tarlada hiç gölgeliğimiz olmazdı bizim. Güneşin altında çalışmak, tırpan biçmek ve aylarca süren bir süreç. Böyle bir ortamda ağaç hasreti

Picasso'nun ünlü tablosu Guvernika'nın ahşaba uyarlanmış hali...

1864 Büyük Çerkes Sürgünü ile özdeşleşmiş, sürgünzedeleri gösteren bir fotoğrafın ahşaba aktarılmış hali

oluşturdu bende. Ağaç gerçekten dinamik, canlı bir şey ve ben de çağdaş bir insanım, bir çevreciyim, savaş karşıyım, doğa aşığıyım. Bu yüzden ağaçla çalışmayı çok seviyorum. Mesela benim ilk oyuncu ağaçtı, sonra oğluma yaptığım ilk oyuncak bir trendi ve yine ağaçtı.

- Ağaçla ilk yaptığınız malzeme neydi, hatırlıyor musunuz?

- İlk yaptığım malzeme tabancaydı. Henüz ilkokula başlamamıştım. Bizde gelenektir, erkek çocuklara bir at hediye edilir. Dayım da bana bir at hediye etmişti ve o atın kurtlar tarafından ürkütülüp kayalardan düşmesine şahit oldum. Bu benim ilk öfkemdi. O zaman çok sevdiğim atımı koruyamamak psikolojisiyle kendime ağaçtan bir silah yaptım.

- Hangi ağaçlarla çalışıyorsunuz? Her ağaç yontulmaya elverişli midir? En kolay çalıştığınız ağaç hangisidir?

- İhlamur, beyaz ihlamur oyma yapmaya uygun bir ağaçtır. Guvernika tablosunu kayın ağacından

yaptım. Kayın, kavak, ceviz ve bazı ithal ağaçlarla da çalışıyorum. Aslında her ağaçla sanat adına bir şeyler yapılabilir. Kısaca şöyle diyebiliriz; sanat için en kullanışlı ağaç, doğa içinde en doğal yetişen ağaçtır aynı zamanda.

- Bu sergiden sonrası nasıl olacak, neler yapacaksınız?

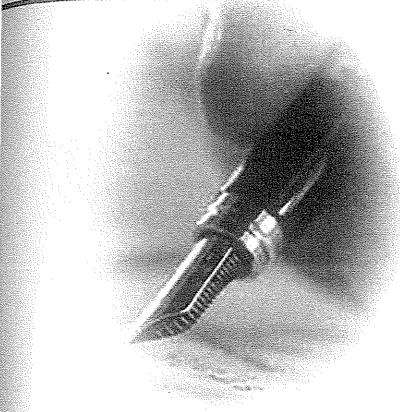
- Sergiye yetiştirmek istediğim, ama yetiştiremediğim çok iş var. Söz gelimi, sözlü edebiyatı ahşaba taşımak istedim. Yaşlı bilgelerimizin anlattıklarını canlandırmak bence müthiş bir şey olur. Bunlara çalışabilirim.

- Bu sergiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- İlgi güzeldi, ama çok ciddi bir eleştiri almadım. Ben eleştiri almak, eksiklerimi görmek isterdim.

- Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

- Ben dünyayı kitaplardan tanıdım, yaşadığım ülkeden hiç dışarı çıkmadım. Çıkma imkanım olsaydı, ilk olarak ana yurduma, Abhazya'ya gitmek ve oraları kendi gözlemimle bir şekilde insanımıza anlatabilmek isterdim.

Bir tablodan anımsamalar

ÖZDEMİR ÖZBAY

Ünlü Fransız yazarı Albert Camus; "Mythler hayal gücüdür, onları üretenleri canlı tutsun diye vardır." der.(1) evet, mythler hayal gücüdür. İlkel İnsanın nedenini çözemediği, gerçek olan doğa olaylarından korkuya, paniğe kapılması, bu korkuyu, bu olayları zararsız atlatabilmesi için hayal gücü, olayları alır beyin denen o derin laboratuvarında işler, şekilleri değiştirir. Korunmak için, sığınmak için yeni süslemelerle bir tanrının ya da kahramanın oluşmasına neden olur. Ve giderek gerçek dışı öğelerle birleşen bu oluşum destan tekstlerine dönüşür, ya da masal olarak karşımıza çıkar, kimi zamanda insanoğlunun belleğinde şu veya bu şekilde yer eden güçlü insan karakterleri, anlatıla anlatıla giderek myth kahramanı olarak söylencelerde yerini alır.

Bu oluşum, yüzyıllarca anlatılarak, kuşaktan kuşağa geçerek yol alır ve çağımıza ulaşana dek, İnsanoğlunun hayal gücü, yaratma gücü ile süslenerek, biçimlenerek belli bir üsluba dönüşür. Daha başka bir deyişle şiirsel anlatım ölçüsüne girerek destanlaşır ve ozanları yaratır. Ozanlar yalnız destan çağında değil, her çağda mitolojiye ekmek gibi, su gibi gereksinim duymuşlardır. Örneğin ünlü Fransız ozanı Victor Hugo "Satyr—Yüzyılların Efsanesi "(1859 yılında yayımlanmış) adlı yapıtında;

"- Güneşin atlarının yola çıkış saatiydi, Görkemli uyanışıyla boydan boya titreyen gök, Örtümlü kapının her iki kanadını açıyordu, Aklar içerisinde şaşılacak atlar görünüyordu, şafakta, Onların ardından koskoca bir küre benzeri, göz dayanmaz,

Pınl pınl koca arabanın değirmisi ışıldıyordu. Atları süren Tanrı'nın kolu seçiliyordu, Akilon dört atlı arabayı hazır etmişti ..." demektedir ve şiir sürüp gitmektedir.(2)

Mitolojik metinlerdeki tanrılar,, Doğa olaylarının yarattığı Tanrılar,uğranılacak tehlikeyi yenmek için aranan çareler sonucu ortaya çıkar, yani bir anlamda doğa güçleri tanrılaşır. Örneğin, Çerkes Ulusal Mitolojisi "Nart Destanlarında "ki Yıldırım tanrısı "Şible", Orman tanrısı "Mezitha", Denizaltı ve Sular Tanrıçası "Psithaguşe" Bereket tanrısı "Thağalec", Abaza mitolojisindeki yağmur Tanrısı "Dziwua" ve en önemlisi de "Ateş ve Demirciler tanrısı "Tlepş" bu şekilde Çerkes insanının hayalinde şekillenerek ve zamanla korkutucu olmaktan çıkarak insanoğlunun yaranna işlevler yüklenmişler ve ulusal edebiyatımızın temeli olan "Nart Destanları"nda yerlerini almışlardır.(3)

Bu destanların doğduğu o yeşil atlardan safir rengine geçen, yüreğimizde belleğimizde özlem ve umutla yaşattığımız kutsal yurdumuz da başlı başına bir destan, şiir kaynağıdır. Bu kutsal vatan Grek ozanı ve düşünürü Plutrakhos'un tümcelerinde şöyle yer bulmuştur;

"... En eski zamanlar için pek yerinde olarak şunu söyleyeyim, Ozanların ve mitologların yaşadığı uzaklardaki o ülke, mucizelerin ve trajik efsanelerin ülkesidir... Orada artık hiçbir kanıta hiçbir kesinliğe yer yoktur..." (4)

Hiçbir kanıta ve hiçbir kesinliğe gerek duyulmayacak şekilde Çerkes Halklarının yurdu olan, Plutrakhos'un söylediği Ozanların ve Mitologların yaşadığı safir ülkede, kutsal ve sevgili Ata Yurdumuzda söylenmeye başlanan Nart destanlarının başkahramanlarındandır "Nart Tlepş".

Durup dururken bunca destan kahramanı arasından Nart Tlepş'i neden seçtim? anlatayım: Geçenlerde, Büyük Çerkes sürgünü ve soykırımının 143 üncü yıldönümünü anma etkinlikleri çerçevesinde Ankara Kafkas Kültür Demeği'nin düzenlediği Uluslar

(1) Colette Estin - Hélène Laporte... Le Livre de la Mythologie Greque et Romaine Editions Gallimard Paris 1987

(2) A.G.E.

(3) Özdemir Özbay Mitoloji ve Nartlar. Kafdağı Yayınları..I. Ankara 1990.

(4) Colette Estin - Hélène Laporte A.G.E.

arası karikatür yarışması sonucu seçilen karikatürlerden oluşan çok anlamlı bir sergi ile yine büyük sürgünün anısına hazırlanan Nevzat Özbay'ın ahşap oyma sergisi gerçekleşmişti. Yarışmada derece alan ancak Türkiye'ye gelemeyen yabancı sanatkarların ödülleri almak üzere o sanatkarların ülkelerinin Ankara'daki diplomatik temsilciliklerinden kimi diplomatlar da bu açılışlara ve ödül törenlerine katılmışlardı. Vatandaşları olan iki sanatçının ödülleri almak üzere Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliğinden törene katılan ve her iki sergiyi çok dikkatli ve ilgi ile izleyen bu Ukraynalı diplomatlar, Nevzat Özbay'ın sergisini gezerken bana dönerek "Acaba bir ulusun Hafızası olan, geçmişini ve destanlarını ve diğer kültürel verilerin bu biçimde ahşap'a yontularak sergilendiği olmuş mudur...? Ben hiç duymadım "demiş ve sergide görevli olan arkadaşlarda internet kanalı ile sanat sitelerini taradıklarını, bu tekniğin ilk kez bu sergide Nevzat Özbay tarafından uygulandığını belirtmişlerdi. Sergiyi gezerken diplomatlar bir tablo önünde durakladılar birden bire... Ve bu tablonun ne anlatmak istediğini sordular. İşte bu tablo, bu muhteşem yapıtı ünlü Kahramanımız "Nart Tlepş'in Dökümhanesinde orak'ı yaparak halkını yerleşik tarım kültürüne geçişi ve Maden çağına geçişi anlatıyordu. Bu kısa zaman dilimi içerisinde Nart Tlepş'in kişiliğini dilimin döndüğünce bu yabancı diplomat gurubuna anlatmaya çalıştım. Çok ilgi uyandırmıştı. Ama istediklerimi tam anlatamamıştım. Bu sıkıntıyı daha sonra dile getirdiğimde Nevzat "Bırak şimdi yabancı diplomatları... Kendi halkımızdan insanlarımız acaba bu tabloları hareketle hafızasını yenileyebilmiş midir?" demişti.

Bu soru günlerce belleğimde yer edip durdu, Bu sıkıntıdan kurtulmak için sevgili okurumuza Nart Tlepş'i ve temsil ettiği uygarlık aşamalarındaki işlevini diğer kültürlerdeki demirci ustaları, pirleri, ya da tanrıları ile karşılaştırarak anlatmaya çalışacağım.

Nart Tlepş Nart ulularının en ünlülerindendir. Nart halkının tüm araç ve gereçlerini yapmak, Yeni buluşları ile halkın yaşamını kolaylaştırmak onun görevleri arasındadır. Her türlü madeni işleyip olağanüstü güzellikte araçlar yapar. Maden çağı uygarlığı aşamasının ve Nart toplumunun yeni buluşlarının simgesidir. Halkın gözünde çok güçlüdür. Ünlü Seteney Guaşe ile kimi zaman yardımlaşarak toplumsal sorunları çözerler. Kimi zaman da ters düşerler. Seteney kızgın taş parçasını Tlepş'e kırarak Sosnıkua'nın doğmasını sağlar. Sosnıkua'yı maşası ile suya daldırarak çelikleştiren yine Tlepş tir. Maşa, Çekiç, örs, orak, kılıç kalkan, zırh gibi erkek gücünün kullanımına sunulan maden eşyaların yapımı maden

çağının, yerleşik tarım kültürünün başlamasının işaretleri olduğu gibi erkek gücünün gerekliliğinin anlatılmaya başlanması Anaerkil(Matriarkal) çağıdan babaerkil(Patriarkal) çağına geçişin de habercileridir. Giderek erkek gücünün ekonomiyi elinde toplar olması, erkek gücünün etrafında ona bağımlı bireylerin çoğalması yavaş yavaş feodalizm'in, soy guruplarının oluşmaya başlamasının da habercisidir.

Natr Tlepş Sosnıkua'nın bir kahramana yaraşır biçimde eğitilmesini, silah kullanmayı öğrenmesini Seteney'in önerisi üzerine yine Nart Tlepş üstlenir. Seteney Tlepş'e sihirli silahlar ısmarlar. Kahramanımız bu yönü ile Grek Mitolojisinin total ve çirkin tanrısı, ateşin ve demircilerin piri Hephaistos'u anımsatır. Hephaistos'un Latin mitolojisindeki karşılığı ise "Vulcanus" olup Romaya Ege havzasından Etrüskler tarafından taşınmıştır. Akhilleus Troya savaşlarına giderken annesi Tannça Thatis Hephaistos'a giderek (aynen Seteney gibi) oğlu için efsunlu silahlar yapmasını ister.(5)

Total Hephaistos tanrıçaların en güzeli Aphrodite ile evlidir. Gerçi Seteney ile Tlepş in evli oldukları pek anlatılmaz, Ancak Sosnıkua'nın manevi annesi ve babası oldukları için ilişkileri adı geçen Grek tanrılarını anımsatmaktadır. Bu benzerliğe karşın, Tlepş'in tüm buluşları toplumun yararına, Hephaistos ise devamlı kin güden, kötülük düşünen bir tanrı olarak tanımlanır. Buluşlarını kendisi ile alay eden diğer tanrılar aleyhine kullanır. Hatta total olduğu için oğlundan utanan Tannça Hera bile onun şerrinden kurtulamaz. Total tanrı içine zincirler gizlediği bir taht yaparak onu annesine götürür. Tannça Hera tahta oturunca zincirlerle bağlanır ve bir daha kurtulamaz. Kısacası total ve çirkin oluşundan aşağılık duygusuna kapılmış olan Hephaistos kötülük yapmak-tan kendisini alamayan bir mitoloji kahramanıdır.

Oysa Tlepş güçlüdür, cesurdur, buluşlarını toplum yararına kullanır. Kahramanımız yararlı buluşları, haksızlıklara baş kaldırmış ile çağlar ilerledikçe tanrı nitelikleri giderek zayıflayan, demircilik sanatının ve demircilerin piri olan bir mitoloji kahramanına dönüşmüştür. Tlepş'in bu son işlevine benzeyen bir mitoloji kahramanı ise Kürt mitolojisinin "Demirci Kawa" sıdır.

Tlepş motifi ya da Kawa motifi günümüze dek ulaşırken çeşitli ozanların ve yazarların esin kaynağı olmuştur. Ömer Seyfettin'in "Diyet" öyküsündeki demirci kahramanından, Yaşar Kemal'in "Ağrı Dağı Efsanesi"indeki "Demirci Hüso"ya değin çeşitli yazarlarca işlenen demirci motifi Nart Tlepş, Hephaistos ve Kawa'nın edebiyata yansıma biçimidir bizce... ■

Uluslararası Arkeoloji Kongresi'nin ardından

HALİT YAŞAR NOGAY

Kaderin cilvesi, Biz Çerkesler, şu koskoca dünyada, kendi anavatan coğrafyasında yöneticileri olduğumuz üniter bir devlet, homojen bir ulus olma şansını bir türlü yakalayamadık... Ancak, bu dünyada tarihimizle, kültürümüzle ve genetik özelliklerimizle farklı bir yerimiz ve güçlü bir imajımız var. İşte bunun farkında olarak, kültürümüzle ve tarihimizle yaşamak ve var olmak zorundayız. Bu iş nasıl olur derseniz, bana göre cevabı çok da zor değildir. Kanımca;

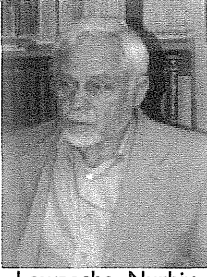
"Bir zamanlar geniş coğrafyalarda hüküm sürerek, günümüz insanı ve toplum yaşamı için dahi sihirli formülleri içeren, antik dönemlerin en yüksek kültür ve medeniyetini oluşturmuş, ancak bugün o güzelim kültürü tarihin derinliklerinde kalmaya yüz tutmuş olan Çerkes toplumuna ait kültürün bilgi ve belgelerini gün ışığına çıkarmak ve tanıtmak yeterlidir. Diğer bir ifadeyle; kültürümüzle ve tarihimizle varız demek istiyorsak, tarih ve arkeolojik araştırmalardan elde edilen gerçek bilgi ve belgeleri tanımak ve onları en iyi şekilde değerlendirmek, bu doğrultuda çalışmalar yapanlara da destek olmak gerekmektedir"

Çalışmalarına yakından tanık olduğum içim söylüyorum. Muhittin Ünal kardeşimiz bu konuda yıllardır, maddi ve manevi tüm gücüyle, gece gündüz demeden, bilgi ve belgenin var olduğu her yere

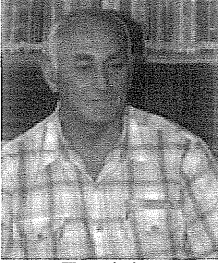
koşuyor bir şeyler yapmak için çırpınıyor. Bilimselliği daha fazla öne çıkarmak amacıyla, Kafkas Araştırma Kültür Ve Dayanışma Vakfı (Kaf Day)'ın kuruluşuna ön-ayak olmuş, Bilim Kurulu ve Bilimsel Çalışma Gruplarını bir bir oluşturmuş ve olanca gücüyle hizmete devam ediyor. O'na Tann'dan uzun ömür ve sağıklar diliyoruz.

Yaklaşık bir yıl evveldi, Arkeolojik araştırmalar konusunda heyecanlı çalışmalarına şahit oldum. Kafkasyalı arkeologlara, Anadolu medeniyetlerini, özellikle de Hatti-Hitit kültürü kalıntılarını tanıtmaya ve Kafkasyalı ve Türkiyeli arkeologlara ortak bir çalışma zemini sağlamak için çare arıyordu. Çünkü bilim çevrelerince kıyısından köşesinden artık kabul edilmeye başlanmış bir gerçek vardır. O da Kuzey Kafkasya (Maykop) kültürü ile Önasya ve Anadolu'daki Hatti-Hitit kültürünün birbiriyle ilintili olduğu gerçeği. Yıllardır çırpınıp duran Sayın Ali Çurey'in iddiaları da boşuna değildir her halde.

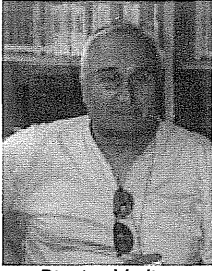
Muhittin Bey, 21 - 24 Mayıs 2007 tarihlerinde, İzmir'de gerçekleşecek olan, Birinci Uluslararası Avrasya Arkeoloji Kongresi'nin broşürlerini temin etmiş, kendileriyle ön görüşmelerini altı ay önce Kafkasya'da gerçekleştirmiş olarak Kuzey Kafkasyalı Arkeologlara elindeki broşürleri ulaştırmaya ve onların bu kongreye katılmalarının sağlanmasına

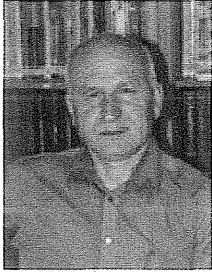
Lowpache Nurbii

Tov Aslan

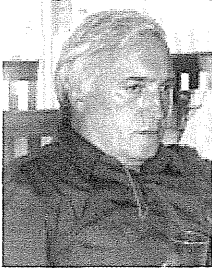
Bjaniya Vadim

Gabeliya Alik

Bjaniya Demur

Sakaniya Suram

çalışıyordu. Kongreyi düzenleyen, 9 Eylül Üniversitesi Anadolu-Avrasya Arkeoloji Araştırma Enstitüsü Direktörü Sn. Yrd. Doç. Dr. Semih Güneri ile işbirliği halinde bu katılımın altyapısını oluşturmuştu. Biz de memnuniyetle görev üstlenerek, broşürlerin yerine ulaşmasına ve Rusya Federasyonu'na bağlı Adıgey Cumhuriyetinden iki Arkeolog, Lowpache Nurbii ile Tov Aslan'ın bu kongreye gelmelerine yardımcı olduk. Ayrıca Abhazya'dan da 4 arkeolog, Vadim Bjaniya, Demur Bjaniya, Alik Gabeliya ve Suram Sakaniya da aynı uçakla geldiler ve kongreye birlikte katıldılar. Bu vesileyle, Truva, Efes ve Milet harabelerini gezip incelediler ve oldukça da etkilendiler.

Eşim Svetlana, çok okuyan, tarih ve arkeolojiye meraklı biri olduğu için, birlikte arkeologlara refakat ederek, Truva, Efes ve Milet harabelerini gezdik. Onların mesleki heyecanları ile inceleme ve notlar alırken ki memnuniyetlerine şahit olduk. Kongre süresince de hep birlikte olduk Kendileri böylesi bir uluslararası kongreye katılmaktan çok memnundular. Büyük çoğunluğu, Rusya ve Eski Sovyetler birliği ülkelerinden gelen Arkeologlar, Kafkasyalı meslektaşlarıyla yakından ilgilendiler ve onlara yardımcı olmaya çalıştılar. Bazı Türk arkeologları da onları tanıdıklarına memnun olduklarını ifade ettiler. Doğaldır ki, memnun olmayan da olabilecek.

Kongrede hakim dil Rusçaydı. o nedenle, tebliğleri (sunumları) büyük bir dikkatle izleme imkanı buldular. Eşim Svetlana da bir arkeolog gibi kongreyi heyecanla izledi, notlar aldı ve bizlere tercüme etmeye çalıştı. Konuklarımızın adeta sözcülüğünü de seve seve yaptı.

Birinci Uluslararası Avrasya Arkeoloji Kongresi gerçekten çok önemli bir ilk ve ileride çok ses getirecek bir bilimsel organizasyondur. Tüm katılımcıların ortak kanısı; bir çok güçlüğü ve imkansızlığı aşarak, bu kongreyi organize eden, böylesi bir ilk'e imzasını atan Sn. Yrd. Doç. Dr. Semih Güneri'nin büyük iş başardığı doğrudur. Yeğenimiz olan sayın Güneri'yi, eşini ve tüm ekibini biz de gönülden kutluyoruz. Gerçekten de önemli bir organizasyonun altından başarıyla kalktılar.

Kongrenin düzenlendiği Çeşmedeki İlica Otel, konumu, konforu ve salonları ile doğru bir seçimdi. Kongrenin düzenlenmesini sağlay-

an Yrd. Doç. Dr. Semih Güneri, eşi Nurdan hanım ve genç ekibi ile birlikte 3 gün boyunca durmadan çalıştılar, büyük çoğunluğu dış ülkelere (Rusya, Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Moğolistan, Çin, Sibiry ve diğerleri) gelen arkeolog bilim insanlarının her ihtiyaçlarıyla bizzat ilgilendiler, onların bilimsel çalışmalarını ortaya koymalarını temin için mükemmel bir ev sahipliği yaptılar ve haklı olarak da büyük bir sempati topladılar.

Kaf Dav Başkanı Muhittin Ünal, Türkiyeli, arkeologların hepsi ile yakın ilişki halindeydi. Çoğu arkeologları şahsen tanıyor ve sanki bir arkeolog gibi mesleki diyalog içerisinde samimi sohbetlere giriyor. Doğaldır ki, konu Hatti-Hitit ve Kafkasya antik kültürleri üzerine olunca çok ilginç değerlendirmelere de tanık olmak mümkün oluyor. Bir sohbet esnasında, Sayın Prof. Dr. Muazzez İlmiye Çığ'ın Hatti-Hitit kültürü konusunda, "Sizin ve bu meslektaşlarımızın anlattıkları ve bugüne kadar hiç duymadığımız bu dillerin Hattilerle bağlantılı dil olması ihtimali karşısında, şimdiye kadar öğrendiklerimizin hepsi alt-üst olur, ne olacak şimdi?" diye endişesini belirtmesine şahit olduk... Çünkü kalıntıların değerlendirilmesinde, Kuzey Kafkas dillerinin (Adıgece, Abhazca ve diğer yerel diller) devreye gimesi ile anlamlar ve yorumlar tamamen değişmeye, alt üst olmaya gerçekten aday gibi gözüküyor.

O anda aklımıza Ali Çurey kardeşimiz ve benzeri çalışmalar yapan diğer dostlar geliyor.

Kongreye katılan bilim adamlarının sunumlarında ağırlık, Orta Asya, Kafkaslar ve Anadolu coğrafyaları ile ilgili arkeolojik çalışmalarına ilgilidir. Zaten Dünyada, arkeolojik bulguların en yoğun olduğu bölgeler olduğu için, kongreye Avrasya kongresi denmesinin nedeni de bu değil miydi?.

Adıgey Cumhuriyetinden gelen arkeolog Lowpache Nurbii, sunumunda, Meot Tabletleri ve Kuzeybatı Kafkasya bölgesinde, Kuban ırmağının iki yakasındaki kazılarda bulunan eserlerden hareketle ön yazının izlerini ve heykellerini tanıttı.

Adıgeyli arkeolog Tov Aslan, baraj gölü nedeniyle, şimdi su altında kalan ve Çerkes antik kültürlerinin yoğun yaşandığı, Kuban Vadisi ile ilgili, dini cisimleri, nazarlıkları ve

kült nesneleri tanıttı.

Abhaz arkeolog, Bjaniya Vadim, Kafkasyanın Karadeniz kıyısı bölgeleri ile Maykop bölgesi, dolmenleri ve erken metal devri ilişkilerini tanıttı.

Abhazyalı Arkeolog Gabeliya Alik, Kuzey-doğu Karadeniz bölgesinde, Miletlilerin kolonizasyon çalışmaları ve etkileri hakkında bilgiler sundu.

Sempatik Abhaz arkeolog Bjaniya Demur, Karadeniz kıyısı, kuzeydoğu bölgesinde, GAGRA nekropol bilgilerine göre, Tunç devrine kadarki, Kurgan mezarlar ve dini törenler konusunda bilgiler verdi.

Abhazyalı 4. arkeolog Sakaniya Suram, Abhaz ve Bizans kilise mimarisi ve adetleri arasındaki ilişkilerle, çok eski bir geçmişli olan Abhaz mimarisinin Bizans mimarisini nasıl etkilediğini açıkladı.

Muhittin Bey, kongrenin açılışında, bu kongreye mutlaka katılmaları için defalarca arayarak davet ettiği ve müracaat formlarını ulaştırdığı Kabardey-Balkarlı tanınmış arkeologlar Bitroz Ruslan ile Keref Betal'in gelmemiş olmalarına, en azından birer tebliğ göndermemiş olmalarına oldukça üzülüyordu. O konumdayken dağıtılan ve katılımcıların tebliğ özetlerini içeren katalogları dikkatle ve süratle inceledikten sonra dudaklarından şu sözcükler döküldü. "Görüyor musunuz, Kafkas kültürüyle bizden başka herkes ilgili. Kimisi doğruları bulma adına iyi niyetle ilgili, kimisi kendi ülkesine mal etmek adına ilgili ama bir şekilde ilgili. En az ilgili olansa bizler..." O'na bu sözleri söyleten diğer tebliğler ve özetlerse kısaca şunlardı:

1- "İskit Döneminde Avrasya Göçebelerinin Göçleri Sorunu" N. Bokovenko

2- "Adige'den Kimmer Seferleri Dönemine Ait Arabalı bir Savaşçı Mezarı" V. Erlih/ V. Maslov

3- "Merkezi Abhazya'daki Seçkin Arkaik Kompleksler" V. Erlih / A. Copua / I. Knofontova

4- "Kuzey Osetya'da Brut Köyünde Alan-Prens Kurganlarından Çıkan Hançerler" T. Gabuyev

5- "İskit Giysileri Hakkında Bir Araştırma" H. Bilgin

6- "Kimmer Döneminde Kuzey Karadeniz Bozkırları" S. Mahortih

7- "Antik Yunan Metinlerinde Amazonların Kökeni ve Görünümleri" M. Demir

8- "Ölü Gömme Geleneklerine Göre İskit Toplumunun Sosyal Organizasyonu" Meysam Labbaf Haniki

9- "Kuzey Kafkasya Mitolojisinin Önasya ve Akdeniz Uygarlıkları ile

İlişkileri" Özdemir Özbay

10- Antik Çağ'da İtalya'da Yaşamış Doğu kökenli bir halk olan Etrüskler" Elif Tül Tolunay

11- "Merkezi Kafkasya'daki köylerin alan analizi sonucunda elde edilen yeni veriler" B. Kovalevskaya-Z. Tsarikayeva

12- "Son Tunç-Erken Demir Çağında Avrasya'nın Doğu Kesimi ile Kuzey Kafkasya'nın Bağlantı Problemi" S. Dudarev, A. Sazonov, V. Fomenko

13- "M.Ö. IV. bin yılda Mezopotamya'dan Kafkasya'ya Göçler ve Kafkasya'da Erken Tunç Çağ Kültürlerinin Kökeni" Necef Museyibli

Birinci Uluslararası Avrasya Arkeoloji Kongresi'nden sonra, Kafkasyalı arkeologlar, Kaf Dav, Kafiad, Kayseri ve Çorum Kafkas dernekleri, Ali Gündüz, Fata Oğuz, Zeki Görgü, İlhan Ageça ile Hüseyin Ercan'ın yardımlarıyla Polatlı'da Gordiyon (Frig), Kayseri'de Kültepe-Kaniş, Çorum'da Alacahüyük - Çatalhöyük-Boğazkale kazılarını ve Polatlı-Ankara- Kayseri- Çorum illerindeki müzeleri bir bir gezip incelemelerde bulundular, materyaller topladılar. Gelecekteki benzeri kongrelere daha iyi hazırlanmış olarak, Anadolu'da ve Kafkasya'da var olan arkeolojik buluntular arasında karşılaştırmalar yapmak vaadiyle ve sevinç içerisinde anavatanına geri döndüler.

Sonuç olarak, bu kongre, Çerkeslerin antik kültürünün, Hatti- Hitit kültürü, dolayısı ile, Ön Asya ve Anadolu medeniyetleri ile kuvvetli bağları olduğunu ortaya çıkartma çalışmalarının ilk ve önemli bir adımı olmuştur. İnaniyoruz ki, bu adımlar ileride büyük adımlara vesile olacaktır. Yeter ki, başlatılan bilimsel gayretlere sahip çıkalım ve gereken ekonomik desteği esirgemeyelim ■

Adıgey Devlet Dram Tiyatrosu diasporayı fethetti

Adıgey Devlet Dram Tiyatrosu 24 Mayıs - 7 Haziran tarihleri arasında federasyonumuzun davetlisi olarak Türkiye'ye geldi.

"Pselihoher" (Damatlar) isimli Adıgece komedi oyununu, Türkiye diasporasında yaptıkları turne ile 12 ayrı yerde sergileyen tiyatro, herkesin beğenisini kazandı. Turneye Bursa'dan başlayan tiyatro grubu, daha sonra sırasıyla İnegöl, M.Kemal Paşa, İzmir, Ankara, Sinop, Çorum, Turhal, K.Maraş, Kayseri ve İstanbul'da oyunlarını sahnelediler ve gittikleri her yerde yoğun bir ilgiyle karşılandılar, uğurlandılar.

Ankara'daki oyundan önce görüştüğümüz tiyatro sanatçıları, tiyatro dünyasında "Adıgelerin Molier'i" olarak bilinen ünlü Adıge piyes yazarının eseri olan "Pselihoher" isimli komedinin tiyatrodaki on yıldan daha uzun bir süredir, seyircinin de beğenisiyle gösterilmekte olduğunu söylediler.

Her biri deneyim-li, profesyonel oyuncuların oluşan sanatçılar, oyunun bu kadar beğenilme nedeni olarak, Adıgelerin ulusal anlayışı ve milli karakterlerinin oyunda başarıyla yansıtılmasını gösterdiler. Oyuncuların canlandırdıkları karakterler, günlük hayatın içinde karşılaşabileceğimiz karakterlerdi sanki. Tanınmış yaşlı amca Harun (Muhtar Ustok) ve yaşlı teyze Deneap (Svetlana Berzegova-Kuşu) ve bunlarla birlikte kendi mutluluklarını ararken maceralara sürüklenen ve tuhaf durumlara düşen genç çiftler, tanıdık ve komiktiler.

Oyunda tiyatronun önde gelen oyuncuları yer aldılar. Rusya Federasyonu'nun deneyimli sanatçısı, Adıge Cumhuriyeti, Kabartay-Balkar Cumhuriyeti ve Kuban halk sanatçısı Zaurbiy Zehov, Rusya Federasyonu halk sanatçısı, Abhaz Cumhuriyeti'nin deneyimli sanatçısı Murat Kukan, Rusya Federasyonu

değerli sanatçısı, Adıge Cumhuriyeti halk sanatçısı Meleaçet Zehova, Adıge Devlet Dram Tiyatrosu Müdürü, Adıge Cumhuriyeti değerli sanatçısı Svetlana Berzegova-Kuşu, Rusya Federasyonu değerli sanatçısı, Adıge Cumhuriyeti halk sanatçısı Çatip Paranuk, Adıge Cumhuriyeti halk sanatçısı Muhtar Ustok, genç oyuncular Alkes Bagov ve Janna Daurova. Bunlarla birlikte ekip yardımcısı, Kalmuk Cumhuriyeti değerli sanatçısı Aslan Hakuy. Kavgalı olan eşleri canlandıran Meleaçet Zehova ve Zaurbiy Zehov-Hapap eğlenceli ve komikler, birbirlerine aşık olan Alkes Bagov (Şıham) ve Janna Daurova (Susanna) dokunaklı ve saflar. Murat Kukan'ın canlandırdığı Haçik karakteri ve tüm bu oyunun baş yapımcısı Çatip Paranuk akıllarda kalıyor.

Kendilerine gösterilen ilgiden çok memnun olduklarını söyleyen, gittikleri her yerde seyircilerin Adıgece konuşmasına ve oyunu anlayarak gülmelerine başlangıçta şaşırdıklarını, sonra hayranlıkla karşıladıklarını belirten sanatçılardan, Adıgey Devlet Dram Tiyatrosu hakkında bilgi de istedik.

1937 yılında kurulan tiyatro, 70 yıllık faaliyet süresinde birkaç nesil sanatçı değiştirdi. Bu sanatçılar ülkenin en iyi tiyatro okullarından olan "Moskova Devlet Tiyatro Sanat Enstitüsü ve Leningrad Tiyatro, Müzik ve Sinema Enstitüsü"nden mezun kişiler. 2005 yılında tiyatroya, Rusya Tiyatro Sanat Akademisi'nden mezun yeni ve genç oyuncu stüdyosu katıldı.

Hatırlayacağınız gibi, Adıge Dram Tiyatrosu Kaffed'in davetiyle Türkiye diasporasına ikinci kez geldi. İlk geldiklerinde "Etnos" festivaline "Atalarımızın şarkıları" adlı oyunuyla katılmış ve bazı illerde oyunlarını tekrarlama fırsatı bulmuşlardı ■

Çerkes Ethem'e ideolojik olarak bakmak ya da bile bile lades!

EMRAH CİLASUN

Araştırmacı Yazar

Makalenin amaç ve metodolojisine dair

Çerkeslere hitab eden Nart dergisinde, yayınlanması için kaleme alınan bir makalenin tepesine, böylesine bir başlığı seçmiş olmak, düşünceyi kışkırtmak amaçlıdır. Bu, meselenin bir yanısıdır. Meselenin diğer yanı ise, tarihe, ideolojiden bağımsız bakılamayacağını hatırlatılmasının zaruretidir. Zira, bu dünyada sınıflar vardır ve hiç kimse, mensubu olduğu sınıfın ideolojisinden bağımsız hareket edemez. Herhangi bir meselenin, "iyi-kötü", "çirkin-güzel" gibi sıfatlar ile adlandırılıp çözülmesi, bu dünyada hiç kimseye nasib olamamıştır. Çünkü bütün bir münakaşa gelip şu noktaya dayanır: kimin için (siz bunu, "hangi sınıf için" diye de okuyabilirsiniz) güzel güzeldir-çirkin çirkindir, iyi iyidir-kötü de kötüdür? Bu mesele de berrak olmayış, işi, içinden çıkılmaz hale sokar.

Velhasıl bendeniz, diğer mevzularda olduğu gibi, Ethem Bey münakaşasına da, şu ya da bu ulusun, şu ya da bu azınlığın zaviyesinden değil, işçi sınıfının ideolojisinin, yani Marksizm'in zavi-

yesinden bakmayı doğru bulmaktayım. Başlığın, "bile bile lades" bölümü, tamamıyla, buradan hareketle bilinçlice, tercih edilmiştir. "Küreselleşme sürecinin getirdiği kıvraklık"¹ ortamında, dünyaya, ideolojik bakmamayı yeğlemenin, maalesef, geçerli akçe kabul edildiği günümüzde, "lades" demenin ehemiyeti her zamankinden daha fazladır. Zira, Slavoj Žižek'in de, son derece doğru bir şekilde formüle ettiği gibi, "çatışmalı aktörlerin katien ortak bir temele sahip olmayan sosyal antagonizmalarının adı, bilimsel olarak, siyasal Parallax'dır". Ve Žižek, bu bilimsel kavramı, öylesine okuyup geçecek olanlara, alaycı bir üslupla hatırlatmada bulunur: "Siyasal Parallax'a, uzun bir süre evvel sınıf mücadelesi denirdi."²

Maalesef, yıllardır Ethem Bey etrafında yürütülen münakaşalar, sınıf mücadelesinden hareketle değil, bilakis, gıdasını, resmi ideolojiden alan, sağ ve sol yorumlar ile yürütülmüştür. Tabii ki, bu cins bir yaklaşımın kendisi de, esasen bir sınıfa tekabül eder. Ve açıkça söylenmesi artık bir zarurettir ki, resmi ideoljinin tekabül ettiği sınıf, üretim ilişkilerini ve üretici güçleri, sevk ve

¹ Hakan Eken, "Ethem Bey Dosyası", Nart Dergisi, sayı: 47, s. 34.

² Slavoj Žižek, Parallaxe, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2006, s. 17.

koordine eden; buradan artı bir değer elde eden ve bu artı değeri, entegre olduğu yabancı sermaye ile paylaşan, dolayısıyla, bütün bir devleti elinde bulunduran, hakim sınıfın ta kendisidir.³ Ve Ethem Bey meselesi, tamamen, bu bahsi geçen hakim sınıf ile, sınıf çelişkilerinin bir tezahürü olarak, yakın tarihin ilk ihtilaflarından birisidir. Ve etnik kökeninden bağımsız, kendi başına araştırılmaya değer, son derece ehemiyete haiz bir konudur. Dolayısıyla bu makalenin amacı baştan sona Ethem Bey'i, bir tarih kronolojisi içersinde ele alıp, incelemek değildir. Bu, zaten defalarca yapılmıştır. Makalenin, önemle üzerinde durmak istediği nokta, Ethem Bey'in tasfiyesine neden olan ideolojik, siyasi ve askeri hususlar hakkında bir fikir teatisinde bulunmaktır. Esas konuları öne çıkartmak için, tali noktaları ve/veya önemli de olsa detayları uzun tutma pahasına dipnotlara yerleştirmeyi tercih etmiş olmam bu yüzdendir. O halde, serinkanlıca, Ethem Bey'in tasfiyesine neden olan sebepler üzerine sesli düşünmeye başlayabiliriz.

Siyasi sebepler

Herkesin cevaplaması gereken soru şudur:

gerek Ethem Bey ve onun kumandasındaki güçler gerekse de, Mustafa Suphi ve yoldaşları, neden Şubat 1921'de, Londra'da yapılacak olan konferans öncesi tasfiye edilmişlerdir? Her ikisinin tasfiye edilmelerinin tarihi Ocak 1921'dir. Bu bir tesadüf müdür?

Aralarındaki, niteliksel farklılıklara rağmen, her iki güç de, siyaseten Antan'a yanaşmak ve hatta Antant'ın dünyasına entegre olmaya karşıydılar. İster bu konuda yazmış olsun ister olmasın, Ethem Bey'in pratiği, bu soruya yeterince cevap vermektedir. Ethem Bey'in, köylü yığınlarından oluşan kalabalık bir ordunun başında bulunması ve bu ordunun, Ankara'nın, denetiminde olmaması, Antant açısından bir tehlike idi. Hele hele bu köylü ordusunun, Bolşevizmle yakınlığı, sadece, Ankara için değil bilakis, savaş sonrasının Türkiye'sini düşünen Antant için de tam bir felaketti.⁴ Dolayısıyla, Antant ile uzlaşmak, onun dünyasına entegre olmak için her zaman kapıyı açık bırakan Ankara'nın⁵, güven tazelemesinin yolu, Ethem Bey ve güçlerinin tasfiyesinden geçmekteydi. Ancak o şekilde, Ankara, ilk kez fiilen Türkiye'nin temsilcisi olma hakkını Antant nezrinde elde edebilmiştir. Ve

³ Çok daha kapsamlı bir münakaşayı gerektiren bu hususa ilişkin, şimdilik, iki misali burada zikretmek isterim. Birincisi, İdris Küçükömer'in şu sözleridir: "M. Kemal Atatürk'ün ölümüne yakın Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı vasiyetname ile hazineye ve CHP'ne ve cüzi bir miktarını da bazı yakınlarına bıraktığı büyük bir serveti olmuştur. Bunlar arasında 154.729 dönüm arazisi, 51 adet binası, çeşitli fabrikaları, hisse senetleri, çok sayıda hayvanları sayılabilir (Fethi Naci, Atatürk'ün Temel Görüşleri, M. Leventoglu, Atatürk'ün Vasiyeti). Bu büyük mülkiyetten anlaşıldığı gibi, M. Kemal, mülkiyet düzeninde anlamlı bir değişikliği öngörmüyordu." (Bkz. İdris Küçükömer, *Düzenin Yabancılaşması*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 99.)

İkincisi, 1926 TKP Konferansı'na katılan Adana delegesinin sunduğu rapordan şu bilgileri öğreniyoruz: "Adana ziraat memleketidir. Pamukla işgal eder. Şehirde tahminen 17-18 kadar fabrika vardır. Bunların 15'i faaliyettir. 3 tanesi Kuvayi Milliye zamanında Ermenilere ait olmak dolayısıyla yakılmıştır. Bunların 11 tanesi hükümete aittir. Emlak-ı Milliye'ye ..., 2 tanesi doğrudan doğruya Ziraat Bankasının emrindedirler. Adana'nın en büyük fabrikalarıdır. Mütebaki hükümet fabrikaları Halk Fırkası mensubinden ve Kuvayi Milliye'de bilfiil iştirak eden bazı ferdlarla bunların elinde isticar olarak tutuluyorlar. Bu kalan fabrikalarda Adana yerlisi ve haricden gelenlerin elindedir. Bunlardan iki fabrika ecnebi sermayesidir. Burada İsmet Paşa'nın da iştiraki vardır. Pamuk şirketinde yerli bütün mütegalibenin Halk Fırkası şimdiki reisi Ahmet Remzi Bey'in Fransız şirketinin %30 unu teşkil eden sermayedarlara aittir. %70 sermaye Fransızdır. İsmet Paşa'dan mada vekaletten diğerlerinin de iştiraki vardır." (Bkz. *Türkiye Komünist Partisi 1926 Viyana Konferansı*, Tüstav Yayınları, İstanbul, 2004, s. 66-67.)

⁴ Mesela, 19 Kasım 1920 tarihli, Fransız Yüksek Komiserliği'nin raporunda şu satırları okumak mümkündür: "Ethem Bey ve Arnavut Hasan'a bağlı, sayıları 3 ilâ 4000'e varan savaşçılarıdan müteşekkil gayri nizami tugaylar vardır... Ethem Bey, Eskişehir'de yayınlanan ve Mustafa Kemal'e saldıran *Yeni Dünya* isminde Bolşevik bir gazeteye sahiptir." (Bkz. Emrah Cilasun, *Bâki İlk Selam*, Versus Kitap, İstanbul, 2006, s. 163.)

⁵ Resmi İdeolojinin iddiasının tersine, Ankara Hükümeti, hiç bir zaman anti- emperyalist olmamıştır. Mesela, Mondros Mütarekesi'nden 14 gün sonra, (13 Kasım 1918'de), Antant donanması İstanbul boğazına demir atarken, Mustafa Kemal'de Suriye'den Payitaht'a geri dönmüştür. Onun öncelikli hedefi, Ahmet İzzet Paşa kabinesinde yer almaktır. İngilizlerle çeşitli temaslarda bulunur. *Daily Mail* gazetesinin o yıllardaki İstanbul muhabiri G. Vward Pric'e göre, Mustafa Kemal, kendisine, "Eğer İngilizler Anadolu'nun sorumluluğunu üstleneceklerse, emirlerinde çalışacak deneyimli Türk idarecilerinin işbirliğine ihtiyaç duyacaklar. Öğrenmek istediğim... bu kapsamda hizmet etmeyi teklif edebileceğim uygun bir makamdır" demıştır. (Bkz. Bülent Gökay, *Emperyalizm ile Bolşevizm arasında Türkiye*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s. 59.) Aynı dönemde, Mustafa Kemal'in, İngiltere'ye sıcak mesajlar veren demeçleri de vardır. 17 Kasım 1918'de, *Mimber* gazetesine verdiği mülakatta, "İngilizler'in Osmanlı milletinin hürriyetine ve devletimizin istikaline riayette gösterdikleri hürmet ve insanlık karşısında yalnız benim değil bütün Osmanlı milletinin İngilizler'den daha iyiliksever bir dost olamayacağı kanaatiyle duygulanmaları pek tabiidir" demektedir. (Mülakatın tümü için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.2, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.290-291.)

Mustafa Kemal, yıllar sonra, *Nutuk*'ta, o günlerde izlediği siyaseti, "Kurtuluş yolu ararken iki şey sözkonusu olmayacaktı. İlkin, İtilaf Devletlerine karşı düşmanlık durumuna girilmeyecekti, sonra da Padişah ve Halife'ye canla başla bağlı kalmak temel koşul olacaktı" diye ifade eder. (Bkz. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1961, s.11.)

ne ilginçtir ki, 23 Mart 1921'den itibaren, Yunan işgal kuvvetleri ile Ankara kuvvetleri arasındaki savaşta, Londra, tarafsızlığını ilan etmiştir.⁶

Çünkü Antant açısından her zaman için meselenin tayin edici yanı, Padişah'ın ve sarayın devre dışı kalacağı yeni bir Türkiye'de, yönetime talip olanların, dünya çapındaki saflaşmada nerede yer alacaklardır? Başlangıçta, Antant, Ankara'ya kısmen, bu hususta şüpheyile bakmış olsa da⁷, havuç ve sopa siyaseti ile son tahlilde, Ankara'da oluşmakta olan yeni devleti sınamış⁸ ve kendi yanına çekmeyi başarmıştır.

İdeolojik sebepler

Ethem Bey ise, ideolojik olarak devrimci milliyetçi bir hatta sahipti.

Devrimci milliyetçilik, ezilen ülkelerin, emperyalist mali sermaye ile çelişkinin tipik bir tezahürüdür. Meksika'da Emiliano Zabata, Çin'de Dr. Sun Yat Sen, Vietnam'da Ho Şi Min, devrimci milliyetçiliğin tipik emsalleridirler. Aralarındaki nüans farklılıklarına rağmen, hepsinin ortak paydası, ülkelerinden, emperyalizmi kovmak ve müreffeh bir toplum yaratmaktır. Sosyalist ülkelere ya da Komünist partilerine o nedenle sıcak bakarlar. Ethem Bey'in, ölümünden kısa bir süre evvel kaleme aldığı Risale'sinde hâlâ⁹, dönemin Sovyetler Birliği hakkında menfi değil

müsbet laflar sarf etmesi, devrimci milliyetçiliğini daha hâlâ koruduğunun emsalidir.

Ethem Bey, 1919-1921 Anadolu'sunda, tüccarların, eşrafın, büyük toprak ağalarının siyasi ve askeri temsilcisi değil, savaşta her şeyini yitirmiş, topraksız, geniş köylü yığınlarının siyasi ve askeri temsilcisi idi. Marksist olmayan tarihçilerin dahi, Ethem Bey'i, "nonkonformist" olarak değerlendirmeleri ya da, "merkez"e baş kaldıran "çevre" olarak adlandırmaları tamamen, Ethem Bey'in bu, sınıfsal konumlanması ve temsil ettiği ideoloji ile alakalıdır.¹⁰ Ethem Bey ve kumandasındaki güçlerin tasfiye edilmesinin en önemli nedeni budur.

Siyasetin askeri hattına ilişkin

Bir diğer önemli husus da, sevk ve idare edilen ordular ve onların izledikleri savaş siyasetidir. Şayet, "savaş" -Prusyalı General Carl von Clausewitz'in meşhur tespitini hatırlayacak olursak-, "siyasetin başka araçlarla devamı" ise, o halde savaşta konuşlanan güçlere ve bunların savaş tarzlarına yakından bakmak zorundayız. Dünyanın neresinde olursa olsun, hakim sınıfların sevk ve idare ettikleri ordular, emekçi sınıflarını (gönüllü değil) zorla silah altına aldıkları örgütlenmelerdir. Bu orduların en önemli özelliği düzenli ordu olmalarıdır. Düzenli ordularda, emir veren

⁶ Gökay, age, s. 174.

⁷ 1919'da Sovyet Rusya heyeti ile Mustafa Kemal'in, Havza'da, biraraya gelmesi, Antant'ın, Mustafa Kemal ve arkadaşlarına şüphe duymasına neden olmuştur. Fakat bu şüphe, daha sonra Fransızların (bkz. Fransız Belgeleri No 6, Cilasun, age, s. 166-172.) ardından da İngilizlerin (bkz. Gökay, age, s. 197.), Ankara'nın kendilerine karşı Sovyet Rusya kozunu kullandığının anlaşılması ve keza, Ankara'nın, gerçek niyetinin Bolşeviklerle değil, Batı ile bütünleşmek olduğunun anlaşılması ile birlikte kaybolmuştur.

⁸ Havuç ve sopa siyasetinin, buna tabii olarakta sinamanın, en tipik örneğini Millne hattı teşkil etmektedir. O tarihlerde Yunan işgal kuvvetlerinde subay olarak yeralan Christos D. Karassos'a göre, "İngiliz Generali Milne'nin çektiği hattın öte tarafında, Türkler, istedikleri gibi ordularını ve devletlerini yeniden yapılandırmaktaydılar. Yunan ordusu, Kemal'in güçlerine karşı ilerleme özgürlüğüne sahip değildi. Ordumuz, cephe hattı boyunca Türk saldırılarına karşı pasif direniş gösteriyor ve bu hattı muhafaza etmeye çalışıyordu. 27 Ağustos'da Yunan Genel Kurmayı'nın İngiliz Genel Kurmayı nezninde yaptığı itirazlar üzerine, general Milne, cephe hattımızın bir ilâ birbuçuk km. genişlemesine izin verdi. 16 Ekim 1919'da ise, hem bulunduğumuz bölgelerde operasyon yapılması için, hem de, saldırı olduğu takdirde geri püskürtebilmek için 3 km. ilerlememize müsaade edildi." (Bkz. Karassos'tan aktaran Cilasun, age, s. 176.)

⁹ Ethem Bey'in Risale'si için bkz. Cilasun, age, s. 89- 129.

Burada, "hâlâ" dememin sebebi şudur: Sovyetler Birliği, içinde bulunduğu şartlardan ötürü, Ankara hükümetini desteklemek zorunda idi. Fakat, bu meşru destek, Ankara hükümetini devrimci görmek gibi abartılı bir hâl aldı. Sovyetler Birliği'nin çıkarları ile dünya devriminin çıkarları bir ve aynı olamazdı. Bolşevikler, bu çelişkiyi görmedikleri gibi, çoğu zaman, dünya devriminin çıkarlarını, Sovyetler Birliği'nin diplomatik çıkarlarına feda ettiler. Ethem Bey ve güçleri de, bu feda edilmiş içinde değerlendirilmelidir. İlginç olan, Ethem Bey'in, SSCB tarafından Ankara'ya feda edilmesine rağmen, Risale'sinde, hâlâ SSCB'ne karşı bir söz söylememiş olmasıdır.

¹⁰ Japon tarihçi Yamauchi Masayuki'ye göre, zengin sınıfları temsil eden Mustafa Kemal ve diğerleri "komformist", toplumun alt sınıf ve tabakalarını temsil edenler de, Ethem Bey'de dahil olmak üzere, "nonkonformist"tir. (Bkz. Masayuki'den aktaran Cilasun, age, s. 39-45.) Doğu Ergil'in tespiti ise şöyledir: "Bu çelişki tipik bir merkez-çevre çatışmasıdır. Tarihte merkezin zayıf olduğu her dönemde bu tür çatışmalar görülür. Merkez ne zaman güçlenirse çevre otoriteler/güç merkezleri yok edilir. Onları yok ettiği sürece merkez gücünü korur ya da artırır." (Bkz. Doğu Ergil, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1981, s. 294.)

ile emir alan arasında kaçınılmaz olarak bir çelişki mevzubahistir. Söz konusu çelişki, cebire dayanır. Hakim sınıflar, düzenli ordunun, çelişki yanını çok iyi bildikleri içindir ki, savaş anında, savaşın katien uzamamasını bilakis, bir an evvel zafer kazanılıp bitmesini isterler. Çünkü, savaş uzadıkça, düzenli ordunun bu çelişkisi, gittikçe artar. Silah altına zorla alınan emekçi kitlelerin, savaşı ve kendilerine kumanda eden sınıfları sorgulaması kaçınılmaz olarak gündeme gelir. Akabinde, firarlar, isyanlar gibi eylemler devreye girer. Tarihte bunun sayısız örnekleri vardır. Birinci Cihan Harbi esnasında ve sonrasında, harbe katılan tüm ordular bahsi geçen gerçeğe yüz yüze gelmişlerdir.

1919-1921 arası, Ankara hükümetinin emrindeki düzenli ordu da aynı çelişki ve sorunlardan muzdaripdi. Mesela, zenginler belli bir mebla ödeyerek kendilerini askerlikten muhaf kılabilirlerken, emekçi kitleler, çıkarılan ağır kanunlar neticesinde aynı ayrıcalıklara sahip değillerdi.¹¹ Doğan Avcioğlu'nun dikkat çektiği gibi, "para eşraftan can köylüden" di.¹² Birinci Cihan Harbi esnasında ve sonrasında, emekçi yığınların subaylara karşı öfkesi, kimi yerlerde ordudan kitlesel firarlara kimi yerlerde de, subayların linç edilmesine kadar varıyordu.¹³ O nedenle, erken harp reislerinin orduda, rütbelerin kaldırılmasından, askerlerle aynı karavanadan yemek yemelerine kadar bir çok imaj tazeleyici eylemlere giriştikleri görülmüştü.¹⁴ İsmet İnönü'nün, "Bana bakın kimse iştmesin. Millet düşmanımızdır" sözü, tüm bu teferruatın en sarif ifadesiydi.¹⁵ Dolayısıyla, orduya kumanda edenlerin, savaşın

biran evvel neticelenmesini arzu etmelerinin gayet anlaşılabilir maddi sebepleri vardı.

Ethem Bey'in kumanda ettiği, Kuva-yı Seyyare ise, Yunan işgali altındaki topraklarda, esasen, çoğunluğu o bölgede yaşayan köylü yığınlarının gönüllü katılımı ile biraraya gelmiş bir ordu idi. Bu ordu düzenli bir devlet ordusu değil bilakis, bir gerilla ordusu idi. Küçük guruplar halinde, cephenin arkasına sarkabilen, vurup, kaçıp, aniden kendi karargahında toparlanabilen gezginci bir ordu idi. Yerli halkı hem örgütleyip hem de seferber eden bu savaş tarzı, böylesi bir savaşa alışık olmayan düzenli ordu halindeki hasmını uzun vadeli yıpratı-yordu. Fakat köylü gerilla ordusunun başansı, düzenli bir ordunun kurulması ile meşgul ve biran evvel savaşı neticelendirmeyi amaçlayan Ankara hükümeti açısından kötü bir emsal teşkil etmekteydi. Aynı durum, hem Yunan işgal kuvvetleri hem de Antant açısından geçerli idi. Zira, savaşın uzaması demek, aynı zamanda, savaşa katılan tüm sınıfların gerçek niyet ve amaçlarını kaçınılmaz olarak su yüzüne çıkartıyordu. Gerçek niyet ve amaçların deşifre olmaması için, Ethem Bey ve kumandasındaki ordunun tasfiyesi bütün tarafların çıkanna denk düşüyordu.

Sonuç yerine

Ethem Bey'in, bir ideolojisi (devrimci milliyetçi) bir askeri hattı (gerilla savaşı) ve bir de ordusu (köylülerden müteşekkil) olmasına rağmen, bir programı ve dolayısıyla, iktidarı hedefleyen bir çizgisi hiçbir zaman olmamıştı. Elimizdeki veriler, Ethem Bey'in, komünist güçlerle, Ankara'ya nazaran çok daha sıcak temas içerisinde olduğunu göstermektedir.¹⁶ İsmet

¹¹ Denizli müftüsü Ahmed Hamdi önderliğinde örgütlenen yerel direniş hareketi, 7 Ağustos 1919'da bir deklarasyon yayımlar. "Milli komitenin, savaşçı ve mücahitlerinin ihtiyacı olan her türlü bağış veya sadece para" finansmanından (nakdi ve aynı teberru), "100 Lira verenin, karşılığında 3 ay için askerlikten bağışlanabileceği"ne kadar, birçok noktayı içeren deklarasyon hakkında Yamauchi Masayuki, şu yorumu yapmaktadır: "Nakdi ve aynı teberru kuralına bir bakışta hemen söylenebilecek olan şudur: Bu kural daha sonra Ankara hükümetinin 'savaş vergisi' (tekalif-i harbiye) olarak kendisine model aldığı bir kuraldır. (Bkz. Cilasun, age, s. 40.)

¹² Doğan Avcioğlu, *Milli Kurtuluş Tarihi*, c. 3, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1974, s. 1011.

¹³ Avcioğlu, age, s. 976.

¹⁴ Avcioğlu, age, c.2, s. 449.

¹⁵ Avcioğlu, age, c.3, s. 912.

¹⁶ O yıllarda 3000 adet dağıtılan İslam Bolşevik Gazetesi, *Seyyare Yeni Dünya*, Ethem Bey'in finans desteği ile çıkmaktadır. Harp sanayisinin merkezi denebilecek ve hatırı sayılır bir işçi potansiyelinin olduğu Eskişehir, Ethem Bey'in denetimi altındadır. Şerif Manatov gibi komünistler bu şehirde işçilere seminerler vermektedirler. Eskişehir sokaklarında, Ethem Bey ve yandaşlarının subaylık mesleği ve zorunlu askerliğe karşı propaganda yaptıkları görülmüştür. Ethem Bey'in güçlerinin safında 700 kişilik bir Bolşevik taburu oluşturulmuştur. Ethem Bey'i öven, komünist tarzda marşlar bestelenmiştir. (Bkz. Cilasun, age, s. 51.)

İnönü'nün, 7 Aralık 1920'de, Genel Kurmay'a gönderdiği telgrafta, Ethem Bey ve kardeşlerinin, "bir devrim yapmak" ve "Bolşevikliğe sahip çıkmak" istemelerinden bahsetmesi bu yüzdendir.¹⁷ Acaba, komünist güçlerle kurulan sıkı temas ile Ethem Bey, yoksun olduğu programı telafi etmeye mi çalışmıştır? Şimdilik bu konuda birşey söylemek mümkün değil. Bakü'de kurulan Mustafa Suphi önderliğindeki TKP (Eylül 1920)'den ewel, Anadolu'daki komünist faaliyete (1919-1920) ilişkin çok daha derinlemesine bir çalışmanın zarureti burada kendisini hissettirmektedir. Fakat şurası muhakkaktır ki, Türkiye komünist hareketinin önderliği, ideolojik düzlemde, İttihatçı ve İkinci Enternasyonalci hattan, siyasi düzlemde de, legalist ve parlamenterist hattan kopmadığı için, dönemin Sovyet Rusya'sının, diplomatik faaliyetine kendisini kaptırması,¹⁸ 1921'in başlarında, Ethem Bey ve Kuva-yı Seyyare'ye karşı Ankara'yı desteklemiştir.¹⁹ Fakat, Ankara'nın desteklenmesi, Türkiye komünistlerini, Ankara'nın gazabına uğramaktan kurtarmamıştır.

Neticede Ethem Bey gibi devrimci milliyetçi ve Mustafa Suphi gibi komünist liderleri tasfiye ettikten sonra, Ankara'nın, Londra Konferansı'na davet edilmiş olması, Antant'ın bir nevi, mükafatıdır. Tarihin o esnasında, galip gelenler, emperyalist/kapitalist dünya ve ona entegre olan Ankara hükümetidir. Kaybedenler ise, emekçi yığınları ve onların bir parçası olan azınlıklar ve milliyetlerdir.

Bugün, 86 sene sonra, rejimin, hâlâ Ethem Bey'i "hain" diye adlandırmasının tarihsel geri planında yatan nedenler bunlardır. Fakat aynı zamanda, hain sıfatının genel geçerli caydırıcı

amaçlı sebepleri de vardır. Birincisi, Ethem Bey'in, hakim sınıflara başkaldırmış olması, daha sonra başkaldırabilecek olanlar için kötü bir emsaldir. Resmi ideolojinin, rejime muhalif olan herkesi, hain ilan etmesi buradan kaynaklanmaktadır.

İkincisi ise, bu ithamın özel bir fonksiyonu daha vardır. Azınlıkları ve diğer milliyetleri yok sayan, yekpareci, resmi ideolojinin, Çerkes milliyetine mensup olanları mütemadiyen bir "hain" tanımlaması ile esir alma gayesidir.²⁰ Kendisine çıkartılan affa rağmen, Ethem Bey'in, bu affa icab etmemiş olması, rejim ile kendisi arasındaki antagonizmanın gayet bilincinde olması ve uzlaşmama kararlığını taşıyor olduğunun kanıtıdır.

Acaba, kendisine çıkartılan affı, kabul etmiş olsaydı, bugün bizler Ethem Bey hakkında, bu münakaşayı yürütüyor olacak mıydık? ■

? kimdir EMRAH CİLASUN

1966'da İstanbul'da doğdu. Annesi Rüçhan Tolgay, Çerkes Ethem'in ağabeyi Reşit Bey'in torunudur. Babası Ali Haydar Cilasun'un ve annesinin sahibi oldukları Sahne Anadolu Topluluğu 70'lerin ortasında yasaklanınca, ailesi ile birlikte Almanya'ya iltica etti. Halen Almanya'da yaşamakta ve tarih araştırmacılığı ve belgeselcilik yapmaktadır.

1994 senesinde Ethem Drehşan adı ile ilk kitabı olan *Fırtınalı Yıllarda İbrahim Kaypakkaya -bilinmeyen yazılar-* yayımlandı (Belge Yayınları).

1998 senesinde Kaypakkaya'nın hayatını anlatan *Kırmızı Gül Buz İçinde* belgeselini yaptı (Almanya-Türkiye).

2004 senesinde *Bâki İlk Selam -yabancı arşiv belgelerinden ve kendi kaleminden- Çerkes Ethem* adlı ikinci kitabı yayımlandı (Belge Yayınları. İkinci baskı Mayıs 2006 Versus Kitap).

2006'da *Resmî Tarih Tartışmaları-2* adlı kolektif yapının yazarları arasında yer aldı (Özgür Üniversite Kitaplığı).

Uzun Yürüyüş, Devrimci Demokrasi, Virgül, Ülkede Özgür Gündem, Toplumsal Tarih gibi gazete ve dergilerde makaleleri yayımlandı.

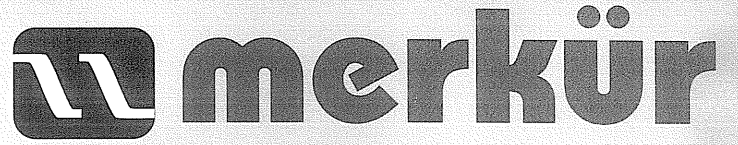
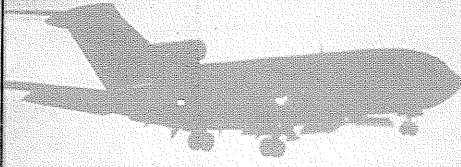
¹⁷ Telgrafın tümü için bkz. Cilasun, age, s. 61-62.

¹⁸ TKP'nin değerlendirilmesi bu makalenin sınırlarını aşmaktadır. Dört senedir üzerinde çalışmakta olduğum, Mustafa Suphi ve onun önderliğinde kurulan TKP'nin kapsamlı bir tahlili önümüzdeki dönem kitap olarak yayımlanacaktır.

¹⁹ 2 Ocak 1921 tarihli, TKP'nin yayın organı *Yeni Dünya* gazetesi, "Müdafai Milliye Hareketi'ne hiyanet edenlere karşı" başlığı altında bir makale yayımlayarak Ethem Bey'e açıktan tavrı almıştır. (Bkz. Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar*, c.2, BDS Yayınları, İstanbul, 1991, s. 345-346.) Yanlız buradan hareketle komünist hareketin top yekûn Ethem Bey'e karşı geldiğini iddia etmek doğru olmaz. Mesela, Ethem Bey'e karşı trenle gönderilen kuvvetlerin engellenmesi için, Türkiye Halk İştrakyun Fırkası'nın alt kadroları, demir yolu işçileri arasında grevler örgütlemişler, Eskişehir'deki komünist hücreler, Ethem Bey'i destekleyen bilirdirler çıkarmışlardır. (Bkz. Cilasun, age, s. 57.)

²⁰ İlginçtir. Çerkeslerin tepesinde adeta bir Demokles kılıcı gibi sallanan bu "hain" tanımı, Çerkes milliyetlerinde iki farklı tepkiye yol açmıştır. Türkiye'nin yakın tarihinde hem komünist akım içerisinde hem de, devletin güvenlik birimlerinde hatırı sayılır Çerkes popülasyonuna şahit olunması bu iki farklı tepkinin tezahürüdür.

Uluslararası Taşımacılık Turizm ve Havacılık A.Ş.

TÜRKİYE – KAFKASYA UÇUŞLARI İLE HİZMETİNİZDEYİZ

Türkiye temsilciliğinin yapmış olduğumuz uçuşlar:

İstanbul – Krasnodar :	Pazartesi-Perşembe günleri,	Kuban Airlines ile,
İstanbul – Nalchik :	Çarşamba-Pazar günleri,	Elbrus Avia ile,
İstanbul – Minvody :	Perşembe-Pazar günleri,	Kavminvody Avia ile,
Antalya – Krasnodar :	Çarşamba-Cumartesi günleri,	Kuban Airlines ile

* Kafkasya dışındaki noktalara bilet ve kargo satışlarımız için ilgili ofislerimizle irtibat kurunuz.

Havacılık Hizmetleri

- Havayolu Temsilciliği
- Komple Uçak Kiralama (Yolcu-Kargo)

Turizm Hizmetleri

- Uçak Bileti (Tarifeli - Charter)
- Konsolosluklardan Vize Takibi
- Otel Rezervasyonu
- Araç Kiralama

Uluslararası Taşımacılık

- Havayolu Taşımacılığı
- Karayolu Taşımacılığı (Komple-Parsiyel)
- Denizyolu Taşımacılığı (Komple-Parsiyel)

Denemeden Farkı Göremezsiniz...

Kargo Satış Ofisi:

Mareşal Çakmak Cad. İncesu Sok.
No:2 Kat:4 Daire:20 Şirinevler
İstanbul - Türkiye
Tel : +90-212-653 04 80 (pbx)
Fax : +90-212-653 04 59
www.merkurkargo.com
merkur@merkurkargo.com

Turizm ve Havacılık Ofisi:

M. Kemal Paşa Cad. Bulvar Pasajı
Kat:3 No:52-53 Aksaray
İstanbul - Türkiye
Tel : +90-212-632 86 72 (pbx)
Fax : +90-212-632 90 57
www.merkurtourism.com
merkur@merkurtourism.com

Şube(Çorlu Havalimanı):

Çorlu Havalimanı No:G-56
No: G-56 Çorlu
Tekirdağ - Türkiye
Tel : +90-282-682 42 80
Fax : +90-282-682 40 93
www.merkuraviation.com
merkur@merkuraviation.com

Biz bu işi henüz 60 yıldır yapıyoruz!

Bahçe duvarından garaj zeminine, merdivenden bina
cephesine, yerdeki karodan çatıdaki kiremite,
eviniz için gerekli tüm ürünleri
aynı çatı altında üretiyoruz.

Uluslararası standartlardaki kalitemiz, dinamik genç
kadromuz, tecrübemiz ve Türkiye genelinde
yaygın bayi ağımız ile
60 yıldır sizinleyiz.

